

NEET GENÇLER ARAŞTIRMASI: NEET Gençlerin İnsan Onuruna Yaraşır Yaşam Sürme Hakkına Erişimi

Beril GÜNAY, şükrü YAYLAGÜLÜ

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**

NEET GENÇLER ARAŞTIRMASI: NEET Gençlerin İnsan Onuruna Yaraşır Yaşam Sürme Hakkına Erişimi

Yazarlar

Beril GÜNAY
Őükrü YAYLAGÜLÜ

Akademik Danışman

Doç. Dr. Selda Taşdemir AFŞAR

Etik Kurul İzni

Hacettepe Üniversitesi

Ağustos 2022

“Bu Kitapçık Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İeriğin sorumluluğu tamamıyla Sivil Toplum Araştırmaları Derneği’ne aittir ve AB’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

İÇİNDEKİLER

BİZ KİMİZ?	7
HANGİ ALANDA, NASIL VE KİMLERLE ÇALIŞIRIZ?	7
NASIL GÖNÜLLÜMÜZ OLABİLİRSİN?.....	7
ÖNSÖZ.....	9
ARAŞTIRMA HAKKINDA	10
ARAŞTIRMAYA KATILAN KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	16
BÖLÜM 1: NEET GENÇLERİN ÇALIŞMA VE EĞİTİM DENEYİMİ.....	21
1.ÇALIŞMA DENEYİMİ	21
2.İŞSİZLİK DENEYİMİ.....	25
3.İŞ ARAMA DURUMU VE ARAÇLARI.....	29
4.İŞ GÖRÜŞMESİ DENEYİMLERİ	33
5.EĞİTİME DEVAM ETME MOTİVASYONU.....	38
BÖLÜM 2: NEET GENÇLERİN GENÇ İŞSİZLİĞİNE BAKIŞI.....	41
1.GENÇ İŞSİZLİĞİ NEDİR?.....	41
2.GENÇ İŞSİZLİĞİNİN NEDENLERİ	43
3.GENÇ İŞSİZLİĞİNİN SONUÇLARI	52
4.GENÇ İŞSİZLİĞİNE DAİR ÇÖZÜMLER	56
BÖLÜM 3: NEET GENÇLERİN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERE BAKIŞI	60
1.SAĞLIK HİZMETLERİNE ULAŞIM.....	60
2.MESLEKİ EĞİTİME ULAŞIM	63
3.ÖRGÜN EĞİTİM DIŞINDAKİ EĞİTİME ULAŞIM	64
4.KENDİNİ ÖZGÜRCE İFADE EDEBİLME	65
6.EKONOMİK İHTİYAÇLARI KARŞILAMA.....	67

7.DEMOKRATİK KATILIM SÜREÇLERİ	69
8.KAMU KAYNAKLARINA ULAŞIM	72
9.BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNE ERİŞİM.....	75
10.AYRIMCILIK DENEYİMLERİ	76
BÖLÜM 4: NEET GENÇLERİN SOSYAL VE KÜLTÜREL YAŞAMA KATILIMI	80
1.AİLE VE ARKADAŞLAR İLE VAKİT GEÇİRME.....	80
3.GÖNÜLLÜ FAALİYETLERDE BULUNMA	82
4.BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ ARAÇLARINI KULLANMA DURUMU	83
5.DİJİTAL OKURYAZARLIK SEVİYESİ	84
6.DİNLENME VE KENDİNE VAKİT AYIRMA	85
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	88

KISALTMALAR LİSTESİ

ALES: Akademik Personel Ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı

EMCO: Avrupa İstihdam Komisyonu

IELTS: International English Language Testing System

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu

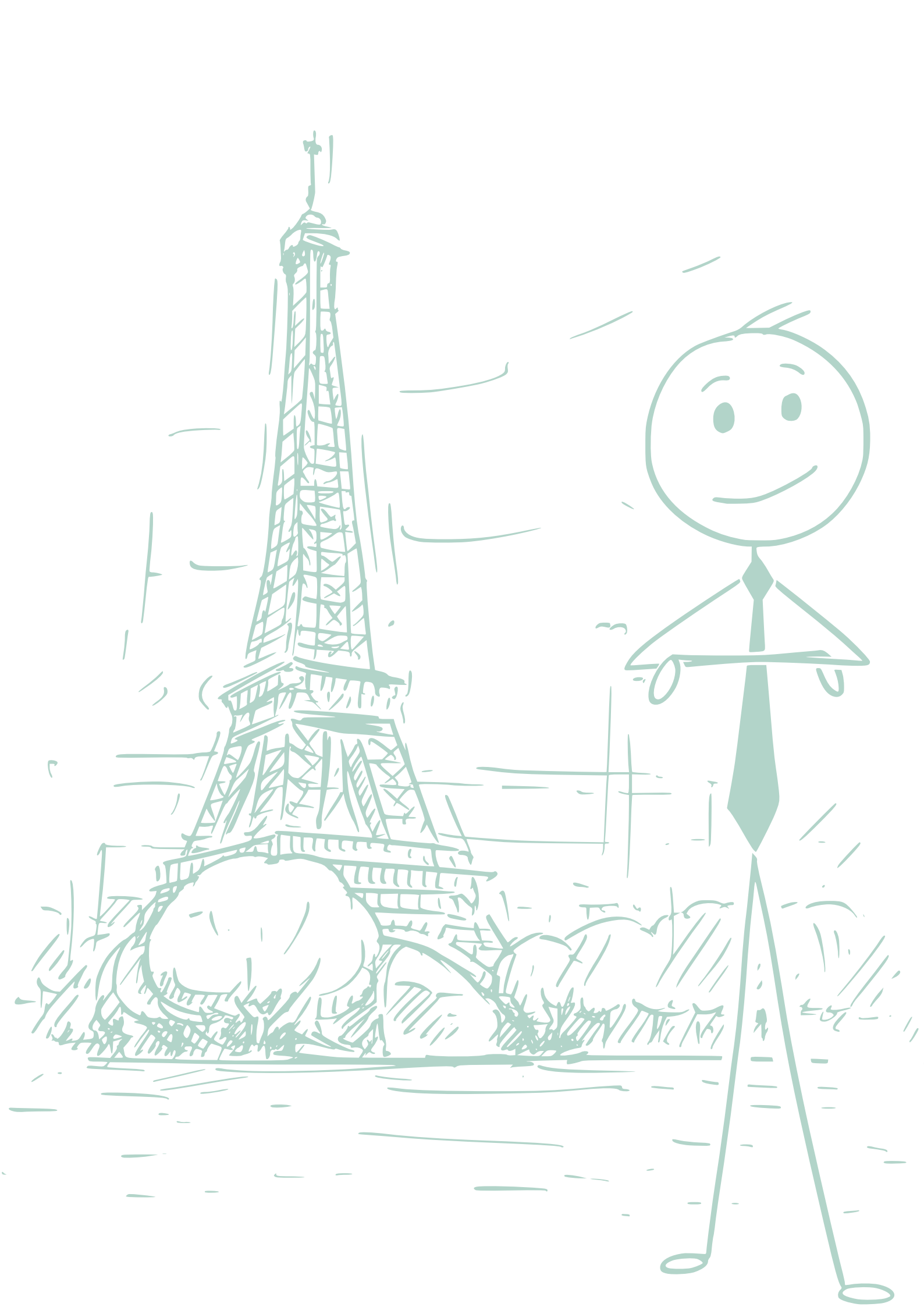
KPSS: Kamu Personel Seçme Sınavı

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YDS: Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı

YÖKDİL: Yükseköğretim Kurumları Yabancı Dil Sınavı

BİZ KİMİZ?

Sivil Toplum Araştırmaları Derneği, farklı sivil toplum kuruluşlarında çalışan profesyonellerin ve gönüllülerin bir araya gelerek oluşturdukları, yerelde sivil toplum örgütlerinin kapasitesini geliştirmeyi amaçlayan bir dernektir.

HANGİ ALANDA, NASIL VE KİMLERLE ÇALIŞIRIZ?

Yerelde gençlik çalışmaları yürüten derneğimiz, gençlik hakları alanında gönüllü gençler ile Erasmus+ Gençlik Programları projeleri yürüterek gençlerin yurt dışı fırsatlarından yararlanmalarını sağlamaktadır. Aynı zamanda gençlik çalışanları ile eğitim kursu projeleri yürüterek insan hakları ve gençlik çalışmaları alanında yeni metotların geliştirilmesi, sosyal ağların oluşturulması, kolaylaştırıcı ve eğitmenlerin yetiştirilmesi için çalışmaya devam etmektedir.

Ulusalda ise farklı tematik alanlarda sivil toplum kuruluşlarına yaygın eğitim metotları ile eğitimler vererek, sivil alanda her türlü konuda araştırma yapıp yayınlar çıkararak sivil toplumun geliştirilmesi ve güçlenmesi için çalışmaktadır. STAD tüm bu çalışmaları için dernekler, vakıflar, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ile yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde iş birlikleri yapmakta ve özellikle gençlerin katılımını arttırmayı amaçlamaktadır.

NASIL GÖNÜLLÜMÜZ OLABİLİRSİN?

Projelerimizi ve eğitimlerimizi daha çok kişiye duyurmak ve faaliyetlerimizden daha çok kişinin faydalanmasını sağlamak için senin gönüllü desteğine ihtiyacımız var. Hem STAD'ın projeleri ve fırsatlarından haberdar olmak hem de çalışmalarımız içerisinde aktif bir şekilde yer almak için sosyal medya hesaplarımızı takip edebilirsin. Gönüllümüz olmak istersen bizlere <http://www.stad.org.tr> internet sitesi üzerinden veya info@stad.org.tr adresine e-posta atarak ulaşabilirsin.

Sivil Toplum Araştırmaları Derneği Ekibinden Sevgilerimizle...

SİVİL DÜŞÜN NEDİR?

SİVİL DÜŞÜN bir Avrupa Birliği programıdır. Türkiye'deki sivil toplum örgütleri ve aktivistlerin küçük ölçekli ve kısa dönemli olarak gerçekleştirdikleri hak temelli çalışmalarına aynı katkı ve uzmanlık desteği verir. SİVİL DÜŞÜN desteklerini farklı yapan tek aşamada, hızlı ve kolay biçimde başvuru yapılabilmesi; sivil toplumun ihtiyaçlarını somut bir biçimde tespit etmesi ve sonuç odaklı çalışma yolunda rehberlik sunmasıdır.

SİVİL DÜŞÜN hak temelli çalışmaları destekler. Peki, HAK TEMELLİ ÇALIŞMA NEDİR?

Hak temelli yaklaşım, insan haklarını politika ve uygulamaların tam merkezine yerleştirmek demektir. Bunun için evrensel olarak kabul edilen insan hakları ilke, standart ve normları gözetilir. Bu yaklaşımı sahiplenmek, daha çok insanın haklarını tanıması ve talep etmesi için de fırsat yaratır. Ayrıca, herkesin insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmesi yolunda kendiliğinden bir denetim mekanizması çalışmış olur. Kuruluşlar, kamu kurumları ve işletmeler üzerlerinde baskı hisseder; kişiler ihlalleri hızlıca fark edebilir ve çare arama yoluna gitmekten geri durmazlar. Yürüttüğümüz çalışmalar hak odaklı hale gelir; insan hak ve özgürlüklerinin tanınmasına, korunup geliştirilmesine hep beraber katkı sunulmuş olur.

SİVİL DÜŞÜN NELER YAPAR?

SİVİL DÜŞÜN, çeşitli sebeplerle hak ve özgürlüklerini kullanamayan, onlardan mahrum kalan kişi ya da grupların güçlenmelerini gözetir. Sivil toplumun kendi ihtiyaçlarını tanımlayarak dile getirme gücü kazanmasında aracıdır. Toplumda hak odaklı bakış açısının yerleşerek sahiplenilmesi için zemin hazırlar. Sivil toplumun daha gelişmiş hak temelli çalışmalar yürütmesi; iletişim, bilinçlendirme, savunuculuk ve izlemeyi daha etkili şekilde yapabilmesi, bütün bunlarla daha çok kişiye ulaşabilmesi için kaynak ve uzmanlık sağlar. Yeni beceriler geliştirmeniz, söz ve yetki sahiplerini etkilemeniz, sesinizi duyurmanız ya da organizasyonel kapasitenizi güçlendirmeniz yolunda sizi destekler.

Destek verirken koltuk değneği değil, yol arkadaşı olmayı hedefler. Ülkede, şehirde, mahallede ya da köyde, sivil toplumun varlık sahasının genişlemesine katkı sunar. Hem var olan aktörlerin güçlendirilmesi hem de yenilerinin sivil alana dahil olmaları için fırsatlar yaratır. Hem Türkiye'de hem AB üyesi ülkelerde ağ oluşturma ve iş birliği çalışmaları için alan açar.

SİVİL DÜŞÜN, sivil toplumun ihtiyaçlarını anlamak yolunda çalışmalar yapar, iyi ve yaratıcı örnekleri görünür kılarak teşvik eder. Program aynı zamanda sivil toplumu ilgilendiren haber ve duyuruların takip edildiği, güvenilir bilgiyi içeren kaynaklara ulaşılan; hak alanlarında sivil düşünmek, hakları koruyup geliştirmek yolunda bir arada fikir ve deneyim paylaşımı yapılan bir platform olabilmeyi amaçlar.

ÖNSÖZ

“Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alan (NEET) Gençlerin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Çerçevesinde İnsan Onuruna Yaraşır Yaşam Sürme Hakkına Erişimi Raporu”, Sivil Toplum Araştırmaları Derneği olarak AB Sivil Düşün Programı tarafından desteklenen ve danışmanlığını Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden Doç. Dr. Selda TAŞDEMİR AFŞAR’ın yürüttüğü aynı adlı projenin bir çıktısıdır. Proje kapsamında ortaya çıkan bu rapor, Türkiye’nin farklı coğrafi bölgelerinde ikamet eden 22-30 yaşları arasındaki üniversite mezunu ve istihdamda yer almayan (NEET) gençlerin deneyimlerini anlamaya yönelik bir değerlendirmeyi içermektedir.

Sivil Toplum Araştırmaları Derneği olarak bu proje ile amacımız ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençlerin çalışma, eğitim ve işsizlik deneyimleri ile birlikte ve bu çerçevede sosyal, ekonomik ve kültürel haklarından yararlanma deneyimlerini değerlendirmektir. Bu rapor da gençlerin çalışma ve eğitim deneyimlerini, genç işsizliğine bakış açılarını, sahip oldukları hak ve özgürlüklerden yararlanma durumlarını, sosyal ve kültürel yaşama dair deneyimlerini derinlemesine anlamaya ve yorumlamaya yönelik bir çalışmanın sonucudur.

Sivil Toplum Araştırmaları Derneği olarak yürüttüğümüz bu çalışmanın NEET gençlerin deneyim ve sorunlarını görünür kılmak, bu sorunlar üzerine daha fazla konuşabilmek ve gençlik çalışmaları alanına küçük de olsa bir katkı sağlayarak gençlerin haklarının iyileştirilmesi ve bu konuda savunuculuk faaliyetleri geliştirilmesi adına çok önemli ve değerli olduğunu düşünüyoruz.

Bu süreçte başta bizlerle deneyimlerini paylaşan tüm genç arkadaşlarımıza katkılarından dolayı çok teşekkür ederiz. Yaptığımız her bir görüşme, sorunlarımızın farklılıklar taşısa da pek çok noktada ne kadar ortak olduğunu ve bu sorunları konuşmaya ne kadar ihtiyaç duyduğumuzu gösterdi. Çoğu katılımcımız sonrasında, görüşme sürecinin “terapi” gibi geldiğini söylerken araştırmacılar olarak bizler de her bir görüşmede tekrar tekrar yalnız olmadığımız hissinin tatminini yaşadık. Bu süreç gençlere sorunlarını dile getirebilecekleri ve kendi hayatları hakkında karar verebilecekleri bir fırsat tanıdığına neler yapabileceklerini ve neleri değiştirebileceklerini gösterdi. Bununla birlikte araştırmanın farklı adımlarında bizlere türlü şekilde destek olan arkadaşlarımıza ve deşifre sürecindeki katkılarından dolayı Seher Acar, Simla Dilaver ve Şeyhmus Baran Yetişmiş’e çok teşekkür ederiz. Ve bu çalışmanın tasarlandığı ilk günden raporlanma aşamasına kadar yanımızda olan projemizin akademik danışmanı Doç. Dr. Selda TAŞDEMİR AFŞAR’a sabrı, özverisi ve her zamanki desteklerinden dolayı minnettarız.

ARAŞTIRMA HAKKINDA

Araştırmanın Arka Planı

Ne eğitimde ne de istihdam yer alan gençleri tanımlamak amacıyla kullanılan NEET olma durumu, ülkelerin ekonomik ve sosyal refah göstergelerini doğrudan etkileyen ve genç işsizliği probleminin bir parçası olarak değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Ülkeler bazında NEET statüsünde bulunan gençlere yönelik farklı yaş kategorileri bulunmakla birlikte NEET olma durumu daha çok 15-24 ve 15-29 yaş aralığındaki aktif işgücü potansiyeli için değerlendirilmektedir (EMCO, 2021 & OECD, 2019a'dan aktaran Coşkun & Çelik, 2021: 1). Son yıllarda “Ev Gençleri” olarak da tanımlanan ne eğitimdeki ne istihdamdaki bu gençler, eğitimde ve aktif iş gücü piyasasında yer almama ortak özelliğini taşıırken farklı değişkenler üzerinden de farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Avrupa İstihdam Komisyonu (EMCO) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün 2020 yılında oluşturduğu standart tanıma göre NEET, 15-24 yaş arasındaki işsiz ve eğitimde aktif olmayan gençleri tanımlamaktadır.

NEET kategorisi, ülkelerin politika ve uygulamalarına, okuldan işe geçiş pratiklerine, genç ve yetişkin olma kriterlerini nasıl tanımladıkları üzerinden kültürel farklılıklara göre de değişmektedir (Genç Hayat Vakfı, 2017: 16). Türkiye, genç ve dinamik bir nüfus potansiyeline sahip olmasına rağmen 15-29 yaş aralığında en az her dört gençten birinin eğitimde, istihdamda veya yetiştirmede bulunmadığı ve OECD ülkeleri arasında en yüksek NEET oranına sahip ülkedir. 2019 yılında OECD ülkeleri ile yapılan karşılaştırmada ülkelerin NEET ortalaması %12,8 iken Türkiye’de bu oranın %28,8 olduğu görülmektedir (Coşkun & Çelik, 2021: 5-6). 2021 TÜİK verilerine göre ise ne eğitimde ne istihdamda olan 15-24 yaş grubundaki genç nüfusun oranı %24,7 iken, bu nüfusun sayısı 3 milyon 115 bin olarak tespit edilmiştir.

Eğitim durumu değişkeni temelinde değerlendirildiğinde, gençlerin eğitim düzeyinin NEET olma eğilimini doğrudan etkilediği ve düşük eğitim seviyesindeki gençlerin, daha yüksek eğitim seviyesini tamamlayan gençlere göre daha yüksek NEET olma eğilimi taşıdıkları düşünülmektedir. TÜİK 2020 verilerine göre, Türkiye’de okur yazar olmayan gençlerin %79’unun, lise altındaki eğitim düzeyinde bulunanların %22’sinin ve yükseköğrenim mezunlarının %32’sinin NEET olduğu görülmektedir (TÜİK, 2020). Bu durum, eğitim düzeyi ile NEET olma durumunun her zaman doğrusal bir ilişki içerisinde olmadığını göstermekle birlikte, yükseköğrenim mezunu gençlerin neden diplomalı ya da doktoralı işsizler ordusuna dönüştüğünün değerlendirilmesi gerekliliğini göstermektedir. Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında yapılan araştırmaya göre, üst orta eğitime sahip grup NEET nüfusunun en büyük grubunu oluşturmakta, Eurofound (2016)’da bu grup “eksik orta” olarak kavramsallaştırılmaktadır (Eurofound, 2016’dan aktaran Kalkınma Analitiği Araştırma ve Eğitim Derneği, 2020: 15).

Türkiye’de artan üniversite ve bölüm sayısı ile doğru orantılı olmayan işgücüne katılım oranı, üniversite mezunu işsiz sayısının giderek arttığını rakamlarla göstermektedir. Üniversitelerdeki eğitimin niteliği yeni mezun olan gençlerin hemen iş bulabilecekleri düzeyde olmadığı gibi çalışma koşulları, eğitim hayatından sonra çalışma yaşamına geçişin kolay olmayışı ve yükseköğrenimi devam ettirememe durumu gençlerin eğitimde ve istihdamda yer almasını engellemektedir. 2020 TÜİK verilerine göre yükseköğretim mezunu NEET gençlerin oranı %46 iken, bu oranın 2022 yılının ilk 6 ayı içerisinde daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Yükseköğrenim mezunlarının NEET olma oranının lise ve lise altı düzeydeki mezunlara göre daha yüksek olmasının nedeni,

eğitim hayatından sonra istihdama geçişin kolay olmayışı ve bu sürenin uzun olmasıdır (Coşkun & Çelik, 2021: 7). “Üniversite Mezunu Ev Gençleri Araştırması” (2021) Raporu verilerine göre, üniversite mezunu gençlerin %65,7’sinin bir seneden uzun süredir iş aradığı ve bu süreç uzadıkça gençlerin iş bulmaya yönelik umutlarının düşük olduğu görülmüştür (İstanbul İstatistik Ofisi, 2021).

NEET gençler kronikleşmiş genç işsizliği sorununun çözülmesi gereken birincil hedefi olmalıdır çünkü eğitim, öğrenim veya çalışma noktasında umutsuzluğa düşen gençlerin insan onuruna yaraşır yaşam sürme hakkı da ellerinden alınmaktadır. İşgücü piyasalarında meydana gelen ani değişimler, sosyo-ekonomik politikalar, genç bireyleri ekonomik ve sosyal yönden savunmasız, güvencesiz, belirsiz hayat şartlarına zorlamaktadır (Baş, 2019: 140). İnsanın hangi koşullar altında olursa olsun, yalnızca insan olmasından kaynaklanan değerini ifade eden insan onuru kavramı, hukuksal düzlemde de temel haklar ile kesişmektedir. Kendini gerçekleştirmek ve bağımsız bir birey olmak ile yakından ilgili olan ekonomik özgürlük, NEET gençlerin en temel problemidir. Ekonomik özgürlüğünü ve bağımsızlığını kazanamayan gençlerin sosyal ve kültürel haklarından da yeterince yararlandığı söylenemez.

Ne eğitimde ne de istihdamda yer alan gençler kategorisi, sınırlı iş imkanları nedeniyle iş bulamayan aktif potansiyel iş gücünden ve yapısal, sosyal ve kültürel kısıtlamalar nedeniyle işgücü hareketliliğine sahip olmayan, ayrımcılıkla karşılaşan ve artık aktif bir şekilde iş aramaktan vazgeçen aktif olmayan potansiyel iş gücünden oluşmaktadır (Eurostat, 2020c’den aktaran Petrescu vd., 2020: 19). Bu kategori, gençlerin kısa dönemli ve uzun dönemli işsizlik durumuna işaret etmektedir. Her iki durumda da eğitimden ve istihdamdan kopan gençler, ekonomik, sosyal & kültürel ve psikolojik problemlerle karşılaşmakta, uzun vadede toplumsal hayattan uzaklaşarak kırılğan bir grup haline gelerek marjinalleşmektedir.

Çalışmanın ve işin kendini var etmede önemli bir konuma geldiği günümüzde, üniversite mezunu gençler mezun oldukları alanda iş bulamamaları, mesleklerini icra edememeleri nedeniyle mesleki kimlik kaybı yaşarken toplumsal kimlik kaybı da yaşamaktalar. Bu durum gençlerin geleceğe dair umutsuzluklarını arttırmakta ve beklentilerini azaltmaktadır (İstanbul Planlama Ajansı, 2021: 18). “Ev Gençleri” olarak da kavramsallaştırılan NEET gençler, ekonomik bağımsızlıklarını gerçekleştiremedikleri sürece ailelerine bağımlı olarak evde kalmaya zorunlu bırakılmaktadır.

Araştırmanın Amacı Ve Önemi

Ne eğitimde ne istihdamda yer alan -NEET- gençler ile ilgili tanımlamalar her ne kadar bu grubu homojen, tek ve benzer özellikler gösteren bir grupmuş gibi ele alsada NEET olma durumu farklı alt kırılımlar ve kategorilerden oluşmaktadır. Eğitimde ve istihdamda yer almama ile gençler güvencesiz ve kırılğan bir grup olma ortak özelliği taşımakla birlikte cinsiyet, eğitim durumu, etnik mensubiyet, aile geçmişi, sosyo-ekonomik arka plan ve engellilik gibi nedenlerde NEET olma durumunu farklı şekillerde deneyimlemektedirler. Bu farklı deneyimler NEET gençlerin farklı ihtiyaçları olduğunu ve tek bir homojen kategori olarak değerlendirilmemeleri gerektiğini göstermektedir.

Ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençlere yönelik çalışmalar, genç işsizliği başlığı altında değerlendirilmekle birlikte, NEET gençler NEET olma nedenleri ve mevcut konumları açısından

genç işsizliği sorununun ayrı bir örneklem grubu olarak değerlendirilmelidir. Çalışmalar NEET gençlerin oranında görülen artışın nedenleri üzerine odaklanırken genellikle bu rakamların ülkelerin ekonomik ve sosyal refahına olan etkisi bağlamında demografik bir bakış açısı sergilemekte, gençlerin deneyimlerinin biricikliğini göz ardı etmektedir. NEET gençlere yönelik istatistiksel çalışmalar mevcut durumu ortaya koymak ve sorun alanlarını nerede aramak gerektiğini gösterse de gençleri homojenleştirmek ve NEET gençlerle ilgili genel yargılar oluşturmak gibi riskler taşımaktadır.

Bununla birlikte NEET genç olma durumunu ülkelerin ekonomik ve sosyal kaynaklarına yönelik bir maliyet oluşturma üzerinden, yani yalnızca toplumsal sonuçları açısından değerlendirmek de gençlerin deneyimlerini görmezden gelmek anlamına gelmektedir. NEET statüsünde bulunmanın toplumsal sonuçları elbette ki bir kenara bırakılmadan ama bireysel neden ve sonuçları da dahil edilerek tek taraflı bir değerlendirmeden uzaklaşılmalıdır ki, NEET olma statüsünün ve gençlerin kırılganlığının gençlerin bireysel seçimlerinden çok çalışma ve eğitim sistemindeki aksaklıklar, eşitsizlikler ve politikalar ile ilgili daha nesnel bir gerçeklik taşıdığı anlaşılabilir.

NEET kategorisinde yer alan gençlerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanamadıkları ve bununla ilişkili olarak toplumsal hayattaki birçok alanda potansiyellerini yeterince gerçekleştiremedikleri bir gerçektir. Gençler bağımsız, kendi ayakları üzerinde duran, özgüvenli ve güvenceli olmadıkları sürece sosyal ve kültürel haklarından da yeterince yararlanamamakta ya da hak ihlallerine daha açık bir hale gelmektedir. NEET olmanın gençlerin iyi olma halini derinden etkilediği yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konmaktadır ancak, bu tarz çalışmalar da daha makro yapıda veriler elde etmeyi sağlayarak yalnızca mevcut durum analizi yapıldığını göstermektedir.

“Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alan (NEET) Gençlerin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Çerçevesinde İnsan Onuruna Yaraşır Yaşam Hakkına Erişimi” araştırması ise, Türkiye’nin farklı coğrafi bölgelerinde yaşayan 22-30 yaşları arasındaki üniversite mezunu gençlerin eğitimde ve istihdamda yer almama deneyimlerini temel hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Türkiye’deki tüm NEET gençlerin temsiliyetini sağlamak ve NEET gençlerin sorunlarını genelleştirerek bir sonuca ulaşmak gibi bir amaç taşımamaktadır. Rapordan da anlaşılacağı üzere yapılan derinlemesine görüşmeler ile bu çalışma, NEET olma deneyimini daha mikro bir yerden ele almakta ve deneyim odaklı bir perspektif sunmaktadır.

Araştırmanın Kapsamı, Yöntemi Ve Sınırlılıkları

NEET gençler kategorisi hem demografik hem sosyo-kültürel hem de ekonomik özellikler açısından çeşitliliğe sahip, heterojen bir gruptur. NEET statüsünde bulunan gençlere yönelik farklı yaş kategorileri bulunmakla birlikte birçok araştırmada 15-24 ya da 15-29 yaş aralığı referans alınmaktadır (Eurofound, 2012; OECD, 2009). Yapılan araştırmalar NEET olma olasılığının cinsiyet, yaş, eğitim durumu, etnik mensubiyet, engellilik, azınlık olma, aile geçmişi, sosyo-ekonomik arka plan, sosyal sermaye gibi değişkenler açısından farklılaştığını göstermektedir (EFT, 2020; Eurofound, 2012; 2016). Pek çok araştırma yaşla birlikte NEET olma eğiliminin arttığını göstermektedir. Aynı zamanda eğitim düzeyi ile NEET statüsü arasında doğrusal ilişki bulunmadığını gösteren araştırmalar da mevcuttur. Pek çok ülkede zorunlu eğitim süresinin uzun olması, gençlerin uzun süre okula devam etmesi, eğitimden iş hayatına geçiş sürecinin zorlaşması, eğitimin niteliğindeki değişimler gibi nedenler NEET gençlerin çoğunun 20 yaşın üzerinde ve hatta 25 üstünde oldu-

ğunu göstermekte, NEET olma riski 25-29 yaşları arasında artmaktadır (Genç Hayat Vakfı, 2017; EFT, 2015).

Araştırmanın örneklemini, Türkiye'nin farklı bölgelerindeki şehirlerde ikamet eden 22-30 yaşları arasındaki yükseköğrenim mezunu ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençler oluşturmaktadır. Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinde yaşayan 22-30 yaşları arasındaki üniversite mezunu gençlerin eğitimde ve istihdamda yer almama deneyimlerini anlamayı amaçlayan bu çalışmada da örneklem grubunun 22-30 yaşları arasındaki üniversite mezunu gençler olarak belirlenmesinin nedeni, Türkiye'de yetişkin olma yaşı olarak belirlenen 18 yaşındaki bir gencin, yükseköğretime başladıktan sonra mezun olma yaşının en erken 22 yaş olmasıdır. Yine Avrupa Birliği ülkelerindeki gençlik çalışmalarında kabul edilen genç tanımının 18-30 yaş arasındaki gençleri kapsamaması ve Türkiye'deki birçok gençlik çalışmasında bu yaş grubundaki gençlerin hedef kitle olarak belirlenmesi, bu çalışmadaki NEET genç grubunun yaş aralığının 22-30 yaş olarak belirlenmesinde referans olmuştur. NEET olma durumunun bölgesel dağılımla ilişkisine bakıldığında, kırsaldaki okullaşma oranına ve okulu erken yaşta terke paralel olarak NEET olma riskinin arttığı ancak kentlerde de işsizlik oranı yüksek gençler arasında üniversite mezunu gençlerin sayısının giderek arttığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Türkiye'nin farklı bölgelerindeki şehirlerde yaşayan NEET gençlerin deneyimleri bölgesel farklılıklar göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın örnekleme için amaçlı örneklem kullanılmış olup ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençlere gençlik alanında çalışan sivil toplum kuruluşları, NEET gençler konusunda çalışmalar yürüten girişim, kolektif, inisiyatif, platform ve kuruluşlar, sosyal ağlar ve araştırmacıların sosyal sermayeleri aracılığı ile ulaşılmıştır.

Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmış, yükseköğrenim mezunu olan 22-30 yaş arasındaki 20 NEET genç ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veri doygunluğuna ulaşıncaya kadar toplanmıştır. Görüşmelere başlamadan önce katılımcılardan araştırmaya gönüllü olarak katılmaya rıza gösterdiklerini beyan eden, araştırmanın konusu, amacı ve görüşmelerin çerçevesini anlatan ve görüşme sırasında ses ve görüntü kaydı alınacağına rıza gösterdiklerini belirten Aydınlanmış Onam Formu'nu doldurmaları istenmiştir.

Görüşmeler, Sivil Toplum Araştırmaları Derneği araştırma ekibi araştırmacıları tarafından çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin çevrimiçi ortamda yürütülmesinin nedeni, araştırmanın örneklem grubunun Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerindeki gençleri içeriyor olması nedeniyle zaman ve ekonomik kaynak bakımından sınırlılıklar içeriyor olmasıdır. Aynı zamanda Covid-19 pandemisi nedeniyle 2020 yılından beri yürütülen araştırma ve proje faaliyetlerinin çevrimiçi ortama taşınmış olması, daha kısa sürede daha fazla katılımcıya ulaşma kolaylığı sağlamıştır.

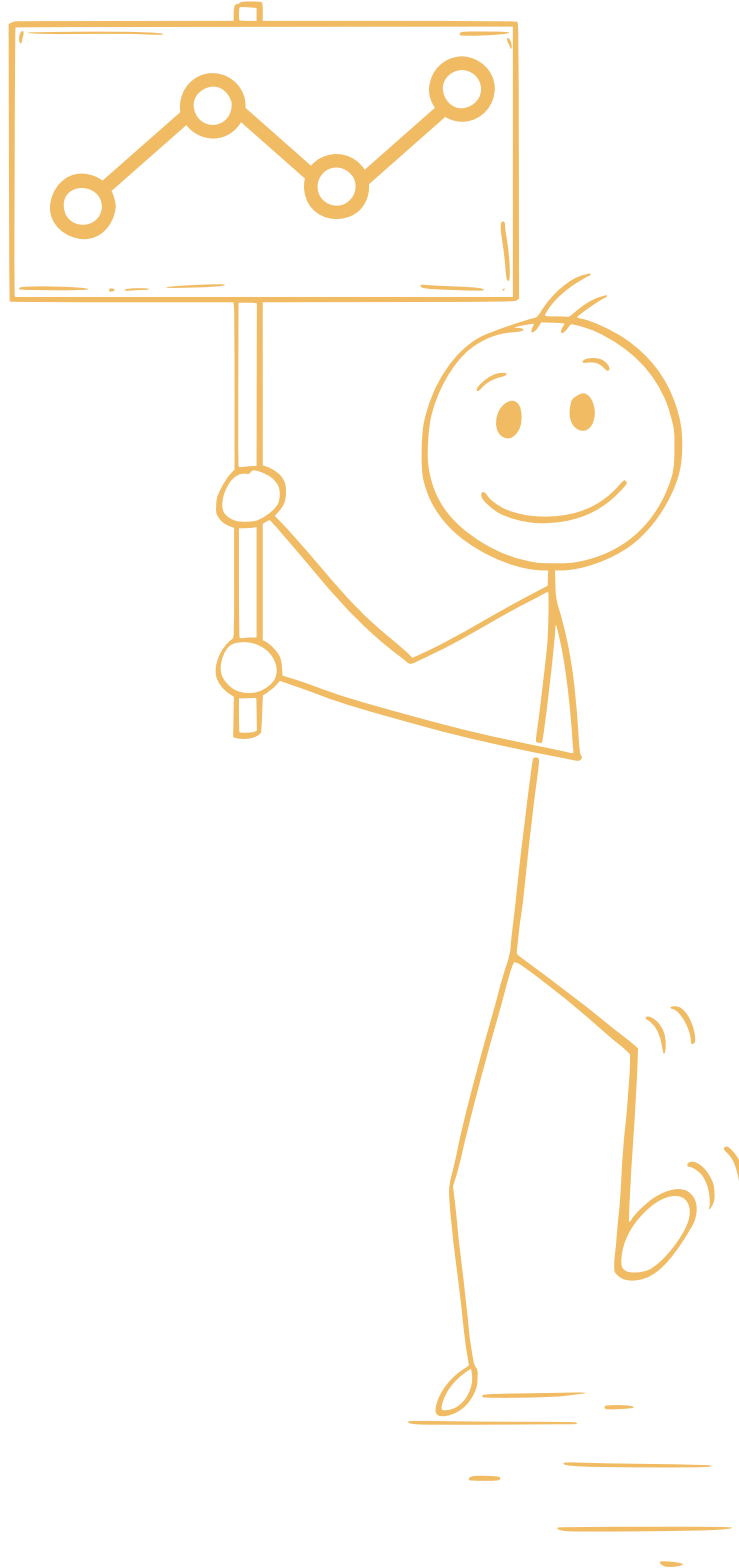
Görüşmeler iki hafta içerisinde tamamlanmış ve ortalama olarak 63 dakika sürmüştür. Verilerin değerlendirilmesi sürecinde kolaylık sağlayacağı düşünüldüğünden görüşmeler kayıt altına alınmış, ses kayıtları görüşmelerden sonra anonim olarak deşifre edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesi sürecinde, araştırmacıların görüşmeler sırasında aldığı notlar da deşifreler ile birlikte değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde MAXQDA nitel analiz programı kullanılmış, veriler temalar şeklinde oluşturulan görüşme sorularına göre kodlar oluşturularak ve tekrardan temalar altında düzenlenerek analiz edilmiştir. Elde edilen veriler araştırmanın kuramsal çerçevesi bağlamında katılımcıların isimleri anonim kalacak şekilde kodlar oluşturularak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın kuramsal çerçevesinden yola çıkılarak araştırmada ilk olarak NEET gençlerin yaş, cinsiyet kimliği, doğum yeri, medeni durumu, çocuk sayısı, etnik mensubiyeti, ikamet ettikleri şehir, eğitim durumu, mezun oldukları yıl ve bölüm, hane halkına ilişkin sosyo-demografik değişkenler bağlamında demografik özellikleri ele alınmıştır. İkinci olarak, farklı NEET kategorisindeki gençlerin varsa daha önceki çalışma deneyimleri ve süreleri, işten ayrılma nedenleri, işsizlik deneyimleri ve süreleri, iş arama durumları ve araçları, eğitime devam etmeye dair koşulları ve motivasyonları değerlendirilmiştir. Üçüncü olarak, NEET gençlerin deneyimleri kapsamında genç işsizliğine dair bakış açılarını anlamak için genç işsizliğini nasıl tanımladıkları ve genç işsizliğini ortaya çıkaran nedenler hakkında ne düşündükleri aktarılmıştır. Dördüncü olarak, NEET gençlerin sağlık hizmetlerine, mesleki eğitime ve örgün eğitim dışındaki eğitime erişimleri, demokratik katılım süreçlerine katılımları, kamu kaynaklarına ulaşma durumları, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimleri ile ayrımcılık ve nefret söylemi deneyimleri çerçevesinde temel insan hak ve özgürlüklerine ulaşip ulaşamadıkları ya da ne derece ulaşabildikleri değerlendirilmiştir. Son olarak, bu gençlerin sosyal ve kültürel faaliyetlere erişimleri, sosyal ve kültürel sermayelerini kullanma deneyimleri NEET olma deneyimleri ile birlikte ele alınıp analiz edilmiştir.

AB Sivil Düşün Programı tarafından desteklenen bu çalışma, ilk aşamada 22-30 yaşları arasındaki üniversite mezunu gençlerin işsizlik altında ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından yararlanıp yararlanamadıklarını, hangi haklarına ulaşmakta zorluk yaşadıklarını ve hangi hak alanlarının iyileştirilmesi gerektiğini istatistiksel veriler ile ortaya koyacak şekilde tasarlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin her bir coğrafi bölgesinden yaklaşık 100 NEET genç ile anket çalışması yapılması planlanmıştır. Hazırlanan çevrimiçi anket sivil toplum örgütleri, gençlik alanında çalışan kurum ve kuruluşlar ve araştırmacıların sosyal sermayeleri ile paylaşılmış ancak hedeflenen katılımcı sayısına ulaşamamıştır. Anketi yanıtlayan NEET gençlerin sayısının evreni temsil etmemesi araştırmanın ilk sınırlılıklarından biridir. Bu durum karşısında araştırma tekrardan tasarlanarak nicel araştırmadan nitel araştırmaya çevrilmiş, derinlemesine görüşmeler ile daha mikro ölçekte bir çalışma yapılması kararına varılmıştır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı da amaçlı örneklem kullanılmış olmasına rağmen ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençlere ulaşmaktaki zorluk olmuştur. Yapılan araştırmalar ve gözlemler her ne kadar Türkiye'de üniversite mezunu NEET gençlerin sayısının artıyor olduğunu gösterse de sahaya çıkıldığında bu gençlere ulaşmanın tahmin edildiği kadar kolay olmadığı görülmüştür.

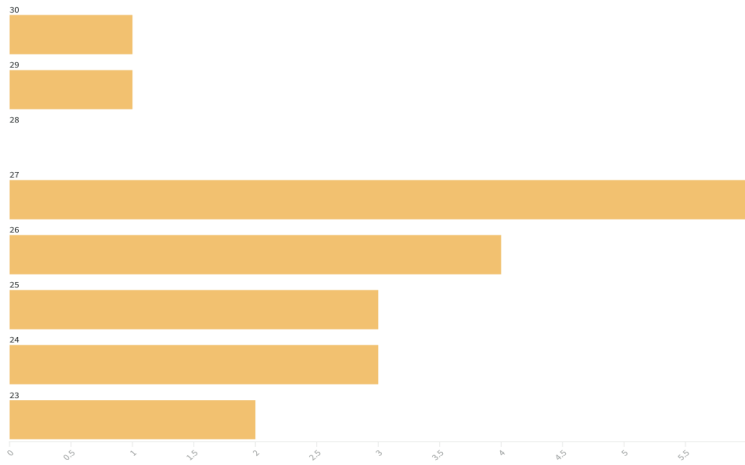
ARAŞTIRMAYA KATILAN KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

ARAŞTIRMAYA KATILAN KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

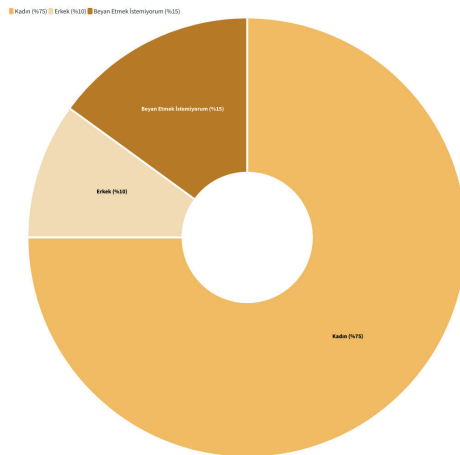
Araştırmanın kuramsal çerçevesinden yola çıkılarak ilk olarak NEET gençlerin yaş, cinsiyet kimliği, doğum yeri, medeni durumu, çocuk sayısı, etnik mensubiyeti, ikamet ettikleri şehir, eğitim durumu, mezun oldukları yıl ve bölüm, hane halkına ilişkin sosyo-demografik değişkenler bağlamında demografik özellikleri ele alınmış, 22-30 yaşları arasındaki yükseköğrenim mezunu NEET gençlerin sosyo-demografik özelliklerinin nicel dağılımlarına aşağıda yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunu 22-30 yaşları arasındaki 20 yükseköğrenim mezunu NEET genç oluşturmaktadır. Görüşme yapılan gençlerin %10'u 23 yaşında, %15'i 24 yaşında, %15'i 25 yaşında, %20'si 26 yaşında, %30'u 27 yaşında, %10'u 29 yaşında ve %10'u 30 yaşındaki gençlerden oluşmaktadır.

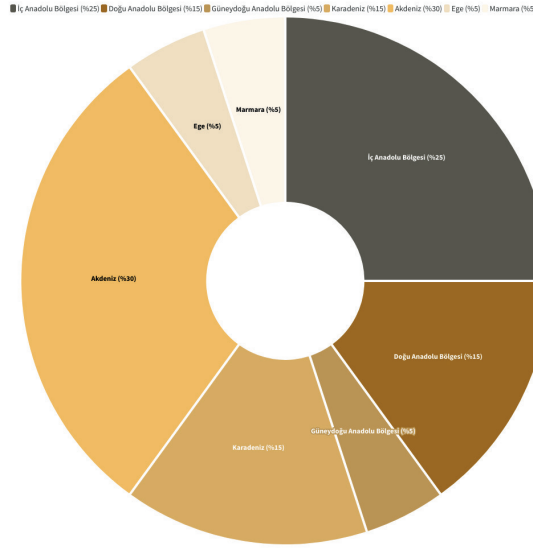
Grafik 1: Araştırmaya katılan katılımcıların yaş dağılımı

Grafik incelendiğinde, 26 yaşın örneklem grubu için medyan değer olduğu; 26 yaşın altına inildikçe gençlerin eğitimde olma durumunun, 26 yaşın üstüne çıkıldıkça ise gençlerin istihdamda yer alma durumunun arttığı gözlemlenmiştir.

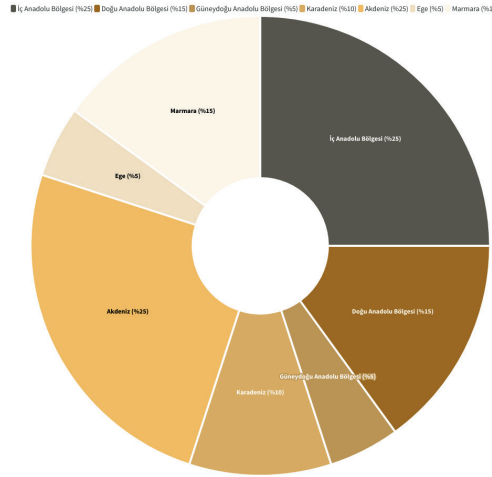
Grafik 2: Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet kimliği

Araştırmaya katılan katılımcıların %75'i kadın, %10'u erkek olduğu beyanında bulunurken %15'i cinsiyet kimliği konusunda herhangi bir beyanda bulunmamıştır.

Grafik 3: Araştırmaya katılan katılımcıların doğdukları coğrafi bölgeler

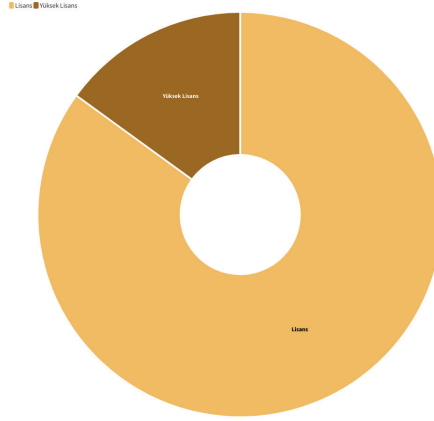
Araştırmaya katılan katılımcıların %25'i İç Anadolu Bölgesi'nde, %15'i Doğu Anadolu Bölgesi'nde, %5'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, %15'i Karadeniz Bölgesi'nde, %30'u Akdeniz Bölgesi'nde, %10'u Ege Bölgesi'nde, %10'u ise Marmara Bölgesi'nde doğmuştur.

Grafik 4: Araştırmaya katılan katılımcıların yaşadıkları coğrafi bölgeler

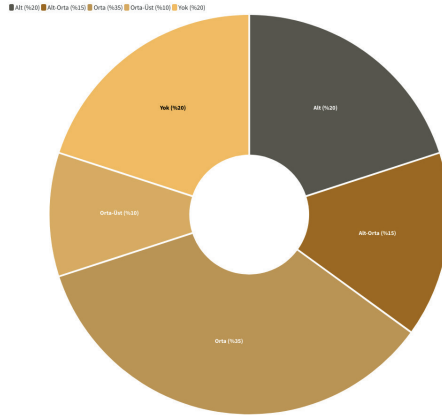
Katılımcıların %30'u İç Anadolu Bölgesi'nde, %15'i Doğu Anadolu Bölgesi'nde, %5'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, %15'i Karadeniz Bölgesi'nde, %30'u Akdeniz Bölgesi'nde, %10'u Ege Bölgesi'nde ve %10'u ise Marmara Bölgesi'nde yaşamaya devam etmektedir.

Araştırmaya katılan NEET gençlerin %80'i üniversiteyi bitirdikten sonra doğdukları illere, ailelerinin yanına geri dönmüş, %15'i ise İstanbul'a taşınmıştır.

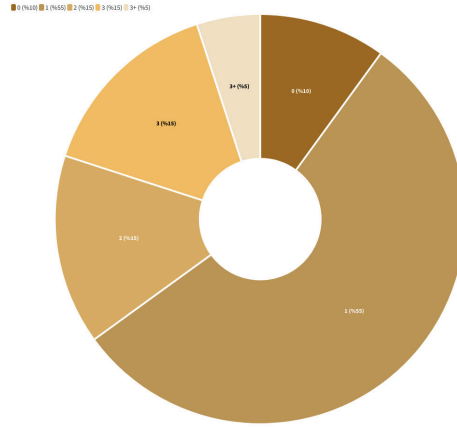
Grafik 5: Araştırmaya katılan katılımcıların mezuniyet durumu

Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, %85'inin lisans, %3'ünün ise yüksek lisans derecesine sahip olduğu görülmüştür. Örneklemin küçük olmasından dolayı eğitim durumuna dair elde edilen veriler, yüksek lisans derecesine sahip olmanın iş bulma oranını arttırdığına yönelik herhangi bir sonuç vermemektedir.

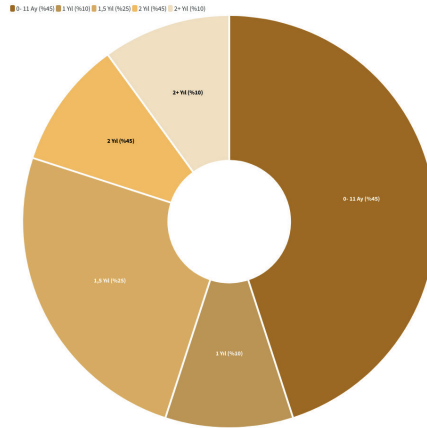
Grafik 6: Araştırmaya katılan katılımcıların gelir durumu

Araştırmanın örneklem grubunun gelir dağılımları incelendiğinde, %20'sinin düzenli gelirinin olmadığı görülmüş, %20'sinin alt, %15'inin orta-alt, %35'inin orta ve %10'unun orta-üst düzey gelire sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan görüşmelerde katılımcılara gelir miktarları sorulduğunda gençlerin sayısal olarak bir cevap vermek istemedikleri görülmüştür. Bu sebeple bütün katılımcılardan gelir düzeylerini alt, alt-orta, orta, orta-üst, üst veya yok şeklinde tanımlamaları istenmiştir.

Grafik 7: Araştırmaya katılan katılımcıların kardeş sayısı

Katılımcılara kardeş sayıları sorulduğunda %10'u hiç kardeşi olmadığını, %55'i 1 kardeşi olduğunu, %15'i 2 kardeşi olduğunu, %15'i 3 kardeşi olduğunu ve %5'i 3'ten fazla kardeşi olduğunu ifade etmiştir.

Grafik 8: Araştırmaya katılan katılımcıların işsizlik süresi

Katılımcılara işsizlik süreleri sorulduğunda, %45'inin 0-11 aydır, %10'unun 1 Yıldır, %25'inin 1,5 yıldır, %20'sinin 2 yıldır ve %10'unun 2 yıldan fazla süredir işsiz olduğu görülmüştür. Daha önce çalışma deneyimine sahip olan ancak işten ayrıldığı için NEET genç olarak değerlendirilen katılımcılardan, işten ayrıldıkları zamandan görüşmelerin yapıldığı güne kadarki süreye göre cevap vermeleri istenmiştir.

BÖLÜM 1

NEET GENÇLERİN ÇALIŞMA VE EĞİTİM DENEYİMİ

BÖLÜM 1: NEET GENÇLERİN ÇALIŞMA VE EĞİTİM DENEYİMİ

1.ÇALIŞMA DENEYİMİ

1.1.Neet Gençlerin Önceki Çalışma Ve İşten Ayrılma Deneyimleri

Araştırmaya katılan gençlere daha önce bir çalışma deneyimi elde edip etmedikleri sorulduğunda, katılımcılardan bazıları lisans eğitimleri boyunca bir yandan okurken bir yandan da anketörlük, satış personeli, servis elemanı gibi günlük ya da aylık olarak küçük işlerde ya da sezonluk işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Yüksek lisansını tamamlayan bazı katılımcılar da lisanstan yüksek lisansa geçişte sivil toplum kuruluşlarında kısa zamanlı proje bazlı deneyimler yaşadıklarını, yüksek lisans döneminde de bir yandan okurken bir yandan kısmi zamanlı çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılardan üçü görüşmeye katılmadan önceki son çalışma deneyimlerinde proje bazlı olarak çalıştıklarını belirtirken, bu katılımcılardan ikisi farklı şehirlerde mülteci alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarında çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı 6 ay çalışıp ayrıldığı işinde sosyal medya uzmanı olarak çalışmıştır. Bir diğer katılımcı ise 2018 yılında öğrenciyken sivil alanda deneyim elde etmek için bir vakıfta proje koordinatörü olarak işe başladığını, sonraki 2 yıl farklı sivil toplum örgütlerinde çalıştığını, ardından özel sektörde çalışma deneyimi yaşadığını belirtmiştir.

Katılımcılardan çalışma deneyimine sahip olanların çoğu, mezun olduğu alanda iş bulamadıkları için farklı alanlarda ve sektörlerde çalışmak zorunda kaldıklarını ya da serbest zamanlı işler yaparak kendilerine geçim kaynağı yaratmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

“İŞKUR’a ismimi yazdırmıştım, onun aracılığıyla girdim. Kurumun psikoloğu doğum iznine ayrılmıştı, 3 ay boyunca rehberlik biriminde kaldım, psikolog yerine. Sonra da (gülüyor), dürüst olmak gerekirse joker eleman gibi bi şeydim rehabilitasyonda. Yani bi yere gidilcekti, gitsin; işte bi iş yapılıcak, birinin evine ziyaret edilcekti, gitsin. Öyle yani, bi yıl da öyle idare ettim. Zaten sırf, hani maddiyat için idare ediyodum çünkü kendi mesleğimi yapmıyodum orda.” (K20, 27)

Katılımcılardan biri hukuk okurken aldığı yoğun teorik eğitimin mezun olduktan sonra işe başlama sürecinde yeterli olmadığından, aksine işe başlayabilmesi için yeni sınav ve süreçlerin tamamlanması zorunluluğundan şikâyet etmiştir. Bununla birlikte, bir hukuk mezununun kendi işini yapabilmesi, kendi ofisini açabilmesi noktasında hem ekonomik hem de sosyal sermayeye dayalı sorunlar yaşadığını belirterek Türkiye’de farklı bölümlerden mezun olan ve farklı alanlarda iş arayan pek çok gencin yaşadığı önemli bir noktayı vurgulamıştır: mezuniyetten sonra işe geçiş sürecinin uzun olması.

“...kasım ayının 2020 yılında da şey, ofisimi açma kararı aldım. İşte kendi çalışmama başladım falan, derken sonrasında çok tatmin olmadığını hissettim. Çünkü bunun için gerçekten büyük bi network [ağ] gerekiyo, tabii ki bi network oluşturman için de belli bir zamanın geçmesi lazım ama en azından bu tarz avukatlığın bana çok uygun olmadığını fark ettim.” (K1,26)

Mevcut durumda eğitimde ve istihdamda yer almayan bir genç olarak katılımcılara daha önceki

çalışma deneyimlerinin neden sonlandığı sorulduğunda, katılımcılardan bir tanesi işten ayrılma nedeninin çalıştığı işe duyduğu motivasyonsuzluk olduğunu belirtmiştir. Proje yazarı olarak çalıştığı işin aldığı lisans eğitimi ile paralellik taşısa da sektörel olarak farklılıklar içermesi, katılımcının bu işi yalnızca gündelik hayatını idame ettirmek motivasyonu üzerinden yürütmesine neden olmuştur. Katılımcı işi bırakma lüksüne sahip olduğunu düşündüğü için çalıştığı yerden ayrılabilmesini belirtmiştir.

Bir sivil toplum örgütünde sözleşmeli olarak projede çalıştığını belirten bir başka katılımcı, kendini zaten projede yeterince verimli hissetmediğini, donör kuruluş tarafından tamamlanması istenen hedefler için yoğun ve performans odaklı çalışmasına rağmen yaptığı işin yeterli görülmesiyle işinde devam edemeyeceğini anladığını belirtmiştir. Katılımcı bu sorunlar çerçevesinde öncesinde idealize ettiği kurumun kendisini hayal kırıklığına uğrattığını ve sonrasında ne yapacağını bilememek riskini alarak işten ayrıldığını belirtmiştir.

Yine sivil toplum örgütlerinde proje koordinatörü olarak çalışan K7, uzun ve verimsiz çalışma koşullarından ve yapılan işlerin niteliğinden şikâyet ederek işten ayrıldığını belirtmiştir. Katılımcı, uzun ve verimsiz çalışma koşulları ile ilgili olarak kendisine yüklenen iş yoğunluğunun ve görev tanımında yer almayan ancak bir süre sonra sorumluluğu haline gelen görevlerin insanüstü bir çabaya neden olduğunu, kendisinin bu sorumluluklar altında tükendiğini ve başlarda bu sorunu yalnızca kendisinin yaşadığını düşünürken zamanla arkadaşlarının da benzer deneyimler yaşadığını gördüğünü belirterek bunun artık sektörün bir problemi haline geldiğini söylemiştir. Katılımcı aynı zamanda sivil toplum örgütünde çalışma motivasyonunun yapılan işlerin gerçekten amacına ulaşması ve yaptığı işten manevi tatmin elde etmesi olduğunu belirtirken, çalıştığı kurumdan ve yaptığı işin sosyal etkisinden artık tatmin duymuyor olması nedeniyle ayrılma kararı verdiğini eklemiştir.

“İyi ki olarak nitelendirebileceğim pek çok şeyin artık sektörün problemi haline gelmiş olması. Evet bir yerde proje koordinatörü olarak başlıyorum, sonra bir anda genel sekreter asistanı da oluyorsun idari işler asistanı da oluyorsun.” (K7, 29)

Sosyal medya uzmanı olarak çalıştığı işinden işvereninden gördüğü kötü muamele ve maruz kaldığı mobbing yüzünden ayrılan K6, hem çalıştığı alana hem de çalışmanın kendisine uzaklaştığını belirtmiştir.

“Şimdi ben 24 yaşındayım. Evde yemediğim azarı gidiyorum iş yerinde patrondan yiyorum, ki yaptığım onca işe rağmen, her yere koşturmama rağmen bana bağırsız çağrış olunca, azar yiyince, hani bunu kaldıramadım doğrusu o yüzden işten ayrıldım.” (K6, 24)

Okuduğu bölümden farklı bir alanda, satış departmanında müşteri danışmanı olarak çalışan K9, uzaktan eğitimin hayatlarımıza girmesi ile bu iş deneyiminin öğrenciliğinin son dönemleri ile kesiştiğini, evden çalışma olanağı nedeni ile hem okulu hem de işi birlikte yürütebilmeyi planladığını belirtmiştir. Ancak katılımcı evden çalışmanın getirdiği zorluklardan biri olan uzun çalışma saatleri ve mesai günlerinin ortadan kalkması problemi ile karşılaşmış, işe girerken söylenmiş olmasına rağmen ek mesai ücreti almadığını ya da herhangi bir denkleştirmenin uygulanmadığını belirtmiştir. İşten ayrılma nedeninin de bu sorunlarla birlikte kendisine istifa etmesi yönünde uygulanan mobbing olduğunu paylaşmış ve halen mahkeme sürecinin sürdüğünden bahsetmiştir. Yine aynı şekilde bir başka katılımcı da pandemi ile birlikte evden çalışmaya başladığını ancak

uzayan çalışma saatleri ve düşük ücret karşısında iş sürecini sonlandırdığını belirterek KPSS'ye hazırlanmaya karar verdiğinden bahsetmiştir.

Daha mezun olmadan önce yazları harçlığını çıkarmak için ailesinin lokantasında çalıştığını söyleyen bir diğer katılımcı, mezun olduktan sonra da hem ailesine destek olmak hem de kendine az çok bir gelir sağlamak amacı ile aile işletmesinde çalışmaya devam ettiğini ancak yoğun iş temposu ve okuduğu alandan çok farklı bir işte çalışmanın getirdiği huzursuzluk ve gerginlik ile sağlık sorunları yaşayarak daha fazla çalışamayacağına karar verdiğini belirtmiştir. Okuduğu alanın dışında bir sivil toplum örgütünde proje asistanı olarak çalıştığını ve Türkiye şartlarına göre iyi bir maaşı olduğunu belirten K12, iş yerinde yaşadığı stresin bir süre sonra kazandığı paranın önüne geçtiğini belirtmiştir. Temelde koordinatörü ve kurum ile yaşadığı anlaşmazlıkların altında yoğun iş yükünün ve gördüğü kötü muamelenin yattığını söyleyen katılımcı, iyi maddi koşullarına rağmen yaşadığı stresin istifa etmesine neden olduğunu ve gelecekteki planlarına dair motivasyonunu kaybettiğini söylemiştir. İşi bırakma nedeni ile çalıştığı sektörün sorunları arasında paralellik olduğunu belirten bir başka katılımcı ise, tam zamanlı olarak çalıştığı bir gazeteden sebepsiz yere işten çıkarıldığını, işten çıkarılmasının sektörün Türkiye'deki mevcut durumuna dayandırıldığını ve 1 yılı dolmadan kendisine istifa dilekçesi yazdırıldığını belirtmiştir.

1.2. Neet Gençlerin Staj Deneyimleri

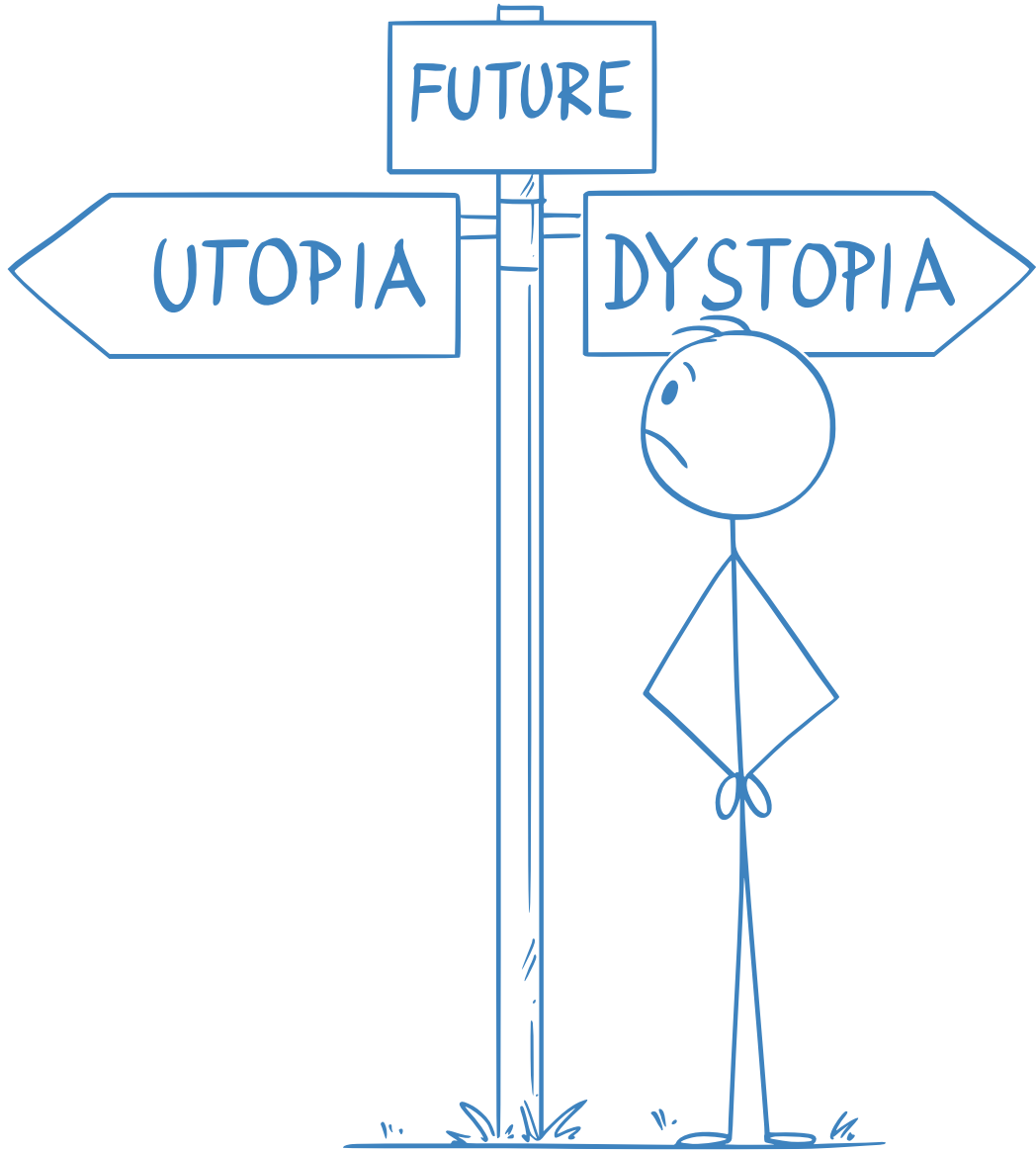
Görüşmeye katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğu profesyonel anlamda, tam zamanlı ve sigortalı bir işte çalışma deneyimine sahip olmadıklarını, genellikle öğrencilik yıllarında part-time işlerde kısa süreli olarak çalıştıklarını, tek deneyimlerinin staj olduğunu belirtmiştir.

Staj deneyimlerinden bahseden katılımcılar, iş ilanlarında yazanın aksine yeni mezun birinden beklenen deneyimi anlamadıklarını belirterek stajların çalışma deneyimi içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların staj dönemlerine yönelik olumlu deneyimleri, stajların alanın, sektörün tanınması ve mesleki anlamda bazı kazanımların elde edilmesi açısından faydalı olduğunu göstermektedir. Staj dönemlerindeki olumsuz deneyimler ise birçok gencin benzer olumsuz deneyimleri yaşadığını, stajyerlerin alandan farklı ve "gereksiz" olarak görülen işlerde çalıştırıldığını, bu durumun ise öğrenme süreçleri üzerinde olumsuz etki yarattığı çıkarımının yapılmasını sağlamıştır. Ancak olumsuz deneyimlerde dahi gençlerin çalıştıkları sektöre, alana, çalışma koşulları ve ilişkilerine yönelik bir bilinirlik ve öngörü kazanmış olmaları, stajın da çalışma deneyimi kapsamında değerlendirilmesinin önünü açabilecek bir dinamik olarak görülebilir.

"Kendi mesleğim adına sadece staj yaptım onun dışında bir çalışma deneyimim yok. En çok canımı sıkan da o zaten." (K11, 23)

Bununla birlikte, yükseköğretimdeki staj uygulamaları ile ilgili de gençlerin problem yaşadığı görülmüştür. Bazı stajların zorunluluk teşkil ederken bazılarının gönüllülüğe dayalı olması, zorunlu olduğunda dahi özellikle özel sektördeki pek çok stajın ücretsiz oluşu, çalışma koşullarının ağırlığı ve staj yapılan kurumun stajyerlere yönelik tutumları, mobbing davranışları genel problemler içerisinde ele alınabilmektedir. Gençlerin yaşadıkları yere bağlı olarak karşılaştıkları fırsat eşitsizliği ve kurum yetersizliği, aynı zamanda pandemi gibi gençlerin kontrolü dışındaki durumlar staj bulma ve yapma süreçlerini problemlili hale getirebilmektedir.

“Benim üniversite birinci senemi gerçekten kaplayan, okula neredeyse hiç gidemediğim hatta birçok dersimi bıraktığım çalışma temposuydu. O yüzden onu bir çalışma olarak sayıyorum açıkçası. Her ne kadar gönüllü de olsa, maddi karşılık almasam da ki öyle bir beklentim yoktu aslında. Çok ağırdı, bir staj programı için çok ağırdı. Şimdi geri dönüp baktığım zaman pek insani şartlarda olduğunu düşünmüyorum açıkçası. Zaten bu sebeple bırakmıştım. Beni ekip-lerine davet etmişlerdi fakat benim artık ne bedensel ne de zihinsel enerjim kalmamıştı devam edecek. (K13, 26)

2.İŞSİZLİK DENEYİMİ

2.1.Bağımsız Olamama

İşsiz oldukları süreci nasıl geçirdikleri ve deneyimlediklerine dair soru sorulduğunda çalışmaya katılan NEET gençlerin hemen hepsinin sıklıkla değindiği noktanın maddi bağımsızlıklarını elde edememeleri nedeniyle kişisel ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamaları olduğu görülmüştür. Aynı zamanda ailelerinin maddi desteği ile yaşamlarını sürdürüyor olmak ve aynı evi paylaşıyor olmak son kertede gençlerin yaşamlarını idame ettirmelerini sağlıyor olsa da günlük rutinleri içerisindeki en temel ihtiyaçlarını karşılarken huzursuz ve sıkıntılı hissetmelerine neden olmaktadır.

“İşsiz olduğum süre boyunca mesela kişisel ihtiyaçlarımı karşılarken, kendim karşılayamadığım için sıkıntıya giriyor insan. Mesela en kötüsü, sigara içtiğim zaman o sigara param bile cebimde olmadığı zaman o da başlı başına bir sıkıntıdır yani. O tür sıkıntılarım oldu ama yaşamsal olarak bir sıkıntım olmadı. Sonuçta bir hanenin içerisindeyim, tencere kaynıyor, bir lokma yemeğim var yani. Kalacak yerim de var, sıkıntı yok o konuda ama ister istemez kişisel ihtiyaçlarımı karşılarken, bir sosyal aktivite yaparken, tamam şu an onları da istediğim zaman, diyelim ki babamdan istediğim zaman alabilirim ama belli bir şeyden sonra insan onu da şey yapamıyor, nasıl anlatsam isteyemiyor yani. Bir sigara içeceği zaman diyeceksin ki bir sigara parası, bir etkinlik yapacaksın, şunu yapacağım bana para. Bir süreden sonra sıkıntı oluyor (K8, 25)

İstihdamda yer almayan gençler, kendi gelirlerine sahip olmadıkları için maddi bir özgürlük elde edememekte ve ailelerine bağımlı bir yaşam sürdürmektedirler. Bu durum, gençlerin kendi hayatlarını kurma, kendi evlerinin olduğu ve kendi harcamalarından yalnızca kendilerinin sorumlu olduğu bağımsız yaşama geçiş süreçlerini uzatmaktadır. Görüşme yapılan katılımcılardan bağımsız olamamaya işaret edenlerin çoğu, 20’li yaşlarının sonuna geldiklerini ancak hala aileleri aracılığıyla geçimlerini sağlıyor olmalarını kendi ayakları üzerinde duramama olarak değerlendirmektedir. Bir alanda mesleki eğitim almış olmalarına rağmen kendileri dışındaki problemlerden dolayı mesleklerini icra edemiyor oluşları, ailelerinin baskılarını yaşamasalar dahi gençlerin kendilerini kısıtlanmış hissetmesine neden olmaktadır.

“Açıkçası en temelde aslında yaşım artık 30’a merdiven dayandı, hala bir şekilde ailemden geçimimi sağlıyorum. Günün sonunda bu gerçek hiçbir şekilde değişmiyor ve babamdan para alıyorum. Evet o konuda rahatım. Beni kısıtlayan ya da harcamalarımı sorgulayan bir babaya sahip değilim fakat yine de hala onun eline bakıyor olmak tırnak içinde bu çok rahatsız eden bir şey. Kendi ayaklarımın üstünde durmak istiyorum çünkü binebileceğim bir atım var, mesleğim var ve onu çok seviyorum ama bir türlü sistemsel problemlerle birlikte o ata binemiyorum. O at evin içinde, odamda, birlikte onunla uyuyoruz uyanıyoruz, hayatı geçiriyoruz ama bir türlü dışarı çıkıp koşturamıyoruz.” (K13, 26)

Maddi bağımsızlığı elde edememe çoğunlukla sosyal ve kültürel hayatta da gençlerin yeterince bağımsız ve özgür hissedememelerine yol açmaktadır. İşsizlik deneyimi yaşayan gençler, çalışma hayatında aktif olan sosyal çevreleri ile aralarında sosyal bir farklılaşmanın gerçekleştiğini, yaptıkları harcamaları düşünmek zorunda oldukları için arkadaşları ile bir araya geldikleri sosyal

ortamlarda kendilerini kötü ve ister istemez eksik ya da geri kalmış gibi hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu hisleri tüketim alışkanlıklarını ve sosyal etkileşimlerini de etkilemektedir.

“Yani şey çok üzücü, para kazanamıyor olmak, hâlâ aileye bağımlı yaşamak, işte 27 yaşında dayım ve gerçekten bu bir noktada yıpratıcı bir şey oluyor çünkü maddi bir özgürlüğüm yok, maddi olarak çok bağımlı yaşıyorum hâlâ. (K3, 27)

2.2. Toplumun Gözünde İşsizlik

Çalışmaya katılan NEET gençlerin işsizlik deneyimleri ile ilgili sıklıkla bahsettiği bir diğer konu da işsizliğin çoğunlukla toplum nezdinde nasıl değerlendirildiğine yönelik algı ve tutumlara dayanmaktadır. Bu algı ve tutumlar genç işsizliğinin daha çok gençlerden kaynaklanan bir durum olduğu yönünde bir arka plana sahiptir. Gençler bu değerlendirmelerin daha çok aileleri, sosyal çevreleri ve daha önceki iş arkadaşlarından geldiğini söylemektedir. Çalışmaya katılan NEET gençlerin çoğu, yakın aile bireylerinin daha ılımlı bir tutum içerisinde olduğunu ve özellikle ebeveynlerinin baskıcı bir yaklaşımda bulunmadıklarını belirtmelerine rağmen, katılımcıların birkaçı ailelerinin beklentilerinin kendilerinin beklentileri ve istekleri ile uyuşmadığını söylemiştir. Örneğin K6, babasının iş arayışı konusundaki baskıcı tutumundan şikâyet ederek istediği gibi bir iş bulamadığını anlatamadığını ve haneye ek kazanç sağlayamadığı için ailesinin bu durumdan hoşnut olmadığını belirtmektedir.

“Hani onu ona anlatamıyorum. O istiyo ki böyle şeyim olsun, 5 milyar maaş alıyım, devlete arkamı dayıyım, hani rahat edeyim. Ama öyle bir durum söz konusu değil, hani o anlamıyo onu. Ona anlatmak o kadar zoruma gidiyo ki, yani çünkü yok, çünkü yani, almıyolar işe.” (K6, 24)

İşsizlik süreci içerisinde yaşadığı en büyük zorluğun çevreden gelen sorulara kulak tıkama çabası olduğunu belirten bir diğer katılımcı da “İş bulabildin mi?”, “Ne zaman evleniyorsun?” gibi sorulardan yorulduğunu, sadece bu nedenle insanlarla iletişimini kısıtladığını belirtmiştir. Özellikle uzun süreli işsizlik deneyimi yaşayan gençler hele bir de küçük şehirlerde yaşıyorlarsa, iş aradıkları kurum yetkililerince dahi tanındıklarından ve sürekli birtakım sorulara maruz kaldıklarından bahsetmişlerdir.

“Komşuların, akrabaların baskısı, “ne oldu atanamadın mı?”, “Ne oldu işte evlenmiyo musun?” (Gülüyor) “atanamadın zaten, bari evlen.” Yani bu etraftaki toplumun baskısı biraz yoruyo, sıkıyo. (K20, 27)

Bununla birlikte, aktif olarak iş aramayan ve mezun olduktan sonraki kısa süreci bir ara dönem olarak değerlendiren gençler, arkadaşlarından gelen “Mezun oldun neden çalışmıyorsun?” sorularından sıkıldıklarını belirtmiştir.

“Sürekli “mezun oldun mu, ee ne yapacaksın, nerede işe giriyorsun, işe girmedi daha ee ne yapıyorsun şimdi?” Bu gibi sorular sürekli sorulduğunda insanı yoruyor. Cevap vermekten de yoruluyorum. İnsanları görmek istemiyorum o yüzden. Olabildiğince dışarı çıkıp insanlarla iletişime geçebileceğim ortamları kısıtlıyorum. (K11, 23)

Gençlerin bağımsız olamamalarına dair bir diğer önemli nokta ise, içinde buldukları durumu ebeveynlerinin kendi yaşlarındaki yılları ve koşulları ile karşılaştırıyor, kıyaslıyor oluşudur. Sosyal çevrelerinin baskısı ile gençler, ebeveynlerinin kendi yaşlarındaki beklenti ve arzularını taşıyor olsalar, kendilerine sorulan bu soruların kuşaklar arasındaki farklardan kaynaklandığını biliyor olsalar da ebeveynlerinin 20’li 30’lu yaşlarındaki hayat standartlarını ve bağımsız yaşamlarını kendi yaşamları ile kıyaslayarak mutsuz hissetmektedirler.

2.3.Pandemi Dönemi

Pandemi dönemi gençlerin çalışma deneyimlerini ve koşullarını etkilediği kadar işsizlik deneyimlerini ve sürelerini de etkilemiştir. Özellikle yeni mezun olan ve iş hayatına yeni atılmaya çalışan gençler, halihazırda istedikleri alanda iş bulup bulamama kaygısı taşırken pandemi ile ekonomik, sosyal ve psikolojik etkisi yoğun bir ara dönem yaşamışlar hem çalışma hayatına hem de kendilerini geliştirmeye yönelik planlarını hayata geçirememişlerdir.

“Bir de Covid gibi bir döneme de denk geldi. O da çok problemliydi çünkü ben aslında kafamda mezun olduktan sonra bir iki STK’da çalışırım işte almak istediğim bazı eğitimler vardı onları alırım ve bir yıl bir buçuk yıl bir ara veririm öyle yüksek lisansa başvururum diyordum.” (K13, 26)

Pandemi öncesinde de iş arama ve işsizlik arasında gidip gelen gençler, pandemi döneminin getirdiği belirsizlik, kaos, endişe, depresyon gibi psikolojik etkilerin altında da iş aramaya devam etmişlerdir. Pandemi öncesinde çalıştıkları işlerden belli nedenlerle ayrılan bazı katılımcılar, pandemi dönemi içerisinde ancak ailelerinin desteği sayesinde ihtiyaçlarını karşılayabilmiş ve yükseköğrenimlerine devam edebilmişlerdir. Bazı katılımcılar ise çalıştıkları alana, sosyal sermayelerine ve önceki iş deneyimlerine bağlı olarak pandemi döneminde kendileri için alternatif iş seçenekleri yaratmaya çalışarak uzaktan kendi işlerini yapmayı tercih etmişlerdir.

2.4.Alternatif Geçim Sağlama Yolları

Çalışmaya katılan NEET gençler, istihdamda yer almadıkları için kendilerine ait düzenli bir gelirleri olmadığından bahsederken bu gençlerin bazıları da serbest zamanlı ya da günlük bazı işler yaparak gelir elde etmeye çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Gençler kendi alanlarındaki işlerde meslektaşlarına, yakın çevrelerine yardım ederek, çeviri yaparak, organizasyon işleri ve evden parça başı işlerle uğraşarak, içerik oluşturma ve tasarım işleri yaparak, farklı alanlarda özel dersler vererek az çok bir gelir elde etmeye çalışmaktadırlar. Burada değinilmesi gereken nokta, gençlerin çoğunun yaptıkları bu işleri iş olarak değerlendirmiyor oluşları ve geçici olarak yaptıklarını belirtmeleridir.

“İşte gazeteciler sendikası ve cemiyetle beraber bazı atölye çalışmalarına katılıyorum. İşte bazı projelerde yer alıyorum falan tabii ki hayatımı bir şekilde idame ettirecek para kazanıyorum ama bu işsiz olduğum gerçeğini değiştirmiyor açıkçası.” (K18, 27)

Bir diğer önemli nokta da serbest zamanlı (freelance) işler yapmaya çalışan gençlerin tam za-

manlı bir işe kıyasla bu çalışma tarzında daha fazla iş yoğunluğunun olduğunu belirtmesi ve iş alabilmek için kendini sürekli kanıtlamak ve pazarlamak zorunda hissetmeleridir. Yine aynı katılımcı (K18), bu şekilde çalışmanın yorucu olduğunu belirtmesine rağmen, kendine daha fazla öğrenme ve deneyim alanı kattığı için de bu tarz işler almayı sevdiğini belirtmiştir. Özel ders vererek gelir elde etmeye çalışan başka bir katılımcı ise, çalışma takvimini kendi planlıyor olması sebebi ile bu şekilde çalışmaktan memnun olduğunu ve imkânı olsa bunu sürdürmek isteyebileceğini belirtmektedir.

2.5. Geleceğe Yatırım

Araştırmaya katılan bazı NEET gençler, bir yandan işsizlik sürecini maddi, sosyal ve kültürel açıdan belirli sorunlar etrafında olumsuz bir şekilde deneyimlerken bir yandan da gerek ilerideki iş hayatlarına gerek de eğitim hayatlarına yönelik olarak kendilerini bir hazırlık sürecinde konumlandırmaktadırlar. Bu sebeple bu katılımcılar kendi alanları dışında da çalışmayı düşünmemekte ve aktif bir iş arayışı içerisinde yer almamaktadır.

“Marketlerde çalışsam zaten ırgat gibi çalıştırıyorlar adamı. Ben akşam eve geldiğimde ders çalışmaya enerjim olacak mı? Bunu düşündüm ve o yüzden kendi mesleğim dışında çalışmaya karar verdim ve kendimi derslere ve gelecekteki fırsatlara hazırlamaya çalıştım.” (K11, 23)

Katılımcılardan bazıları mesleki alanda olmayı istedikleri yere ulaşmak, ekonomik özgürlüklerini elde etmek ve ailelerine karşı sorumluluklarını tamamlayabilmek için KPSS’ye hazırlanırken bazıları da yükseköğrenimlerine yurtdışında devam edebilmek için IELTS gibi İngilizce dil sınavlarına çalışmaktadır. Bununla birlikte bu işsizlik sürecini bir arayış olarak değerlendirerek dil okuluna giden, Erasmus+ projelerine katılan, Avrupa Gönüllü Hizmeti ile yurtdışında gönüllülük yapan, üniversiteden hocaları ile araştırma projelerinde yer alan katılımcılar da bulunmaktadır. Kendilerini bu süreçte ilgi alanları doğrultusunda geliştirmeye çalışan gençler, “gap year” olarak literatürde de geçen bu ara döneme mezun olduktan sonra bir süre ihtiyaç duyduklarını, ancak zaman ilerledikçe geleceğe dair yaşadıkları belirsizliğin ve endişelerin artmaya başladığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte işsizliği tamamen olumsuz olarak değerlendirmeyip özellikle kendilerine zaman ayırma ve gün içerisinde çok fazla aktivite yapabilme açısından olumlu olarak gören NEET gençler de vardır. Bu gençler kendilerini aktif olarak çalışan gençler ile kıyaslayarak uyku, günün tamamını değerlendirmek, yaptığı işi seçmek gibi dinamikler açısından onların sahip oldukları koşullara sahip olmaları ile şanslı hissettiklerini belirtmişlerdir.

“Şanslıyım bence çünkü tamamen kendimi geliştirebildiğim bir dönem oldu. Biraz da böyle gap year diye bir kavram var ya Avrupa’da. Tam böyle onun gibi oldu. Kendimi çok geliştirebiliyorum belki. Belki iş deneyimim yok ama kendime kattığım deneyim daha iyi bence.” (K14, 24)

3.İŞ ARAMA DURUMU VE ARAÇLARI

Çalışmaya katılan NEET gençlerin çoğu internette kendilerine uygun iş arayışı içerisinde olduklarını; Linkedlin, Kariyer.net, Gelbaşla, Indeed, ve Yenibiriş gibi iş arama sayfalarını sıklıkla kullandıklarını, ilgileri dahilinde zaman zaman buldukları şirketler ile direk mail yoluyla iletişime geçtiklerini ya da arkadaş çevreleri aracılığıyla iş bulmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Gençlere iş aradıkları alanlar sorulduğunda, hemen hepsi eğitimlerini tamamladıkları mesleki alanlarda iş arayışı içinde olduklarını, uygun koşulların sunulduğu ve mutlu olabilecekleri işlerde çalışmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak birçok genç direk alanlarında iş bulmanın her zaman mümkün olmadığını, iş imkanlarının kısıtlı olduğunu söyleyerek çok farklı alanlarda da iş ilanlarını takip ettiklerini söylemiştir. Burada değinilmesi gereken önemli noktalardan biri, gençlerin eğitimini aldıkları bölümlerin iş gücü piyasasında ne kadar karşılığını bulduğu, gençlere iş imkânı sağladığıdır. Gençler her ne kadar farklı alanlardaki iş alternatiflerine baksalar da okudukları alanlardan farklı, uzun çalışma saatleri ve düşük ücretlere dayanan emek yoğun işlerde çalışmak istememektedirler.

“Nasıl işler aradığıma gelirsek. Öncelikle kendi bölümümde aradım. Katiyen bulamadım. Linkedlin’de şey olur mu ya hani sizin mesleğinizde durum nasıl bilmiyorum ama mesela şehir plancısıyım ya ben direkt atıyorum bana uygun ilan olursa beni uyar diyosunuz ya bi bildirim geliyo size. O bildirim sesini duymaz mı insan, gerçekten yok... Kariyer.net’te de hiç bi şehir plancısı ilanı yok. Hiç bi sitede hiç bi şehir plancısı ilanı yok. Çıkanlar da 10 yıl tecrübe, 5 yıl tecrübe.” (K17, 27)

Görüşmeler sırasında gençlerin iş arayışında etkili olan bir diğer kanalın sosyal sermayeleri olduğu görülmüştür. Gençler varsa daha önce çalıştıkları yerdeki iş arkadaşları ile iletişimlerini sürdürmekte, mesleki dayanışma ağlarını takip etmekte, birbirlerinin, ailelerinin ya da yakın çevrelerinin referansları aracılığı ile iş arayışlarını sürdürmektedir. Gençlerin iş arayışındaki bir diğer önemli nokta, çok sıklıkla değindikleri liyakat konusudur. Gençler işe alımlarda yapılan usulsüzlükleri, avantajlı konumlara ya da pozisyonlara uygun olmayan kişilerin birtakım yollar ile getiriliyor olmasını çoğunlukla etik dışı bulmakta ve bunu çoğunlukla adalet sorununun bir parçası olarak değerlendirmektedir. Ne yazık ki gençleri bu sorunlardan koruyabilecek nitelikte mesleki örgütlerin ya da yasaların ve yaptırımların olmaması, gençlerin işsizlik deneyimleri içerisindeki kırılganlığını daha fazla arttırmaktadır. Bu konudaki boşluğa ve etik meselesine K13 aşağıdaki şekilde değinmektedir:

“Evet, aslında bir 9-10 aydır aktif olarak iş arıyordum fakat iş ilanları çok kısıtlı özellikle benim mesleğim için. Aslında tanıdığımız doktor arkadaşları var annemin ve eğer ben etik kaygılar güdüyor olmasaydım bir hastanede bana bir oda verilecekti ve orada danışan görecektim, böyle bir imkânım oluşmuştu. Fakat bunu asla etik bulmuyorum çünkü Türkiye’de ne yazık ki bizim bir meslek yasamız yok ve bir türlü olamıyor. (K13, 26)

Çalışmaya katılan gençler iş arama süreçlerindeki deneyimleri ışığında özellikle yaptıkları iş başvurularına olumlu ya da olumsuz bir dönüş alamadıklarını ya da iş başvurularının değerlendirme sürecinin çok uzun sürdüğünü belirtmişlerdir. Bu durum gençlerde herhangi bir geri dönüş alınmadığı takdirde bu başvurudan da bir sonuç çıkmayacağı umutsuzluğunu yaratmakta ya da

zaten açılan pozisyonlara alınacak kişilerin önceden belli olduğu şeklinde bir yorumlamayı getirmektedir.

“Hani gerçekten tüm şartlarına uygun olduğumu düşündüğüm işlere başvuruyorum. Ama görüşmeye bile çağırıyor. Yani ben bir işveren olsam, bana bu kadar uygun olan birini gördüğümde şey yaparım, görüşmeye çağırırım, tanışmak isterim. Orada elerim yani eleyeceksem. Çünkü karşıdaki insanın kim olduğunu bilmiyorsun. Gerçekten yetkinliklerini anlatmasına izin vermiyorsun. Bu kadar uygun başvurduğum ilanlarda bunu düşünüyorum yani. Bilmiyorum belki de işe alınacak insan önceden bellidir ama prosedürü yerine getirmeye çalışıyorlardır. Bu da olabilir.” (K7, 29)

Gençlerin yaptıkları iş başvurularından olumlu ya da olumsuz bir geri dönüş alamıyor oluşlarına yükledikleri anlam hem kendi deneyimleri hem de çevrelerinden duydukları deneyimlerle birlikte şekillenmektedir. Çalışmaya katılan gençlerin hemen hepsi iş bulma sürecinde torpilin, daha yumuşatılmış tabirle referansın ne kadar önemli olduğunu gördüklerini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan NEET gençler, referans bulma konusunda şansa sahip olsalar dahi bunu etik kaygılar nedeniyle tercih etmediklerini belirtmişlerdir.

Gençlerin iş arayışlarındaki bir önemli nokta da farklı şehirlerde yaşayan gençlerin farklı ve eşit olmayan imkân ve olanaklar ile karşılaşılıyor oluşudur. İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerin dışında yaşayan gençler, çalışmak istedikleri alanlardaki iş imkanlarının şehirlerinde kısıtlı olduğunu, bu nedenle şehirlerinde alternatif iş ilanlarını değerlendirmeye çalıştıklarını ancak alanları dışında çalışmaya motivasyonları olmadığını belirtmiştir. Gençlerin çoğu İstanbul'daki iş imkanlarının daha fazla olduğunu düşünse ve iş ilanlarını tarıyor olsa da İstanbul'da yaşamının ekonomik olarak çok zor olduğunu düşünerek şehir değiştirmekten vazgeçmektedir. Görüşme yapılan gençlerden bazıları da sahip oldukları aile yapısı ve yetiştikleri sosyo-kültürel ortamın etkisinin hayat standartlarını ve beklentilerini etkilediğini belirterek başka şehirlerde iş aramadıklarını belirtmişlerdir.

“Biraz da benim hayat standartlarım, örnek veriyorum ben Bingöl'de yaşıyorum şu an. Bir şansım yok İstanbul'a gideyim, iş bulayım. Aile yapısına sahip değilim o şekilde söyleyeyim. Ben de öyle değilim belki öyle yetiştiğim için. Daha çok işte devlet memuru olayım ya da Bingöl'de bir yerde çalışayım.” (K9, 23)

Çalışmaya katılan aktif iş arayışındaki NEET gençlerin çoğu, bir yandan iş ararken bir yandan da KPSS, ALES ve YDS gibi sınavlara hazırlanmakta, kamu kurumlarında çalışma ya da yükseköğrenime devam etme şanslarını arttırmaya çalışmaktadır. Bu gençlerin bir kısmı Türkiye'deki atanma sorununun farkında olan ancak yine de umutla atanmak için gerekli yeterlilikleri sağlamaya çalışan gençlerdir. Bununla birlikte, ALES, YDS ve özellikle KPSS gibi sınavlara çalışmaya başladıktan sonra sınava odaklanıp aktif olarak iş aramaya ara veren ya da yalnızca bu sınavların sonucunda hedeflerine erişemedikleri takdirde başka alanlarda iş arayabileceklerini belirten katılımcılar da vardır.

Gençlerin özellikle de cinsiyet kimliği erkek olan gençlerin askerlik durumunun iş arama süreçlerini etkilediği bilinen bir gerçektir. Çalışmaya katılan NEET gençler de bu gerçeğe değinmekte, iş arama süreçlerini askerlik durumlarından dolayı ertelediklerini belirtmektedir. Deneyimlerinden yola çıkarak iş mülakatlarında erkekler için askerliklerini tamamlayıp tamamlamama

durumunun önemli olduğunu belirten K5, bu durumun kadınların gebelik ve doğum izni sürecinde yaşadıklarıyla benzer bir ayrımcılık biçimi olduğuna değinmiştir.

“Ama erkeklerin işte bir aylık bi şeyi var, o yüzden kıyaslamıyorum ama böyle karşına çıkıyo mülakatta ya, “sen askere gidiceksen ben başka birisini alıyorum” gibi o yüzden önce bunu aradan çıkarıyorum sonra bu iş arama süreci, mülakat süreci falan.” (K5, 26)

Halihazırda aktif iş arayışında olmayan NEET gençlerin büyük bir kısmı, kendi alanlarında iş bulamayacaklarını düşündükleri için iş arayışı içerisinde olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu düşüncelerinin temelinde çoğunlukla eğitim aldıkları alandaki iş fırsatlarının çok kısıtlı oluşu, kendilerince uygun pozisyon bulduklarında da yaptıkları iş başvurularına hiçbir geri dönüş alamıyor oluşları yatmaktadır.

“Yani aramıyorum, çünkü bulamayacağımı düşünüyorum. Yani bir dönem, aktif iş aradığım dönemde görüşmeye çağırılmıyordum yani. Şeyi sorgulamaya başlıyorum. Orada yazılmış olan tüm kriterleri sağlıyorum; işte İngilizce yeterliliğim var, bu alanda iş tecrübem var, sertifikalarım var. Şunu söyledim yani, çalışmak istediğim alana dair eğitim geçmişimde bir şey yoksa sertifikalarım var. O alana dair yetkinliklerimi kanıtlayacak belgelerim de var, becerim de var. Bu yüzden başvuruyorum o işe. Bu arada iş başvurularını gerçekten okuyorum ve uygun olmadıklarını, ne bileyim 2-3 kriteri sağlamıyorsam, 10 kriter yazmış, 2-3’ünü sağlamıyorsam başvurumuyorum diyorum demek ki buna uygun değilim. Hani gerçekten tüm şartlarına uygun olduğumu düşündüğüm işlere başvuruyorum. Ama görüşmeye bile çağırılmıyor.” (K7, 29)

İş arayışı içerisinde olmayan yeni mezun NEET gençlerin bir kısmı, mezun olmadan hemen öncesinde aktif bir şekilde iş aramaya başladıklarını ancak iş başvurularında istenen tanınmış olma ya da referans bulma gibi uygulamaların kendi emeklerini yok saymak demek olduğu anlamı taşıdığını belirterek bu tarz uygulamalardan rahatsız olduklarını ve iş aramayı umutsuzca bıraktıklarını belirtmişlerdir.

“Şu an aramıyorum ama geçtiğimiz dönem aradım, mezun olmadan bir tık önce. Mezun oluyum işe gireyim kafasındaydım. Sonra baktım ki yok yani. Ya da böyle torpil gerekiyor biraz da anladığım kadarıyla. İnsanlar da hani diyor şuraya referans olalım falan benim de en nefret şey yani. Ben kendim bu kadar şey yaptım ama sadece birinin aracılığıyla bir yere gireceğim. Hiç istemedim böyle bir şey olmasını o yüzden de şu an aramıyorum.” (K14, 24)

Halihazırda iş arayan ya da artık aktif iş arayışında olmayan NEET gençlerin ortak özelliğinin, emek verdikleri işin karşılığını alma beklentisi olduğu görülmüştür. Gençler uzmanlaştıkları mesleki alanda kendilerine teklif edilen asgari ücretin ve uzun çalışma saatlerinin adil olmadığını ve aynı zamanda yeterince yan hak sunulmadığını düşünmektedir. Dolayısıyla çalışma koşullarının gençlerin iş arama motivasyonunu olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Bu durumda gençler pasif işsiz konumuna geçmekte çünkü umutsuzca iş aramayı bırakma noktasına gelmektedir. Gençler çevrelerinde gördükleri çalışma koşullarının özellikle de düşük maaşların yalnızca yaşamlarını temel düzeyde devam ettirebilme olanağı sağladığını gördükçe ve arzuladıkları sosyal hayata kavuşamayacaklarını düşündükçe işe girmenin de bir anlamı olmadığını düşünmektedirler.

3.1.Cv Yazma Deneyimi

Çalışmaya katılan gençlerin özgeçmişlerini hazırlamaya dair deneyimleri sorulduğunda, gençlerin %80'inin özel olarak profesyonel bir özgeçmiş hazırlama deneyimine sahip olmadığı, dışarıdan böyle bir eğitim almadığı görülmüştür. %75'inin ise herhangi bir eğitim almasa dahi CV yazma bilgisine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gençler genellikle özgeçmişlerini internet araçlarını kullanarak ya da sosyal çevrelerinde bu konuda tecrübesine güvendikleri yakınlarının özgeçmişlerini örnek alarak kendileri hazırlamaktadır. Gençlerin kariyer sitelerinin veya blog yazılarının “Nasıl daha etkili bir şekilde CV hazırlanır?” “CV hazırlarken dikkat edilmesi gerekenler” başlıklı kaynakları daha çok referans aldığı ve hazır özgeçmiş şablonlarını kullandığı görülmüştür. Bazı katılımcılar informal öğrenme ortamında katıldıkları proje ve etkinliklerden öğrendikleri, özellikle sivil alanda tercih edilen Europass CV formatını kullandıklarını ya da Canva, Adobe gibi platform ve programlar aracılığı ile kendi özgeçmiş formatlarını oluşturduklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcıların genel dağılım içerisindeki oranı %20 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte Udemy ve Youtube gibi sitelerdeki CV hazırlama videolarını izleyerek kendi CV'lerini oluşturduklarını belirten veya kariyer.net gibi iş arama platformlarını kullanan katılımcılar da olmuştur. Bazı katılımcılar özgeçmişlerini kendileri oluşturmuş, üniversitedeki hocaları, bu konuda bilgisine ve tecrübesine güvendikleri arkadaşları aracılığı ile özgeçmişlerinde düzenlemeler yaptıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların küçük bir kısmı üniversitede özgeçmiş hazırlamaya dair herhangi bir eğitim müfredatının olmadığını, ancak üniversitelerde yapılan Kariyer Günleri gibi etkinliklerdeki CV hazırlama ve mülakat teknikleri, niyet mektubu hazırlama gibi konu başlıklarındaki eğitimlere katıldıklarını ve ardından özgeçmişlerini hazırladıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla gençlerin özgeçmiş hazırlamaya dair deneyimlerinin daha çok deneme-yanılmaya dayandığı ve sürekli geliştirilmeye yönelik bir öğrenme süreci içerisinde olduğu görülmüştür.

“Şöyle zaten ilk üniversitenin ilk yıllarında bu konuyla ilgili zaten bir şeyin olmuyor bir tecrüben olmuyor ki okulda böyle bir eğitim vermiyor. Ben internette olan cv'leri inceleyerek işte kendime uygun olanın, kendimi nasıl daha iyi ifadece edebilirim noktasında seçerek onu ayarlıyorum. O yüzden bir şekilde aslında kervanı yolda düzdüğüm için öyle bir öğrenme süreci oldu.” (K18, 27)

4.İŞ GÖRÜŞMESİ DENEYİMLERİ

4.1.Gençlerin Nitelikleri

Çalışmaya katılan NEET gençler sıklıkla yaptıkları iş başvurularından olumlu ya da olumsuz hiçbir geri dönüş almadıklarını belirtirken, olumsuz geri dönüş aldıklarında da başvurularının reddedilmesinin nedenlerinin daha çok o iş için niteliklerinin yetersiz bulunması ile ilişkili olduğunu söylemişlerdir. Bu niteliklerden ilki, tecrübedir. Gençler yeterince tecrübeli bulunmadığı gerekçesi ile iş başvurularından olumsuz dönüş alabilmektedir. Deneyim, gençlerin iş başvuruları öncesinde ya da sürecinde en çok sorun yaşadığı niteliktir. Özellikle yeni mezun gençler, kendilerinden beklenen ... kadar yıl deneyimli olma kriterini sağlayamadıkları için gördükleri iş ilanlarını değerlendirememekte, başvurularını yaptıklarında da olumlu dönüş alamamaktadır. Bu duruma K15 aşağıdaki şekilde değinmektedir.

“Deneyim istiyorlar maalesef. Bu da işte biraz çıkılmaz bir döngü. Sen deneyimli istiyorsun ama ben daha yeni mezunum, deneyimim yok ama deneyimli istiyorsun ee o deneyimi nerede kazanacağım gibi orada bir çarpışıklık söz konusu.” (K15, 24)

Bir diğer nitelik, yabancı dil yeterliliğidir. Artık lisans ya da lisansüstü eğitim derecesine sahip gençlerin başvuruda bulunabileceği tüm iş ilanlarında yeterlilikler arasında ileri düzeyde İngilizce biliyor olma şartı aranmaktadır. Bazı gençler kendilerine spesifik bir nedenle geri dönüş yapmıyor olmasına rağmen deneyimle birlikte dil şartını da sağlayamadıklarını düşündükleri için iş başvurularının olumlu olarak değerlendirilmediğini düşünmektedir. Yine farklı alanlarda aranan farklı dil yeterliliği (Arapça, Farsça vb.) nedeniyle gençlerin başvurularına olumsuz geri dönüş yapıldığı görülmüştür.

Çalışmaya katılan gençler arasında istisna bir durum olarak değerlendirilebilecek bir çıktıya da ulaşılmıştır. Çoğunlukla gençlerin deneyim ve yeterliliklerinin yetersizliği nedeniyle aldıkları olumsuz dönüşler, nadiren de olsa bu yeterliliklerin daha üst düzeyde bulunması sebebiyle de alınabilmektedir. Başvurduğu pozisyon için daha nitelikli bulunan K7, deneyimini şu şekilde anlatmaktadır:

“Ama bir kere şey diye geri dönüş almıştım, o mutlu etmişti beni. Nitelikleriniz pozisyonun üstünde kaldığı için başvurunuzu olumlu değerlendiremiyoruz. Ben böyleyim, nasıl yani. Benim niteliklerim bu pozisyon için üst olduğu yaniii, olmadı bu ya, ben uygunum niye almıyorsunuz diye isyan ettiğim bir başvurum vardı (gülüyor). Nitelikli olmam bile işe yaramadı (gülüyor).” (K7, 29)

Gençlerin herhangi bir gerekçe sunulmadan olumsuz dönüş aldıkları kadar olumlu ya da olumsuz herhangi bir dönüş almadıklarını belirttikleri de olmuştur. Gençler bir iş başvurusu için özgeçmişlerini hazırlama, niyet ya da motivasyon mektuplarını yazma gibi olağan gerekliliklerini tamamlayıp iş başvuruları yapmakta, ancak ya daha değerlendirme ya da mülakat sürecine girmeden herhangi bir dönüş alamamakta ya da değerlendirme sürecinin sonucunu uzun bir süre beklemektedir.

Aldıkları olumsuz geri dönüşlerin “başvurunuz olumsuz değerlendirilmiştir” in ötesine geçmediğini ve kendilerine ayrıntılı bir geri dönüş yapılmadığını belirten gençler, herhangi bir dönüş almamaktansa olumsuz bir geri dönüş almayı bile tercih ettiklerini belirtmekte, incelenmeyen başvuruları kendilerine yapılan bir saygısızlık ve emeğin harcanması olarak değerlendirmektedir.

“Ya şöyle şimdi ben iş arıyorum, 20 tane 25-30-40 tane işe başvurmuşumdur. Her yani, şimdi bölümümle alakasız 20-30 tane işe başvurmuşumdur. Yani geri dönüş oranım çok az. Hani incelenmiyo bile CV’lerim. O yüzden hani bu kariyer sitelerinin çok yani mantığını anlamış değilim çünkü CV açıldı yazıyo altında ama hepsi sıfır. Neye göre değerlendiriyolar, kimi işe alıyolar? Hani, o benim için çok zorluk. Hani ben 30 tane işe başvurmuşum hiçbiri incelenmemiş, e ben niye başvurduğum o zaman?” (K6, 24)

4.2.Torpil & Kayırmacılık

Gençlerin iş başvurularının değerlendirilmesi ve işe alım süreçlerinde yaşadıkları deneyimler, bu süreçlerin nasıl ve hangi kriterler etrafında değerlendirildiği ile ilgili olumsuz bazı değerlendirmelerini ve bu süreçlerin şeffaflığına ve adaletine dair şüphelerini de göstermektedir. Gençler işe alım süreçlerinde kişisel özelliklerinin ya da niteliklerinin geri planda tutulduğunu, kendi deyişleri ile “referans”ın daha önemli olduğunu düşündüklerini her defasında belirtmişlerdir.

“Yani ben gerçekten bu işe alım süreçlerine anlam veremiyorum ve bu işe kabul edilme ya da edilmeme durumunun kesinlikle benim kişisel özelliklerimden ya da eksikliklerimden ya da onların gördükleri eksikliklerden kaynaklanmadığını düşünüyorum. Yani şu ana kadar edindiğim tecrübeler beni aslında bu düşünceye götürüyor.” (K4, 30)

Görüşmeye katılan gençlerin referansı nasıl tanımladığı değerlendirildiğinde çoğu genç referansı, “bir kişinin sosyal sermayesi güçlü kişiler tarafından pozisyonun gereklerinin yerine getirilmesine bakılmaksızın açılmış pozisyona kabul edilmesi” olarak değerlendirdiği görülmektedir. Örneğin K6, ayrılmış olduğu kuruma öncelikle kendisinin başvuru yaptığını ancak başvurusunun değerlendirilmediğini, bir tanıdığı aracılığı ile gittiğinde ise işe direkt alındığını belirterek “birinin tanıdığı olma” uygulamasının ne anlama geldiğini özetlemektedir. Bununla birlikte yine aynı katılımcı, bu şekilde bir ayrımcılığın “birinin tanıdığı olma” dışında belirli koşullar altında da uygulandığını düşünmektedir.

“Yani CV’im mi yetersiz diye düşünüyorum ama şimdi mesela geçen bi teyzenin kızı bi yerde çalışıyomuş hani yani bi şey... Telefonla sigara bıraktırma hattı mesela, “işe alım olursa bana haber verir misiniz?” dedim, o da “tabi olur kızım ben kızıyla konuşurum” falan dedi. Kızı şey demiş, “şu an işe alım yok ama eğer işe alım olursa partiye üye olman gerekiyo” dedi. Yani şimdi bu da benim için eksi, ben çünkü bi partiye üye olmak istemiyorum, neden üye olayım ki işe alım olsun diye.” (K6,24)

Gençler tarafından referans ya da bağlantı olarak kavramsallaştırılan sosyal sermaye, yalnızca yukarıda belirtildiği gibi işe alımlarda uygulanan ayrımcı bir pratik olarak değerlendirilmemekte,

aynı zamanda gençlerin mesleki anlamda kendi sosyal çevrelerini oluşturmaları – networking- olarak bir başka açıdan da değerlendirilmektedir. Gençler yaptıkları stajlar, katıldıkları konferans, seminer, kongre gibi etkinlikler, dahil oldukları topluluklar, yaptıkları gönüllülükler ile sosyal sermayelerini geliştirebildiklerini düşünmektedir. Çalışmaya katılan NEET gençler, özellikle öğrencilik yıllarında bu tarz etkinliklere katılmanın ve topluluklarda bulunmanın ilerleyen yıllarda iş bulma süreçlerinde bir avantaj olabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. K11, işsizlik sürecinin nedenlerini düşünürken çok aktif bir öğrencilik geçirmediklerini belirterek iş bulamayışında sosyal sermayesinin eksikliğinin de etkili olduğunu düşündüğünü söylemektedir.

Bununla birlikte özellikle kamu kurumlarında çalışmak için yeterliliklerini yerine getirmeye çalışan NEET gençlerin, atanabilmeleri için almaları beklenen yüksek puanlar adına hem vakitlerini hem de tüm eforlarını KPSS'ye adadıkları görülmüştür. Buna rağmen gençler, sınavların sonucunda aldıkları puanlar ile bekledikleri puanların uyuşmadığını ve mülakatların şeffaf bir şekilde yürütülmediğini düşündüklerini belirtmişlerdir.

4.3.Şehir Tercihi Ve Üniversite Faktörü

Çalışmaya katılan gençlerin iş görüşmeleri sürecinde dikkat ettikleri en önemli noktanın teklif edilen maaş ile yaşam idaresi arasındaki ilişki olduğu görülmüştür. Gençler, başvurdukları iş ikamet ettikleri şehirden farklı bir yerde olduğunda, olumlu dönüş alsalar da alacakları maaşın o şehirdeki yaşam maliyetlerini karşılamaya yetip yetmeyeceğini hesaplamakta ve bu ilişkiye göre karar vermektedir. Yaşam giderlerinin artan fiyatları, kiralara ve ulaşımaya gelen zamlar, gençlere teklif edilen maaşların altında eridiği için çoğunlukla gençler küçük şehirlerde yaşayıp çalışmaya rıza göstermek zorunda kalmaktadırlar.

Bununla birlikte gençlerden üçü, okudukları okulların iş görüşmesi deneyimlerini ya da iş arama durumlarını etkilediğini belirtmişlerdir. K1, yaptığı iş görüşmelerinden birinde elenme nedeninin görüşme yaptığı kurumun beklediği bir okulun hukuk fakültesinden mezun olmayışı olduğunu belirtirken bir başka katılımcı (K9), küçük bir şehirde çok da köklü olmayan bir okulda okuduğu için kolay iş bulamadığını belirtmiştir. Bir diğer katılımcı ise, Ankara'da okuduğu üniversitenin iş bulmak noktasında bir avantaj sağlamadığını, çünkü zaten kendisi ile aynı üniversitede aynı eğitimi alan birçok gencin olduğunu, ancak Adana ya da başka bir şehirde'lı olmanın (üniversite adı) statü ile birlikte bir avantaj sağlayabileceğini belirtmiştir.

4.4.Mülakat Tarzı

Görüşmeye katılan gençler geçirdikleri iş görüşmelerine dair deneyimleri sorulduğunda, çoğunlukla yaptıkları görüşmelerin olumlu geçtiğini ancak bu görüşmelerin sonuçlarının bekledikleri gibi olmadığını belirtmektedir. Görüşmelerin olumsuz sonuçlanması kurumların olumsuz dönüşleri neticesinde olabildiği gibi gençlerin çalışma koşulları çerçevesinde verdikleri kararlar ile de ilgilidir. Tercih yapma şansı olan gençler, yaptıkları görüşmelerde de seçici davranabilmekte, mülakatları olumlu sonuçlansa dahi işe başlamamayı belirli nedenlerden dolayı tercih edebilmektedir. Kurumların beklentileri ile sundukları çalışma koşulları uyuşmadığında gençler hayal kırıklığına uğradıklarını belirtmişlerdir.

Bununla birlikte iş görüşmelerinin mülakat süreçlerinde sorun yaşadığını ve zaten mülakat anı itibariyle iş sürecinin başlamayacağına karar verdiğini belirten gençler de vardır. Bu sorunların genellikle mülakatı yapanların tutumları, mülakat tarzı ve yapısı ve kurumların beklentileri ile ilgili olduğu görülmüştür. Örneğin K3, iş görüşmesine gittiği vakfın mülakat sürecinin kendisi için zorlu geçtiğini, mülakatı yapan kişinin katılımcıyı zorlayan sorular sorduğunu ve kendisini rahatsız hissettirdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda görüşmecilerden bazıları, mülakatı yapan kişilerin ya da kurumların bu süreci yeterince ciddiye almadığını düşündüklerini belirterek mülakatların aniden ertelenmesi ve değerlendiricinin mülakata gecikmesi gibi olumsuz deneyimler ile de karşılaştıklarını aktarmışlardır.

“Üç basamaklı bir başvuru süreciydi ilk basamaktan sonraki iki süreç çok zorluydu. Gün içinde atıyorum bugün saat 9’da görüşme toplantımız varsa iki saat öncesinden 4 kere iptal edildi. Ve iyi ki zoom üzerindendi, ben yola çıkmış ve buldukları alana gitmiş olsaydım ve ben kapıya geldiğimde “aa bugün de işte şu hanımın işi varmış” olamaz işi buna göre düzenlemeniz gerekir. Bir olur iki olur dört kere olmaz.” (K13, 26)

Kurumların farklı mülakat teknikleri de gençlerin sorun yaşamasına neden olmaktadır. Genellikle aşamalı mülakat teknikleri gençler tarafından stresli ve zorlu olarak değerlendirilmektedir. Çevrimiçi ya da fiziksel yüz yüze mülakatlar olumlu geçmesine rağmen, alanın gerekliliklerine bağlı olarak yapılan ekstra değerlendirmeler gençleri zorlayabilmektedir.

4.5.Çalışma Koşulları Ve Biçimi

Görüşmeye katılan NEET gençlerin çoğunun, iş görüşmesi mülakatlarında ya da değerlendirme sürecinin sonunda çalışma koşulları ile ilgili ortak deneyimlerini paylaştığı görülmüştür. Bu deneyimler daha çok teklif edilen düşük ücretli maaşlar, emeğin ucuza ikame edilmeye çalışılması, uzun ve esnek çalışma saatleri ile ilgilidir.

Emeğin ucuza ikame edilmeye çalışılması, herhangi bir işin o alanda bilgi ve deneyimine bakılmaksızın daha az yetkinlik isteyen bir işte daha az ücret teklif edilerek çalıştırılmak istenmesi olarak tanımlanabilir. Görüşmeye katılan NEET gençlerden bazıları böyle bir durumla karşılaştıklarından, bazı kurum ve kuruluşlarda özellikle çocuk gelişimciler ve okul öncesi öğretmenlik gibi kesişimsel alanda çalışan meslek gruplarında, kişinin yetkinliği değerlendirilmeden daha düşük maaşlarla çalıştırılma baskısından bahsetmişlerdir.

“Yani diplomam var, öğretmen diplomam var, ben şu an okul öncesi öğretmeniyim. Çocuk gelişimi mezunu, 2 yıllık ön lisans mezunu bi insanın yapabileceği mesleği bize vermeye çalışıyorlar ve düşük miktarlarda çalıştırmak istiyorlar ve bunun dışında birçok örnekle karşılaşıyoruz, özellikle bizim sektörde çocuk gelişimciler ve okul öncesi öğretmenleri iç içe geçmiş durumda. Daha az miktara kim çalışırsa onu kabul ediyorlar.” (K2, 25)

Bununla birlikte yine aynı şekilde işverenlerin, gençlerin uzmanlıkları ve yetkinliklerini göz ardı ederek esnek çalışma saatlerine uygun ve kendi istedikleri şekilde iş yaptırabilecekleri çalışanlar aramaları, gençlerin sömürüye açık olduğunu göstermektedir. Gençlerin birçoğu yaptıkları iş başvurularından herhangi bir dönüş beklemezken, olumlu bir geri dönüş almaları halinde dahi kendilerine asgari ücretle çalışmanın teklif edileceğini düşündüklerini, beklentileri yüksek olmadı-

ğı için aldıkları geri dönüşler konusunda büyük hayal kırıklığı da yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Gençlerin çalışma koşulları ve teklif edilen düşük ücretler karşısındaki işsizlik deneyimleri, kendilerinden önceki kuşaklar tarafından gerek sosyal hayat içerisinde gerekse de ana akım sosyal medyada “gençler iş beğenmiyor” algısı yaratmaktadır. K14’ün görüşme süresince belirttiği şekilde, gençler de toplumsal normlar çerçevesinde kendilerini bu şekilde bir değerlendirmeye tabi tutsa da günün sonunda öğrenim hayatlarında verdikleri emeği, niteliği ve kendilerine sunulan imkanları kıyasladıklarında, yaşam standartlarını karşılayamayacak nitelikteki işleri kabul etmelerinin mantıklı olmadığını düşünmektedirler.

“Biraz kendimi şu an şey gibi hissediyorum insanlar iş ararken ben de iş beğenmiyormuşum gibi ama biraz da öyle de değil aslında. Biraz da karşılıklı bir şey bence bu. Şöyle bir şey de var: bence asgari ile başlamak şu an hiç akıl karı bir şey değil.” (K14, 24)

4.6. Yaşam Tarzına Müdahale

Görüşmeye katılan katılımcılardan biri (K1), iş görüşmesi mülakatında yükseköğrenimine devam ediyor olmasının bir problem olarak görüldüğünü belirtmiştir. Katılımcıya göre yükseköğrenimine devam ediyor oluşu, alandaki yetkinliğini geliştiriyor oluşu sebebiyle çalışacağı kurum açısından artı bir değer yaratacak olmasına rağmen işveren gözünden çalışmaya ve verimliliğe bir engel olarak görülmektedir.

Gençler açısından yaptıkları iş görüşmelerinin olumsuz geçmesine neden olan faktörlerden biri de işverenler tarafından kişisel haklarına saygı duyulmadığının görülmesi olmuştur. Gençler işgücü piyasasında prezentabl görünmenin önemini bildiklerini ancak bunun yaşam tarzına, zevk ve beğenilere karşı bir müdahale olmaya başladığı anda kendileri için büyük bir sorun olduğunu belirtmişlerdir. İşverenlerin kişilerin yetkinlikleri ve uzmanlıkları dışında iş hukukuna uygun olmayan kriterler etrafında iş başvurularını değerlendirmesini K1 şöyle açıklamaktadır:

“İı, bunda biraz sıkıntı yaşadım ve hani mülakatlarda falan iş deneyimim de bu yüzden olmadı, çünkü mülakatlar çok böyle benim açımdan korkunç geçti hani dövmemden tutun piercinge kadar hani bana şey, “piercingini çıkartabilir misin?” soruları geldi ve şey düşündüm yani hani “siz avukatsınız, ben avukatım, biz burada insan haklarının bilincindeyiz ve hani sen benim baya kişisel alanıma müdahale ediyorsun piercingini çıkart diyerek.” (K1, 26)

5.EĞİTİME DEVAM ETME MOTİVASYONU

Görüşmeye katılan NEET gençlere yükseköğrenimlerine devam edip etmeyeceklerine dair bir planları olup olmadığı sorulduğunda, gençlerin daha az bir kısmının yüksek lisans ya da doktora yapmak gibi bir motivasyonunun olmadığı görülmüştür. Bu gençler yükseköğrenime devam etmeyi daha çok akademik kariyer yapma bağlamında değerlendirmekte, böyle bir hedefe sahip olmadıkları için de yükseköğrenime devam etmenin gereksiz olduğunu düşünmektedirler. Gençler aynı zamanda alanlarında uzmanlaşmanın mesleki anlamda kendilerine bir getirisi olmayacağını, yine aynı çalışma koşullarına ve düşük maaşlı iş tekliflerine maruz kalacaklarını ya da iş bulmak anlamında bir avantaj sağlamayacağını düşündükleri için eğitime devam etme noktasında motivasyonsuzluk yaşamaktadırlar.

“Ama şu an için yakın zamanda yapmak istemiyorum çünkü benim bir arkadaşım var mesela şimdi onun ismini vermiyim. Kendisi yüksek lisanslı bir şehir plancısı. Kendisi şu an bir telekomünikasyon firmasında çalışıyor yüksek şehir plancısı yani başka yüksek şehir plancısı tanıdıklarım var çok az maaşlarla çalıştırılıyorlar ya da çalışmıyorlar benim gibi iş arıyorlar falan. Yani yüksek müksek yapmak mantıklı değil.” (K17, 27)

Bu motivasyonsuzluğun altında yatan nedenlerden bir diğerinin de yükseköğrenimin niteliğine duyulan güvensizlik olduğu görülmüştür. Örneğin K5, yükseköğrenimin gençlere bir şey üretme fırsatı vermediğini ve yeterli deneyimi kazandırmadığını düşünmektedir. Aynı zamanda akademiye olan güvensizliğin ve yargının, akademiye toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayandığı da görülmüştür. Bununla birlikte özellikle askerlik zorunluluğu olan katılımcılar, kendileri gibi akranlarının pek çoğunun yükseköğrenimlerine askerlikten kaçmak amacıyla devam ettiğini, mesleki ya da akademik bir kaygı gütmediklerini de belirtmişlerdir.

Çalışmaya katılan NEET gençlerin çoğu, yükseköğrenimlerine devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Gençlerin bu isteğinin arkasında akademik kariyer yapma motivasyonlarının olduğu görülmüştür. Halihazırda yüksek lisans derecesini tamamlayan katılımcılar, doktoralarını da tamamlayarak akademiye yer almak için gerekli yeterliliklerini tamamlayabilmeyi umarken, üniversitelerdeki tasfiyeler ya da maddi imkansızlıklar nedeniyle yüksek lisans eğitimlerini tamamlayamayan katılımcılar, en kısa zamanda eğitimlerine geri dönebilmeyi istediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte yükseköğrenimini devam ettirmek isteyen katılımcılar arasında yalnızca öğrenme sürecini devam ettirmeyi, alanındaki uzmanlığını geliştirmeyi ve eğitimin getirdiği sosyalleşme ortamında olmayı istediğini belirten katılımcılar da olmuştur.

Görüşmeler sırasında yükseköğrenime devam etmek isteyen gençler arasında dikkat çeken en önemli noktanın, gençlerin kendilerini idame ettirebilecekleri bir yaşam standardına ulaştıktan yani maddi bağımsızlıklarını kazandıktan sonra eğitimlerine devam etme isteği olduğu görülmüştür. Gençler, hayatlarını kendi başlarına devam ettirebilecekleri bir noktaya geldikten sonra yükseköğrenimlerine devam etmeyi istemektedirler.

“Yani akademik olarak düşündüm ama hayatın gerçeklerine takıldım. Bir yerden para kazandıktan sonra basamakları yürümeyi düşündüm. Ondan dolayı ilk hedefim şu an KPSS. Eğer onu gerçekleştirebilirsem basamak basamak da kariyerimi geliştirebilirim akademik olarak. Ama ilk olarak ekonomik olarak kendimi güçlü hissetmem lazım.” (K8, 25)

Kamu kurum ve kuruluşlarına atanamadığı ve diğer sektörlerde iş bulamadığı için yükseköğretime devam etmek isteyen ve akademiye son bir alternatif olarak gören katılımcıların da olduğu görülmüştür. Bu katılımcılar yükseköğrenimlerine devam etmeleri için gerekli olan ALES, YDS ya da YÖKDİL gibi sınavlara hazırlandıklarını, bu alanlardaki yeterliliklerini yerine getirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada da gençlerin önündeki en büyük zorluğun dil engeli olduğu görülmektedir. Lisans öğrenimleri sırasında yeterli yabancı dil gelişimlerini sağlayamayan gençler, bir sonraki aşamaya geçmek konusunda da sıkıntı yaşamaktadırlar.

BÖLÜM 2

NEET GENÇLERİN GENÇ İŞSİZLİĞİNE BAKIŞI

BÖLÜM 2: NEET GENÇLERİN GENÇ İŞSİZLİĞİNE BAKIŞI

1.GENÇ İŞSİZLİĞİ NEDİR?

Görüşmeye katılan NEET gençlere genç işsizliğinin kendileri için ne ifade ettiği ya da genç işsizliğini nasıl tanımladıkları sorulduğunda, verdikleri cevapların birkaç başlık altında ele alınabileceği görülmüştür. İlk olarak gençler, genç işsizliğini gerçek anlamı içerisinde kullanarak ülkenin en büyük sorunu olarak değerlendirmekte ve aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır.

“Belirli bir yaşta genç olarak nitelendirdiğimiz yaş aralığındaki insanların, bir şekilde çalışmak istedikleri ya da eğitimini aldıkları alanda iş bulamaması. (K19, 27)

“Bu çok genel bir kavram oldu ama baktığım konumdan alınan eğitimin niteliklerini paylaşabileceği bir istihdam alanının olmaması olarak nitelendiriyorum. (K15, 24)

İkinci olarak gençler genç işsizliğini ekonomik özgürlük, ekonomik bağımsızlık çerçevesinde okumaktadır.

“Okumuş, yıllarını kitaplarla, hocalarla, derslerle, sınavlarla geçirmiş ama hâlâ ekonomik özgürlüğünü kazanamamış bi gençlik olarak görüyorum.” (K2, 25)

“Hani gördüğüm şey psikolojisi bozulmuş, hayata dair ümidini kaybetmiş, yarını nasıl getiririm diye düşünen ve bu ülkeden en kolay nasıl kaçabilirim ya da bu ülkede o kadar vizyonu yada o kadar parası tırnak içinde olmayan bir insansa da bu ülkede nasıl işte ne yapsam da birazcık daha iyi para kazansam ayakta kalsam şurdan girsem yükselir miyim acaba diyip kendi okuduğu alanın dışında bölümlere itilmek zorunda bırakılan milyonların bozulmuş psikolojilerini den başka pek bir şey göremiyorum açıkçası aşırı karamsar bakıyorum bu tabloya.” (K17, 27)

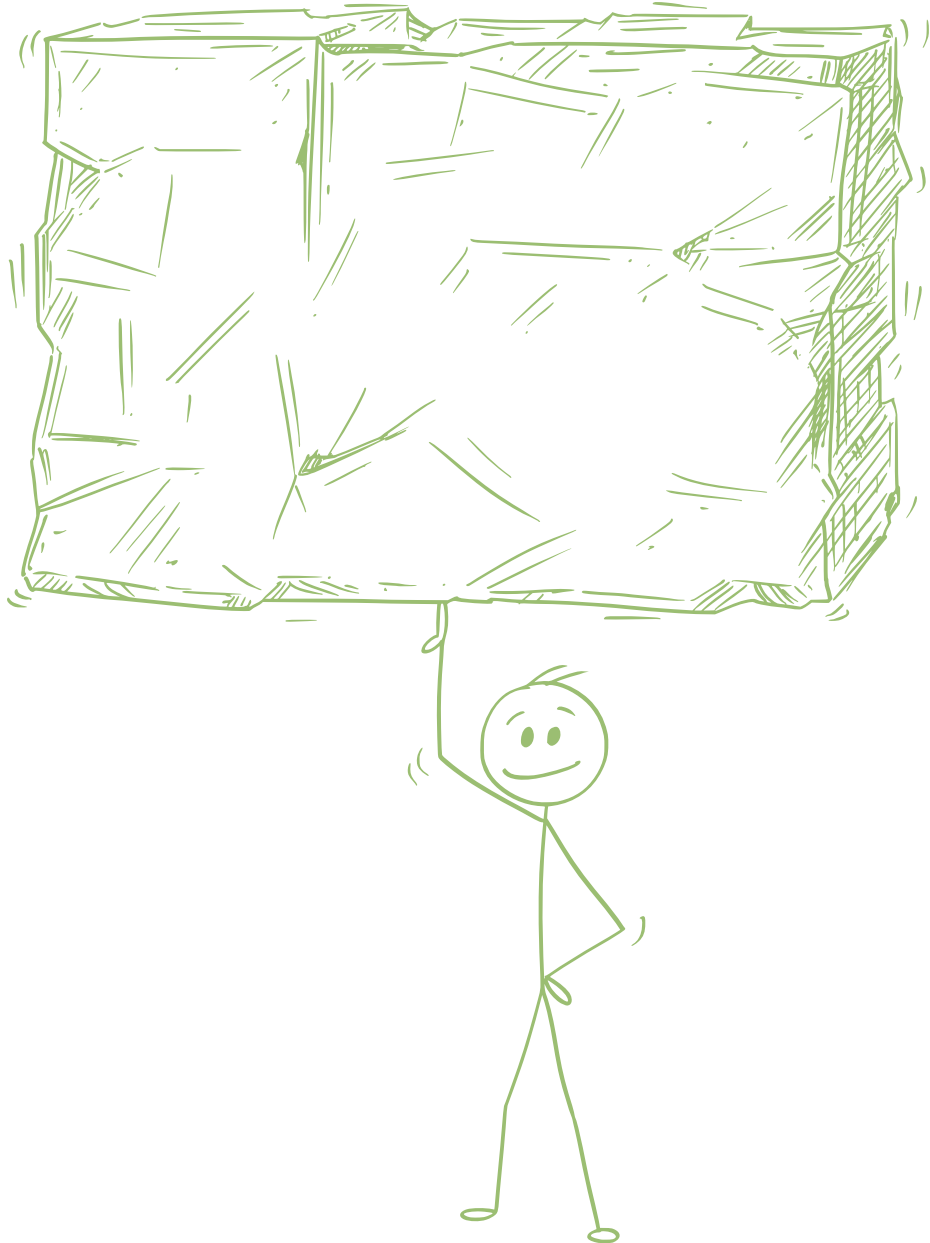
Üçüncü olarak, araştırmaya katılan gençler Türkiye’deki genç işsizlerin aslında büyük bir işgücü potansiyeli oluşturduğunu ve üniversite mezunu olmaları sebebiyle de çoğunlukla kalifiyeli eleman eksikliğini kapatabilecek bir nüfus olduğunu düşünmektedir. Buradaki önemli nokta, ne eğitimde ne de istihdamda yer alan gençlerin kendi mevcut durumlarına dair değerlendirmelerinin de potansiyeli gerçekleştirilememesi, değer katamama üzerinden yorumlanıyor olmasıdır.

“Böyle gerçekten çalışabilecek ve sahip olduğu tüm yetenekleri veya işte, ‘emek gücünü’ demek istemiyorum, ‘kalifiye olma halini’ gerçekten çalışma ortamı içine entegre edebilecek insanların bi şekilde işsiz kalarak soyutlanması, yani bu piyasa üzerinden.” (K3, 27)

“Her ne kadar eğitim politikaları artık belli bir seviyenin altında olmuş olsa da birçok alanda iyi işler yapan insanlar olduğunu düşünüyorum. Ama bu şu an ülkede değerlendirilmiyor, bütçe üretime değil tüketime harcadığı için bu genç işsizliği artmaya devam ediyor ve devam da edecek yani. Her sektör için geçerli yani. (K7, 29)

Genç işsizliği sizin için neyi ifade ediyor?” diye sorulduğunda gençlerin bir kısmı doğrudan kendilerinden bahsederek işsiz olmanın kendileri için nasıl bir etikete dönüştüğünü göstermişlerdir. İşsizlik hatta bazıları için ise kimliği yeniden inşa etmenin bir yolu olarak görünmektedir.

*“İşsizken geçirdiğiniz süre aslında sizi şu an kapitalist bir düzende yaşadığımız için liberal bir ekonomi. Var olmaya çalıştığımız için sizi ileriye itmiyor. Sizi sabit bir noktaya sizin işsiz kaldığınız nokta çünkü bugün kim olduğunuzu maalesef acı gerçek ama benim için öyle ama toplum nezdinde toplum nezdinde ne kadar para kazandığınız ifade eder. Kim olduğunuz ve makamınız sizin aynı zamanda hayatınızdır kazan para sizin arkadaş çevrenizdir gibi gibi...”
(K17, 27)*

2.GENÇ İŞSİZLİĞİNİN NEDENLERİ

Görüşmeyen katılan NEET gençlere genç işsizliğinin nedenlerine dair ne düşündükleri sorulduğunda, verilen cevaplarının çeşitliği ve birbirleriyle olan bağlantısından genç işsizliğinin gençler tarafından da tek bir nedenle açıklanamadığı görülmüştür. Verilen cevaplar kendi içerisinde bir kesişimselliği ve neden-sonuç ilişkisini içermektedir.

2.1.Bilinçsiz Tercihler

Gençler, genç işsizliği sorununun en temelde hayatlarına ve ne yapmak istediklerine dair kendi başlarına karar veremeyecekleri bir yaşta bilinçsiz bölüm ve aslında meslek tercihi yapmaları ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Liseden üniversiteye geçişte gençlerin eğitim kurumları, öğretmenler ve ailelerin yetersiz ve bilinçsiz yönlendirmeleri nedeniyle ilgileri ve yetenekleri ile uyuşan, gelecek vaat eden, severek yapacakları ve mutlu olacakları alanlara yönlendirilmiyor oluşu, sınavı kazanma odaklı yaklaşım, belirli meslek alanlarının daha değerli olduğuna dair inanış ve bu inanış doğrultusunda şekillenen meslekler hiyerarşisi, gençlerin yeterince istihdam edilememesine yol açmaktadır.

“Gençlere ya da çocukluktan itibaren herkesin yanlış bi meslek yönlendirmesinden kaynaklandığını düşünüyorum. Çok farklı yetenekleri görmüyoruz, sadece kafaya koymuşuz, doktor olsun, avukat olsun, hâkim savcı olsun, şu olsun, bu olsun şeklinde, çok kalıplaştırmışız. Hâlâ da arkadaşlarımızın içerisinde bile, 20-25 yaşlarına gelmiş insanlar, meslekleri bi statü değerinde tutarak, statüleştirerek bakıyorlar, buna göre değerlendiriyorlar ve insanlara buna göre yaklaşıyorlar.” (K2, 25)

Bilinçsiz bir şekilde yönlendirilen gençlerin yalnızca üniversite okumuş olmak için istemediği bölümleri yazmaları, gençlerin değindiği bir diğer önemli noktayı da beraberinde getirmektedir: üniversitelerin ve bölüm kontenjanlarının sayısı. Artan üniversite sayısı ile birlikte yükseköğrenimin herkes için ulaşılabilir hale gelmesini, yükseköğrenimin değerini kaybetmesi olarak gören gençler, sayısı artan oranda bir üniversiteli genç kitlenin işgücü piyasası tarafından aranan deneyim şartını taşıyamamasından ve işgücü ihtiyacını karşılayamamasından dolayı büyük bir yığılma ya neden olduğunu ve işsiz kaldığını düşünmektedir.

“Bir yandan belki de o tırnak içinde kapısız üniversitelerin artmasının da bir sebep olduğunu düşünüyorum. Artık üniversite diploması çok rahat ulaşılabilir hale geldi. İster istemez bu da sayıyı arttırdı. Öğrenciler lisede herhangi bir yer olsun, sınava gireyim neresi tutarsa oraya gideyim. Sanki lisenin devamı gibi bir yer haline geldi üniversite. Aslında öyle değil. Herkes üniversite mezunu olmak zorunda değil, bir zanaatla uğraşabilir ya da farklı bir şey yaratabilir illa üniversite okumak zorunda değil.” (K13, 26)

2.2.Deneyim Kriteri

Görüşmeye katılan NEET gençler, genç işsizliğinin nedenlerinden birinin işe alım süreçlerinde gençlerden beklenen deneyimli olma kriteri olduğunu belirtmişlerdir. Gençler, iş ilanlarında ara-

nan özelliklerden biri olan ... yıl zorunlu olma şartının yeni mezun gençler tarafından karşılanmasının mümkün olmadığını, üniversiteden yeni mezun birinden o kadar yıllık deneyimin nasıl beklendiğini anlayamadıklarını belirtmektedirler.

“Çünkü hani istiyolar ki böyle, üniversiteye adım attığımızdan beri hem işe girelim hem deneyimimiz olsun hem de stajda mıyız, onları yapalım. Bu isteniyo bizden çok garip bi şekilde. Tamam, bu arada üniversite hayatım boyunca da staj yaptım üç tane yerde, kendi isteğimle yaptım hani biraz neyin ne olduğunu görmek açısından ama şey beklentiler çok fazla ve çok sık demek istiyorum bu konuda çünkü gerçekten bir sosyal varlık olduğumuzun kimse bilincinde değil, hiç kimse bizim ihtiyaçlarımızın ve isteklerimizin ne şekilde, u, şey yaptığının farkında değil, en azından benim sektörümde benim karşılaştığım şekilde diyim.” (K1, 26)

Gençler karşılanması çok da mümkün olmayan bu kriterleri ve işverenlerin beklentilerini hem fazla hem de gerçeklikten uzak bulmakta, bu beklentilerin gençlerin ihtiyaç ve beklentileri ile uyumluluk göstermediğini düşünmektedir. Ne eğitimde ne de istihdamda yer alan gençlerin ve özellikle de yeni mezun gençlerin iş arama sürecindeki en büyük ihtiyacının, işgücü piyasasına bir yerden başlayarak deneyim edinmeleri gerekliliği olduğu görülmüştür.

“Şu an özel sektörün durumu vahim olduğu için ve deneyimli eleman furyası var şu an. E sen almazsan, o almazsa bu almazsa hangimizi alacak, deneyimi nasıl kazanacağım ben? Bir deneyimli eleman furyası almış başını gidiyor ilanlarda. Bir de deneyimde, 1 yıl da istemiyor. Çoğu 3 yıldan başlatıyor 6 yıla kadar çıkan var. Ben o deneyime sahip değilim. Şu an ne yapacağım özel sektörde.” (K8, 25)

Bazı gençler üniversite eğitimleri süresince ya kendi motivasyonları ya da ailelerinin imkanlarının yeterli olmayışı nedeniyle eğitim alanları ile ilgili olsun ya da olmasın, farklı alanlarda çalışma deneyimine sahipken, çalışma zorunluluğuna sahip olmayan ya da bunu tercih etmeyen gençler herhangi bir çalışma tecrübesi edinmemiştir. Görüşmeye katılan gençler, beklenen deneyim kriterinin ancak okurken çalışmak ile sağlanabiliyor olacağını düşünmektedir.

“İşsiz ordusu. Yani bunu net bir biçimde böyle tanımlarım ve yani gençlerin istihdama katılması isteniyor ama gençlere, bugün en tecrübesiz iş başvurusu bile 3 sene 2 sene deneyim istiyor. 3 sene 2 sene deneyimi mezun olmadan önce kazanabilmenin tek yolu okurken çalışmak. Ee bunu yapamadığında mezun olduğunda genç işsiz oluyorsun çünkü tecrüben yok.” (K7, 29)

2.3.Çalışma Koşulları

Araştırmaya katılan NEET gençlerin hemen hepsinin çalışma deneyimlerine dair aktardıkları içerisinde yer alan noktalardan biri, yüzleşmek durumunda kaldıkları ya da kendilerine teklif edilen çalışma koşullarıdır. Aynı gençlere genç işsizliğinin nedenleri sorulduğunda çoğunun değindiği temel sorunlardan birinin yine çalışma koşulları olduğu görülmüştür. Gençler, işverenlerin bir yandan gençlerin deneyimsizliğinden yararlanmaya çalıştığını, bunu kullanarak düşük maaşla çok fazla iş yaptırmaya çalıştıklarını belirtirken bir yandan da genç ve deneyimli çalışan aradıklarını ve bu nitelikteki bir çalışandan maksimum fayda etme amacı taşıdıklarını düşünmektedirler. Her

iki durumda da gençlerin, deneyimli ya da deneyimsiz olmasına bakılmaksızın işgücünün sömürüsüne açık olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Gençler de bu değerlendirmeler ışığında emeklerinin sömürülmediği, adil ücret politikalarının ve çalışma standartlarının sunulduğu işler talep etmektedirler.

“İşveren genç olduğu için ya da deneyimsiz olduğu için ya asgari ücret ya da asgari ücretin altında ücret verme gibi bi talepte bulunabiliyor. E haliyle genç de hani bu kadar okudum, emek harcadım düşüncesiyle bunu reddedebiliyor. 11, iş koşullarının zorluğu, işte ulaşımın belki kısıtlı olması ya da... Bilmiyorum ulaşım sorunu, eğitim sorunu, ekonomik sorunlar, ücretin yetersizliği, ücret politikaları vesaire, tüm bunlar etkiliyor diye düşünüyorum genç işsizliğini.” (K4, 30)

Çalışmaya katılan NEET gençlerin, Türkiye’deki genç işsizliği sorununu yalnızca kendi pencerelerinden değerlendirmedeği, sorunu kendileri dışındaki ilgili aktörleri de ele alarak değerlendirmeye tabi tuttıkları görülmektedir. Öyle ki K12, işe alım süreçlerinde işverenlerin sorumluluklarının ağırlığından da bahsederek, gençlere sunulan çalışma koşullarının işverenlerin sorumluluklarının ağırlığı ile orantılı olduğunu belirtmekte ve bunu kötü bir stratejinin sonucu olarak değerlendirmektedir. Her ne şekilde olursa olsun, bir bütün olarak gençlere sunulan çalışma koşulları insan hakları çerçevesinde değerlendirilmelidir.

“Kötü bir stratejinin sonucu aslında biraz. Yani zaten bu işte emeklilik yaşının aşırı yüksek olması bir yandan istihdam artırmak için aslında... şey gibi serbest piyasa diye... nasıl diyeyim yani, işverenlere birini işe almak için o kadar çok farklı şey yapması lazım ki, vergisi ıvırı zıvrığı falan. Bazen şey gibi bu yüzden de bir destek olmadığı için de hani biraz böyle on kişinin işini bir kişiye yaptırmak. Dört kişinin işini bir kişiye yaptırmak gibi oluyor aslında biraz. Kötü bir stratejinin sonucu aslında şu an.” (K12, 27)

“Belki şirketlerin bir tane çalışana çok fazla pozisyon yüklemesi. Daha fazla para ödemek istememesi, daha fazla çıktı olmamasını istememesi. Bilmiyorum. Belki de teorik eğitimin çok fazla yaygınlaşması, o yüzden kimsenin deneyim sahibi olamaması.” (K19, 27)

2.4. Mesleki Alanın Kısıtlılığı

Görüşme yapılan gençlere yükseköğrenimleri boyunca aldıkları eğitim ile halihazırda mesleklerini sürdüremiyor olmaları arasında bir ilişki olup olmadığı konusunda ne düşündükleri sorulduğunda, gençlerin çoğunun eğitim aldıkları alanların mesleki açıdan erişilebilir olmadığını düşündükleri görülmüştür. Özellikle sosyal bilimlerde öğrenimlerini tamamlayan gençlerin hemen hepsi, Türkiye’de bu alanlara çok fazla değer verilmediğini ve istihdam imkânı sunulmadığını belirtmekte ve yaşadıkları iş bulma sıkıntısının doğrudan mesleki alanın yetersizliği ile ilgili olduğunu düşünmektedir. Çalışma alanlarının genişliğine rağmen mesleklerine yeterince değer verilmediğini düşünen gençler, iş bulma kolaylığını düşünerek şimdiki durumda daha güvenli tercihler yapmak isteyebileceklerini belirtmişlerdir.

“Hani mesela, şeyi düşündüğüm çok oldu: Tekrar üniversite sınavına girmiş olsam, yine bu bölümü okur muydum gibi ve daha güvenli tercihler yapardım muhtemelen, her ne kadar çok sevsem de şu anda yaşadığım bu iş bulma sıkıntısı okuduğum bölümle çok alakalı tabii ki.” (K3, 27)

Bununla birlikte gençlerin toplumun bakış açısından kendilerine yöneltilen “Gençler iş beğenmiyor”, “Gençler çalışmak istemiyor.” gibi yargılara maruz kalmaktan rahatsız oldukları görülmüştür. Özellikle eğitimlerini tamamladıkları mesleki alanlarda iş bulmaya çalışan gençler, bu beklentilerinin çok normal olduğunu düşünmekte ve genç işsizliği sorununun kendilerinden önceki jenerasyonun kendilerine bıraktığı dünyanın bir sonucu olduğunu düşünmektedirler. Bu noktada gençlerin mevcut sistemi değiştirmeye yönelik bir umutlarının olmaması dikkat çekmektedir.

Gençlerin genç işsizliğinin nedenlerine dair belirttiği noktalardan bir diğeri de, bazı meslek alanlarının meslekler hiyerarşisinde alt konumdaki yeri dışında, alanlarına dair etik sınırların ve kuralların kendilerini bu alanda yetkin kabul eden kişi ve kurumlarca çiğneniyor oluşudur. Bu durum, gençlerin iş bulma şansını düşürdüğü gibi mesleki alanın yozlaşmasına da sebep olmaktadır.

Gençlerin iş bulma konusunda yaşadıkları zorluklardan bir diğeri de eğitim hayatından işe geçiş süreci olduğu görülmüştür. Eğitim hayatı süresince mesleki alana dair herhangi pratik uygulama içerisinde bulunmayan gençler iş hayatı için yeterli tecrübe edinemediklerini düşünmekte, bu noktada zorunlu stajların önemli olduğunu belirtmektedirler.

“Zaten şöyle bir şey var bazı bölümlerin Türkiye’de staj zorunluluğu yok. Benim bölümümde öyle bir bölüm. Ben üniversite eğitimi aldım ama benim bölümümde staj yoktu işin açığı. Benim bölümümde staj yoktu yani. Staj olmadığı için de bu deneyimi uygulayabileceğim bir alanda olmadı pek açıkçası benim için. Zaten işte bilgisayar kullanma becerileri falan da zayıf olduğu için biraz. Biraz da bir staj yönlendirmesi olmadığı için de mezuniyetten sonra herkes böyle sudan çıkmış balığa dönüyor. Yani üniversite eğitiminin birinci yılında sonrası, temelden sonrası çöp aslında.” (K12, 27)

Gençler üniversiteler tarafından zorunlu tutulan staj programlarını iş hayatına geçişte kullanılabilecek bir basamak, sosyal çevre edinme imkânı ve becerilerini geliştirebilecekleri bir saha olarak değerlendirmektedir. Her üniversitenin ve her bölümün böyle bir imkân sunmuyor oluşu gençler tarafından mesleki alanın yetersizliğinin daha da kısıtlandığını düşündürmektedir.

2.4.1. Genç İşsizliği ve Eğitim Niteliği Arasındaki İlişki

Görüşmeye katılan NEET gençlerden aldıkları yükseköğrenimin niteliğini değerlendirmeleri istendiğinde, hemen hepsinin eğitim müfredatı, staj imkanları, üniversite sayısı, eğitim sisteminin sürekli değişiyor olması ve son olarak da pandeminin etkisi ile aldıkları eğitimi olumsuz değerlendirdikleri görülmüştür.

Pandemi dönemiyle lisans eğitimleri sırasında karşılaşan katılımcılardan bazıları, uzaktan eğitime geçiş ile birlikte aldıkları eğitimin kalitesinin düştüğünü hem adaptasyon sorunları yaşadıklarını hem de staj gibi zorunluluklarını uygulanması gerektiği şekilde tamamlayamadıklarını belirtmişlerdir. Pandemi dönemi haricinde genel olarak katılımcıların çoğu iş bulma ile aldıkları eğitimin niteliği arasında güçlü bir bağ bulunduğunu düşünmekte, kendi deneyimlerinden yola çıkarak üniversitelerin gençleri iş hayatına hazırlayacak nitelikte olmadığını düşündüklerini belirtmektedirler. Gençler üniversiteden mezun olduklarında çoğunlukla hayal kırıklığına uğradıklarını belirtmekte, üniversitede aldıkları eğitimin pratikte bir karşılığının olmadığını gördükçe kendilerini “sudan çıkmış balık” gibi hissettiklerini ifade etmektedirler. Buradaki temel noktanın gençlere sunulan staj imkanlarının yetersizliği olduğu görülmektedir. Gençler iş hayatına adım atmadan önce staj programları aracılığıyla iş hayatı hakkında bir fikir edinebilmeyi, kısa süre de olsa bir deneyim elde etmeyi istemektedirler.

Görüşme yapılan gençlerin çoğu okudukları bölümlerin eğitim müfredatlarını ve eğitimin niteliğini olumsuz bir şekilde değerlendirirken temelde bu sorunun daha liseden üniversiteye geçişte yaşandığını belirtmişlerdir. Türkiye’de eğitim ve sınav sisteminin birkaç yılda bir değişiyor olmasının geleceklere yönelik verdikleri kararlarda olumsuz bir etkisi olduğunu düşünen gençler, yalnızca sistemin bunun gibi çelişkilerinin bile iş bulma süreçlerini etkilediğini düşündüklerini belirtmektedirler.

Üniversite eğitimlerini değerlendiren gençlerden aldıkları eğitimin niteliğini yeterli bulmadığını söyleyenlerin genellikle bu değerlendirmeyi, teori ve pratik arasındaki ilişki çerçevesinde yaptığı görülmüştür. Gençler çoğunlukla aldıkları eğitimin kendilerini iş hayatına hazırlamadığını ve tecrübe sunmadığını düşünmektedir.

*“Sadece okuldan aldığım eğitimle kalmış olsaydım şu an hiçbir şekilde ilerleyememiş olur-
dum. Gazi Üniversitesinde okumuş olmama rağmen kötü bir eğitimi var yani eğitimi yeterli
değildi. Ben bir şekilde bir yerde hani staj bilincine işte bir yerlere girip çalışma bilincine gir-
diğim için girdiğim yerlerde aslında tecrübe kazandım. Okul bana sadece evet internetten bu-
labileceğim bilgileri verdi ya şu an ben okula gitmeseydim hiç üniversiteye hiç gitmeseydim,
internetten bulsaydım belki daha fazla daha doğru bilgiye ulaşacaktım. Çünkü okuldaki eğitim
sistemleri üniversitelerdeki eğitim sistemleri de müfredatlar da sorunlu yani.” (K18, 27)*

Bununla birlikte eğitim müfredatlarının yeterli olmadığını düşünen ve eğitim hayatları boyunca ya da sonrasında mesleki gelişimlerini dışarıdan aldıkları özel eğitimlerle desteklemeye çalışan gençler, daha temel bir meseleye değinerek derslerin işlenme yöntemi, akademisyenlerin yetkinlikleri, üniversitelerdeki dil eğitimlerinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

*“Şöyle söyleyebilirim sadece üniversitedeki o dört yıllık aldığım okul içi derslerle kalmış ol-
saydım, o diplomayı alırdım, psikolog unvanını alırdım fakat içi çok boş bir diploma olurdu.
...Güzel geçen derslerim ve verim aldığım onlardan gerçekten bilgiler edindiğim hocalarım
da oldu fakat bunların sayısı oranladığım zaman çok düşük. Derslerin çoğu maalesef slaytlar
üzerinden orta bir seviyeden akan dersler oluyordu. (K13, 26)*

Üniversitede aldığı eğitimi olumsuz olarak değerlendiren katılımcılarla birlikte sayıları az da olsa, olumlu değerlendirmelerde bulunan gençler de olmuştur. K7, iş bulma ile alınan eğitimin niteliği arasındaki ilişkiyi farklı bir yerden okuyarak yorumlamakta, böyle bir ilişkinin kurulmaması gerektiğini çünkü üniversitelerin misyonunun farklı olduğunu düşündüğünü aşağıdaki şekilde belirtmektedir:

“Güzel bir soru bu. Bu soruya verdiğim yanıt zaman içerisinde hep çok değişti. Belki büyüyüp ülkenin gerçeklerini görmekle ilgili bir şey bilmiyorum. Mesela bunu bana üniversiteden yeni mezun olduğumda sormuş olsaydın şu cevabı söylerdim: Ankara Üniversitesi Gazetecilik çok teorik bir okul, dolayısıyla piyasaya çıktığımızda biz ne kamera tutmayı biliyoruz ne haber yazmayı biliyoruz. Ve pratik olmayan bir eğitimin ne işe yarayacağını bilmiyoruz derdim. Ama şu an dönüp baktığımda üniversiteler iş ve işçi bulma kurumu değil. Üniversiteler entelektüel birikimin olduğu, sana tartışma kültürü kazandıran, bilim üretilen yerler, bilim yaptığımız yerler. Orada gazetecilik de okuyorsak bunun bilimini okuyoruz aslında. Zaten burada pratik bir eğitim beklemek manasız geliyor. Dolayısıyla orada aldığım eğitimi işi yaparken içinde kullanıyorsun. Hani doğrudan işi bulmana, işi pratik anlamda yapmana bence bir etkisi yok. (K7, 29)

K11 ise, yine katılımcıların sıklıkla değindiği staj imkanlarına vurgu yaparak yaptığı staj sayesinde okulda aldığı teorik eğitim ile alandaki pratik tecrübeyi birleştirebildiğini ve bu durumdan memnun olduğunu belirtmektedir.

“Kamuda yapılan yöntemleri veyahut da yazışmaları, belgelemeleri daha iyi öğretebilirdi ama onun dışında eğitimimden çok memnunum. Stajında amacı buydu belki de. Eğitimde öğrenmediğimiz teorik bilgileri veya havada kalan teorik bilgileri daha yerli yerine getirmektir. Ama ben eğitimimden memnunum. Bana hem mesleki olarak hem de insani olarak çok şey kattığını düşünüyorum. (K11, 23)

2.5. Üniversite ve Kontenjan Sayısı

Görüşmeye katılan gençlerin genç işsizliği nedenlerine dair yaptığı sık vurgulardan en önemlisi de Türkiye’de açılan üniversite sayısı ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmadan bölümlere tayin edilen kontenjan sayılarıdır.

“Ben hayatımda bu kadar saçma bir proje görmedim. Mesela bir şey mümkün olamaz. Şimdi her yere ilkokul yapılmalı, her yere lise de yapılmalı her üniversite yapılmamalı. Üniversitenin bir ağırlığı olmalı. Üniversitenin bir yani rektör olmayan hukuk fakültesi vardı dekanı olmayan hukuk fakültesi vardı. Kütüphanesi olmayan bilmem ne vardı okul vardı işte finalde buna gidiyor tabi ki de. Yani siz ekonomiyi kaldırmak için siz öğrenci gitsin de biraz şehir canlansın diye bir yere üniversite yapılabilir mi? Ama bu yüzden yapıldı mesela bazı yerlere üniversite işte sonra üniversiteli arttı bunlar aslında zincirin halkaları gibi. Birbirine bağlı. Sonra üniversiteler arttı. Üniversite artınca mezunlar arttı. Mezunlar artınca daha fazla insan aynı işi aramaya başladı. Daha fazla insan aynı iş aramaya başlayınca sana asgari ücreti ve-

rirken işveren çekinmemeye başladı. Çünkü aynı işi on kişi istemeye başladı. Daha sonrasında 10 kişi 20 kişi oldu.” (K17, 27)

Üniversitelerdeki örgün eğitim programları haricinde açılan açık öğretim ve uzaktan öğretim programlarının, birçok 4 yıllık eğitim programını ve mesleki alanı itibarsızlaştırdığını düşünen gençler, açık öğretim programlarından mezun olan gençlerin kendi istihdam alanlarını işgal ettiğini düşünmekte ve bunu adil olarak değerlendirmemektedir.

“Sanki lisenin devamı gibi bir yer haline geldi üniversite. Aslında öyle değil. Herkes üniversite mezunu olmak zorunda değil, bir zanaatla uğraşabilir ya da farklı bir şey yaratabilir illa üniversite okumak zorunda değil. Bu onu başarısız kılmaz fakat böyle bir algı var ve ister istemez yıllar içinde üniversitelerin sayısı da arttı. Görüyorum her yerde. Yok Fenerbahçe Üniversitesi yok bir şey bir şey üniversitesi türeyip türeyip duruyor ve birçoğu da maalesef ki sosyal bilimler mezunu oluyor. Çünkü çok rahat bir şekilde açılabilen bir alan bir derslik bir tane de hoca yeterli oluyor sosyal bilimleri açabilmek içinde. Bu yüzden de çok ciddi bir patlama var.” (K13, 26)

Bununla birlikte üniversitede aldıkları eğitimin niteliksiz olduğunu belirten, verilen eğitim programlarının Türkiye’deki işgücü ihtiyacını karşılamadığını belirten gençler de vardır. Gençlerin çoğu, üniversite eğitiminin nitelikli genç bir nüfus yaratmadığını belirtirken, hükümet politikalarının nitelikli bir genç nüfus yaratılmasına ilişkin bir kaygısı olmadığını, hatta çoğunlukla yükseköğrenimin gerçek genç işsizliği rakamlarını gizlediğini belirtmiştir. Gençler, politika yapıcılarının uyguladığı bu stratejinin gizli işlevinin yani üniversitelerin işsizliği erteleme kurumlarına dönüştüğünün farkındadır.

“Hani her şehre üniversite açıyorlar, her ilçeye bile artık üniversite açıyorlar; kalitesiz öğretim elemanları- ben Gümüşhane’de okudum, ilk mezunlarıyım sosyal hizmetin: sosyal hizmet mezunu olan bi öğretmenim yoktu hocam. Hani yüksek lisansını sosyal hizmette yap- yapmışlardı da kendi lisans derecesi sosyal hizmet olan hocam yoktu yani.” (K20, 27)

2.6.Gençlere Alan Açılmaması

Gençler, istihdamda kendilerine yeterince yer verilmediğini düşündüğü gibi gençlere yer açmaya yönelik herhangi bir politikanın da uygulanmadığını belirterek bunun ancak ne kadar gerçekçi olmasa da emeklilik yaşının düşürülmesi ve belli bir yaşın üstündeki insanların işgücü piyasasından çekilmesi ile sağlanacağını düşünmektedir. Gençlerin odak noktasında olduğu, doğrudan gençlerin sorunlarının çözümüne yönelik politikalar üretilmeli, aksiyonlar alınmalı ve politika yapıcılarının gençlere yönelik bakış açısında bir değişim yaşanmalıdır.

“Ne bileyim kamudaki veyahut da özel alanlardaki (düşünüyor) insan kayırma veyahut da insanların emekli olmamaya inat etmesi, gençlerin işe alınmaması çünkü deneyimsiz görülmesi...yani ben gerekli görülmediğim sürece işe alınmıyorum gibi geliyor. Yani ben diyerek sade-

ce kendimden bahsetmiyorum gençlerin çoğundan bahsediyorum. Gençlerin çoğu iş bulmak için çok çabalıyor ama iş için öncelik değiller. Gençler öncelik gelmiyor. Gençleri şu an göz ardı ediyorlar gibi geliyor bana.” (K11, 23)

“Çok yaşlı insanların, belli bir yaşın üzerindeki insanların artık (gülerek) çalışmaması gerekiyor olabilir mi. Çünkü biraz da hem önümüz açılır gençlerin falan. Çünkü onlar çalışıyor evet ama onlar geri çekilmediği için genç insanlar giremiyor. Ama onların da geri çekilmemesi de biraz ekonomik olduğu için. Çünkü emekli maaşı falan da çok az onları da anlayabiliyoruz okey ama biraz da şirketlerin gelişmesi için yeni şeylere ihtiyaç var bence. Çünkü bizim bilgimiz ile onların bilgisi arasında dağlar kadar fark var. Ama bence yeni neslin bildiği şeyler daha geliştirici şu anda en azında.” (K14, 24)

2.7.Devlet Politikaları ve Neoliberal Politikalar

Görüşmeye katılan gençlerin genç işsizliğinin nedenlerine dair sıklıkla bahsettiği diğer konular işe girişlerdeki ayrımcı uygulamalar, düzensiz ve kontrolsüz göç ve üretimin azlığı olmak üzere doğrudan devletin uyguladığı politikalar şeklinde değerlendirilmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan gençlerin hepsi istisnasız, kamu ya da özel sektör fark etmeksizin işe alımlardaki ayrımcı uygulamalara, gençlerin deyimiyle uygulanan torpillere ve uygulamaların çeşitliliğine değinmişlerdir.

“Düşün, bir devlet dairesinden bahsetmiyoruz, normal zincir market. Sigortalı işe girebilmek için adamın 15 bin 20 bin mi, satış müdürü mü insan kaynakları mı, bu aracılığı yapan her kimseye para vermen lazım. Öyle bir duruma gelmiş.” (K8, 25)

Devlet mekanizmalarının ve karar organlarının özellikle Suriye’de yaşanan savaş nedeniyle 2011 yılından beri yoğun ve kontrolsüz göç alıyor oluşunu gençler, Türkiye’deki genç işsizliğinin nedenlerinden bir diğeri olarak belirtmişlerdir.

“Şu an ülkemizde bildiğim kadarıyla 7-8 milyonun üstünde mülteci var genç, belki daha fazladır resmi kayıtlar yok, kayıtsız da geliyorlar. Yani ondan dolayı ülke gençleri, iş bulmakta biraz daha zorlanıyor. Seni 200 liraya çalıştırırken adamı 90 liraya çalıştırıyorlar. Ondan dolayı genç işsizliğini büyük bir sorun olarak görüyorum.” (K8, 25)

Türkiye’de üretim ekonomisinin durma noktasına gelmesi ve ülkenin sahip olduğu kaynaklara rağmen ithalata yönelmiş olması gençler tarafından hükümetin niteliksiz yönetim politikaları olarak değerlendirilmektedir. Üretime verilen önemin ve üretimin azalması ile ters orantılı bir şekilde nüfus yoğunluğu, özellikle de büyük şehirlerdeki nüfus yoğunluğu, genç işsizliği gerçeğinin bir parçasını oluşturmaktadır. Genç işsizliği sorununun doğrudan Türkiye’nin ekonomik durumu ile ilgili olduğunu belirten gençler, ekonominin değişen grafiğinden de direkt etkilenmekte, işgücü ve istihdam politikalarının yetersizliği nedeniyle işsizlikle yüzleşmektedirler.

“İı, dediğim gibi ekonomik krizler, taleplerin yetersizliği, işte işgücü, istihdam politikalarının, u, çarpık olması, sayı yetersizliği, yeterli kontenjan ayrılmaması, eğitim sisteminin kendi-

si...”(K4, 31)

Gençler, genç işsizliği sorununun çözülmesinde en önemli görevin politika yapıcılara düştüğünü belirtmekte, ülkenin gençlerinin mevcut durumunun neden bu şekilde olduğunun bu karar alıcılar ve politika yapıcılar tarafından analiz edilmesi gerektiğini söylemektedirler. Bu beklenti, sorunların sorun olarak olduğu yerde bırakılmasından ziyade gençlerin kendilerinin ve sorunlarının muhatap alınmayı beklediğini göstermektedir.

Görüşmeye katılan NEET gençler, genç işsizliği sorununun daha makro bir yapının parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekte, işsizliğin doğrudan neoliberal politikaların ve stratejilerin kaçınılmaz ve kötü bir sonucu olduğunu düşünmektedir. Türkiye’de yıllarca her alanda uygulanan neoliberal politikalar, emeğin anlamını, değerini ve istihdam biçimlerini değiştirmiştir.

“Çok makro bakıyorum, Türkiye’nin emeklilik yaşının ileri gitmesi, emekli maaşlarının çok düşük olması, şehir hastanelerinin kurulması (gülüyor) şaka değil, yani şey olarak kimsenin ölmesine izin vermemesi bi tık, herkes hastalansın ve hasta olarak, yani modern tıbbın kurulması da bu yüzden zaten (gülüyor) hani, kimse ölmesin herkes hasta olarak hayatına devam etsin. Daha ucuz, yani insan pahalı bi şey haline gelmesin, insan ucuzlasın ki, emeği de ucuzlasın hani kimse ölmesin. Bütün bunlarla bağlantılı olarak biz üçüncü dünya ülkesiyiz, genç işsizliğinin bu kadar artmasının neoliberal sistemin içerisinde normal geliyor. Bu ekonomik planlarla buraya geldik zaten.” (K5, 26)

3.GENÇ İŞSİZLİĞİNİN SONUÇLARI

Görüşmeye katılan NEET gençlerin %45'inin 0-11 ay, %10'unun 1 yıl, %25'inin 1,5 yıl, %20'sinin 2 yıl ve %10'unun 2 yıldan fazla süredir işsizliği deneyimlediği, işsizlik sürecinin gençler üzerinde psikolojik ya da eylemsel düzeyde bir takım ortak sonuçlarının olduğu görülmüştür. Gençler işsizliğin psikolojik etkilerinden bahsederken sıklıkla maddi bağımsızlıklarını elde edemiyor olmanın getirdiği zorluklara değinmişler ve ekonomik bağımlılığın hayatlarının diğer alanlarını da olumsuz bir şekilde etkilediğinden bahsetmişlerdir.

Geçmişe nazaran uzayan eğitim süreleri ile birlikte yetişkin olma koşulları ve yaşında yaşanan değişimler, gençlerin erken yaşlarda maddi özgürlüklerini ilan edememelerine ve ailelerine bağımlı bir hayat sürdürmelerine neden olmaktadır. Bu durum, gençlerin diğer alanlarda da özgürce yaşamalarını engellemektedir.

“İşte dediğim gibi ailemin veya ortamın zamanın getirdiği sınırlara bağlı olarak o kadar özgürüm. Bir şey aldığımda, ettiğimde mesela kargo geldi ya “Ne aldın yine?” sorusu beni çok sıkıntıya sokuyor. O yüzden olabildiğince mantıklı seçimler yaparak alışveriş yapıyorum onun dışında ailemden gerekli olmadıkça harçlık almamayı düşünüyorum (K11, 23)

Üniversiteden yeni mezun olan ve eğitimlerini tamamladıkları şehirde iş bulamayan ya da uzun süre işsiz kaldığı için başka alternatifi olmayan gençler ailelerinin evine dönmekte ve kendi düzenlerini kurdukları görece daha bağımsız bir hayattan, tekrardan belirli sorumlulukların olduğu bir yaşantıya geçiş yapmaktadır. Bu değişiklik aslında gençlerin bildikleri bir hayata tekrar giriş yaptıkları anlamına gelse de pek çok NEET genç kendileri için bağımsız bir hayat arzu etmektedir. Alışkanlıklarını sürdüremedikleri, çoğunlukla kendilerini rahat ve özgür hissedemedikleri, maddi olarak ailelerine bağımlı oldukları bir düzeni sürdürmek istemeseler de NEET gençlerin ekonomik özgürlüklerini ellerine alana kadar idare etmek durumunda kaldıkları iyi bir alternatif aile evi. Ekonomik açıdan bakıldığında gençler, bireysel yaşamlarındaki gibi ev kirası, faturalar ve diğer giderler gibi bütçe kalemleri ile genellikle ilgilenmiyorlar. Bu durumun rahatlığının getirdiği bir bedel olarak da ailelerine karşı bazen maddi bazen de manevi olarak belirli görev ve sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüler.

Türkiye’de üniversite mezunu pek çok genç, eğitimini aldığı alanda iş bulamadığı için mesleğini sürdüremiyor ve farklı alanlarda iş bulmaya çalışıyor. Çalışmaya katılan NEET gençler de kendi deneyimlerinden ya da yakın çevrelerinin deneyimlerinden yola çıkarak gençlerin mesleklerini sürdürememelerinden, hayattaki beklentilerini karşılayamıyor olmalarından ve sevmedikleri işleri yapmak durumunda kalmalarından dolayı mutsuz olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum gençlerin bir bütün olarak iyi olma halini etkilemekte, işsizlik gençlerin kendilerini sosyal hayattan izole etmelerine neden olmakta.

“Genellikle evden hiç çıkmıyorum. Haftada bir, on günde bir çıkarım, görüştüğüm birkaç arkadaşım var. Bu son 5-6 aydır evdeyim ben. Pek dışarı çıktığım söylenemez.” (K16, 25)

NEET olma durumu başlı başına gençler için bir güvencesizlik ve belirsizlik ortamı yaratırken kendileri için alternatifler yaratmaya çalışan gençleri başka zorluklarla da yüzleştirmektedir. Türkiye’de aktif işgücü içerisinde yer alan gençler bile artık insan onuruna yaraşır olmayan çalışma koşulları nedeniyle kendileri için başka bir hayata mümkün kılmaya çalışmakta, ailelerini ve

sevdiklerini bir süreliğine bile olsa bırakmayı göze alarak yurtdışına gitme ve orada hayatını devam ettirebilme planları yapmaktadır. NEET gençler söz konusu olduğunda bu ihtimal daha fazla artmakta, burada kendi alanlarında iş bulamayan ve ailelerine bağımlı bir hayat sürdüren gençler bazen yeteneklerinin ya da niteliklerinin altında da olsa yurtdışına gidip para kazanabilecekleri işlerde çalışmayı düşünmektedir.

“Mesela çoğu gencimiz neden Avrupa’ya gitmeye, Amerika’ya, Kanada’ya gitmeye çalışıyor? Neden yani e gider tabi adam ne yapacak burada çünkü ona sen imkân vermiyorsun şey vermiyorsun. Ekonomi zaten sıkıntı adam hani taksi şoförü olmayı düşünüyor.” (K17, 27)

Bununla birlikte NEET olmanın bir başka boyutu da bulunmakta. NEET gençler kendileri için yurtdışındaki alternatifleri değerlendirmeye kalktıkları zaman bile, işsiz gözüktükleri için resmi prosedürlerde güvensizlik ve belirsizlikle karşılaşılıyorlar. İltica etme riski bulunduğu düşünülen NEET gençler, yaptıkları başvurulardan ret alıyorlar. Bunun haricinde günlük hayattaki pratikleri de işsiz oldukları gerçeğinden ne yazık ki etkileniyor: bankalardan kredi çekmeleri gerektiğinde sorun yaşıyorlar, işsiz oldukları gerekçesi ile ev kiralamakta zorlanıyorlar.

3.1.Genç İşsizliğinin Psikolojik Etkileri

Görüşmeye katılan ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençler, yaşadıkları işsizlik dönemini nasıl geçirdikleri sorulduğunda çoğunlukla bu dönemin kendileri üzerinde yarattığı psikolojik etkilerinden bahsetmişlerdir. Gençlerin büyük bir çoğunluğu işsizlik dönemini kısa dönemli de olsa uzun dönemli de olsa psikolojik olarak yıpratıcı bir süreç olarak tanımlamıştır. NEET gençler mesleklerini yapamıyor olmaktan ve toplumsal hayata aktif bir şekilde dahil olamıyor olmaktan şikâyet ederek ne zamana kadar süreceğini bilmedikleri bu işsizlik dönemini hayallerini ve ideallerini ertelemek durumunda kaldıkları belirsiz bir dönem olarak görmekteyiz.

NEET gençlerin işsizliğin etkilerine ilişkin sıklıkla değindiği nokta, bu dönemde zamanla ilgili yaşadıkları boşluk ve belirsizlik olmuştur. İşsizlik sürecini kendilerince boş geçirmek istemediklerini belirten gençler, ellerindeki zamanı kendilerini geliştirmek, yapamadıkları aktivitelere ya da eğitimlere vakit ayırmak için kullanıyor olsalar da bu sürecin sonucunda istedikleri bir çalışma hayatına ulaşıp ulaşamayacaklarını bilmemekte, bu belirsizliğin yarattığı güvensizlik ve güvensizlikle de mücadele etmektedir.

“Deneyimleyemiyorum çünkü daha çok böyle borç gibi işsizlikle geçirdiğin süre. Aslında o kadar da kapital bir adam da olmadım. Böyle çalışmalıyız daima işte, hani hayır bi insan yata da bilir ondan yana bir problem yok da hani, bu süreç benim için ama koca bir boşluk ve sanki zaman durmuş gibi ve aynı zamanda boşluk gibiydi.” (K17, 27)

Gençlerin yaşadıkları işsizlik döneminde hissettikleri belirsizlik ve güvensizliğin yalnızca bu “ara” diye tabir edilebilecek döneme özgü olmadığı görüşmeler boyunca görülmüştür. Gençler işsizlik dönemlerinin sonlanması ihtimalinde dahi geleceğe dair çok umutlu bakmamaktadır. Gençlerin en büyük kaygısı, ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik durum ve bunun hayatları üzerindeki sonuçlarıdır. Gençler, halihazırda hayallerini gerçekleştiriyor olmaktan üzüntü duyarken, ileride de beledikleri gibi emeklerinin karşılığını alabildikleri, eşit ve adil çalışma koşullarının sunulduğu bir düzende çalışıp çalışamayacaklarına dair bir umutsuzluk ve hayal kırıklığı içerisinde-

delerdir.

“...ne kadar şu an çalışırsa çalışsın, belli bir yere gelmiş olsak bile, mesela şu an girip çıktık-tan sonra, atandıktan sonra bile var olan ekonomik durumumuzda, ülkenin ekonomisiyle, as-lında çocukluğumuzdan beri hayalini kurduğumuz birçok hayali gerçekleştiremeyeceğimizin farkında olarak bir şeyleri yapmaya çalışıyoruz. İu, bu biraz demeyeyim aslında bayağı fazla umutsuzluğa sürüklüyor.” (K2, 25)

Gençlerin işsizliğin getirdiği belirsizlik, güvensizlik ve hayal kırıklığı ile uğraşırken yüzleştikleri bir diğer duygunun da hem kendilerine uyguladıkları hem de dışarıdan kendilerine yöneltilen baskı olduğu görülmüştür. Görüşmeye katılan gençlerden bazıları ailelerinin ya da yakın sosyal çevrelerinin işsiz olmalarıyla ilgili kendilerine herhangi bir müdahalede bulunmadığını belirtme-sine rağmen, gençlerin kendi öz denetim mekanizmaları ile sürekli işsizlik durumlarını değerlen-dirdikleri, toplumun bir aynası oldukları görülmüştür.

“Hocam en büyük sorun zaten maddiyat, yani. Ailene bi katkı sunamıyosun, zaten yıllarca gurbette okul okudun; onlar sana maddi-manevi destek oldular; tekrar dönüyorsun, hani bi geri dönütü olmuyo, bu seni biraz nasıl desem, kötü hissettiriyo. Hani ailem, çok şükür bana asla, hani şey demezler, destek olurlar da ben kendi kendimi kötü hissediyorum destek olama-dığım için. (K20, 27)

Bununla birlikte gençlerin daha büyük bir kısmı ailelerinden ve sosyal çevrelerinden gelen sorular, beklentiler ve baskılar sarmalı altında işsizlik dönemlerini geçirdiklerini belirtmişlerdir. Toplumun bu genç insanların iş hayatı, özel hayatı ve sosyal hayatlarına ilişkin sürekli tekrarlan-dığı soruları, gençlerin kendilerini sürekli stresli ve rahatsız hissetmesine, durum böyle olunca da sosyal hayata karışmaya dair çekinceler yaşamalarına neden olmaktadır. Genç işsizliğinin toplum nezdinde genellikle “gençler iş beğenmiyor” söylemlerinin gösterdiği gibi gençlerin suçuymuş gibi algılanıyor olması, gençlerin perspektifi ile gençlerin sürekli kendilerini kanıtlama ve toplu-mu işsizliklerine dair hayal kırıklıkları, yaşadıkları sorunlar ile ilgili ikna etme çabaları içerisinde bulunmaya zorlamaktadır.

“Bu bu arada hani şöyle ifade edeyim, şu anda kendimi rahat ifade ettiğimi düşünüyorum ama işsizliğimin ilk dönemi sanki bu benim suçummuş gibi hissediyordum. Ve bunu neden işsiz kaldığımı can hıraş bir şekilde onları ikna etmeye, aa istifa etmiş ve ayrılmış ama haklı bir sebebi var gibi hani alt yapısında bunu düşününler istiyordum ve bunu özellikle anlatmak istiyordum. Çünkü bizim toplumumuzda biraz şey var, iş bulmuş da beğenmiyor istifa etmiş gibisinden. O yüzden bunun biraz çabası vardı, bunu söyleyebilirim buraya.” (K7, 29)

Gençlerin bu dönemde yaşadıkları yetersizlik ve suçluluk duygusu, kendisini bir süre sonra çaresizliğe ve umutsuzluğa sürüklerken birçok genç sosyal izolasyon, depresyon, panik atak gibi fizyolojik ve psikolojik problemlerle karşılaşmaktadır.

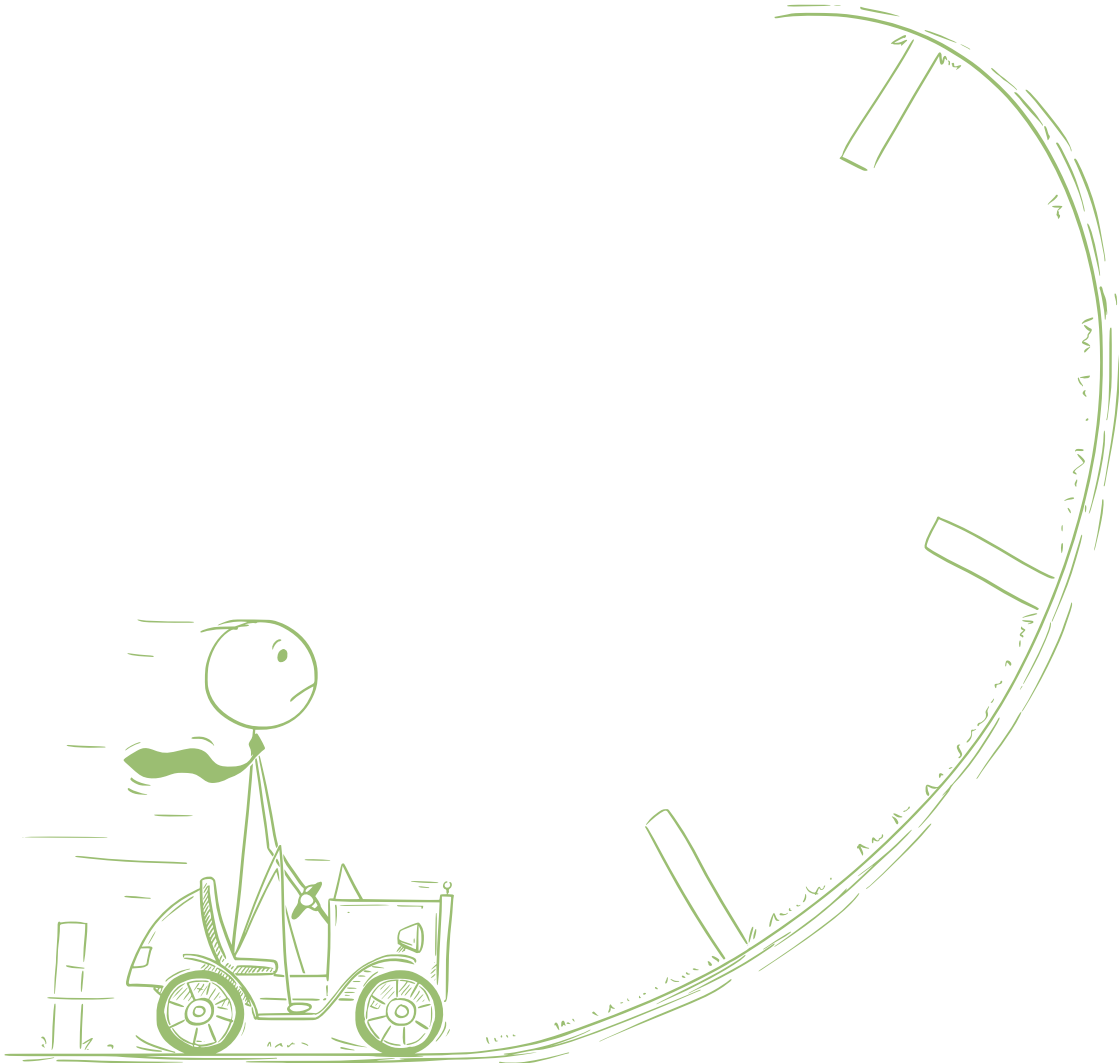
“Sürekli panik ataklar veya ağlama krizleri yine iki üç ayda bir kendini gösteriyor. O zamanki kadar yoğunlukta değil. Çünkü o zamanki kadar biriktirmiyorum içimde ama yine kendini gösteriyor bazı durumlarda. (K11, 23)

Araştırmaya katılan ne eğitimde ne de istihdamda yer alan gençlerin hem temel düzeydeki ihtiyaçlarını hem de sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına ailelerinin maddi desteğine ihtiyaç duyuyor olması, bu gençlerin bir süre sonra sosyal hayattan kendilerini izole etmelerine neden olmaktadır. Gençler, kendi ekonomik özgürlüklerini elde etmedikleri sürece rahatla harcama yapmamakta, kültürel ve sosyal aktivitelere de ailelerinden para isteyerek katılmak istememektedir.

“Biraz şey aslında bu tür sıkıntıları kafamın bir tarafına doğru iteledim sınavdan sonra açığa çıkacak gibi. Çok düşünmemeye çalışıyorum bu tarz şeyleri. Ama genel itibariyle tek bir şeyle somutlandırabilirim. Tabi ki ekonomi yani. Çünkü cebinde paran olmadığı zaman çıkıp birileriyle oturup çay bile içmek istemiyorsun, içemiyorsun.” (K16, 25)

Hem işsizliğin gençler üzerinde yarattığı çaresizlik, güvensizlik, izolasyon gibi olumsuz duygu ve davranışlardan hem de doğrudan kendi beyanlarından anlaşılacağı üzere, eğitim hayatını tamamlamış bu genç yetişkin insanların işsizlikle birlikte yaşadığı en büyük sorun bağımsız olamama, bir diğer deyişle halen ailelerine ya da birilerine bağımlı olma durumudur.

“İstediğim zaman istediğim yere de gidemiyorum. İstediğim zaman dışarı çıkamıyorum. Birine haber vermem gerekiyor sürekli nerede olduğum hakkında. Baskıcı bir durum yok aslında ama yalnız yaşamak istiyorum. Kimseye hesap vermeden. Öğrenci olduğum zamandaki gibi. Yurttan çıkıyordum kimseye haber vermiyordum sonuçta. 11’de geri dönüyordum ne güzel. Ya bu 11 kısıtlamasını bile özlüyorum. (K11, 23)

4.GENÇ İŞSİZLİĞİNE DAİR ÇÖZÜMLER

Araştırmaya katılan gençlere paylaşımları doğrultusunda genç işsizliğine dair neler yapılabileceği sorulduğunda, daha önce de sıklıkla dile getirdikleri şekilde öncelikle genç işsizliğinin temel hareket noktasının ekonomi olduğu görülmüştür. Gençler Türkiye'nin ekonomik durumunun ekonomi alanında uzman kişiler tarafından yapılacak iyi bir planlama, organizasyon ve her alanda üretime dönüş ile birlikte düzelebileceğini ve ekonominin kalkınması ile genç işsizliği sorununun da çözülebileceğini düşünmektedirler. Gençler yine ülkenin ekonomi durumunun düzelmesinde sorumluluğun devlete ait olduğunu belirtirken istihdam politikalarının öncelikle ülkedeki meslek alanlarının ve işgücünün ihtiyaç ve beklentilerine göre yeniden yapılandırılması gerektiğini düşünmektedir. Bütün bir ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesinde yerel kalkınmanın payı ne kadar önemli ise, genç işsizliğinin çözümlenmesinde de yerelden harekete başlamak, daha adil ve eşit bir yaklaşımla herkes için ihtiyaç dahilinde olan koşulların sunulması anlamına gelecektir. Bununla birlikte gençler imkanları ve istihdam alanı kısıtlı bazı meslek gruplarına yönelik yeni istihdam seçenekleri yaratılmasının önemli olduğunu düşünmektedir.

“Birincisi bence çok yerelde başlayarak bu sorunları çözüm üretmek mümkün gibi geliyo. Ya özellikle mesela belediyelerde, böyle bi tarama yaparsın, nelere ihtiyaç var, nasıl insanlar var senin çevrende, bunun üzerinden çeşitli çözümler getirebilirsin diye düşünüyorum. İkincisi çok belli meslek grupları: sosyoloji gibi, ya da psikoloji de mesela çok kısıtlı, bu tarz alanlara yönelik yeni istihdam seçenekleri bi şekilde düşünülmeli. Eğer karar verici nitelikte bi pozisyonda olsaydım, bunları düşünebilirdim.” (K3, 27)

Meslek gruplarına yönelik yeni istihdam seçeneklerinin yaratılması ile ilgili olarak katılımcılardan birkaçı, özellikle yeni mezun gençlere daha fazla staj olanağı sunulması gerektiğini ve özel sektör kamu sektörü fark etmeksizin, yeni mezunlara yönelik çalışan kontenjanları açılması gerektiğini düşünmektedir.

“Ekonomik olarak da altından kalkabilecek her bir kurum bence yüzde beş ya da yüzde üç artık neyse, yüzde on: bir yeni mezun çalıştırma zorunluluğu olmalı en azından eğitim açısından, bilgi açısından, u, ya da işte staj açısından, staj imkânı olsun. Bu şeklide hani, u, bir kontenjan sağlanabilir bence yeni mezun insanlara çünkü hakikaten ben tecrübe kazanmadan tecrübe kazanamam, yani böyle yumurta mı tavuktan çıkar tavuk mu yumurtadan çıkar şeyeine dönüyo bu çünkü. (K1, 26)

İstihdam politikalarının gençlere yönelik olarak yeniden yapılandırılması ile birlikte gençler, halihazırdaki çalışma koşullarının insan onuruna yaraşır bir şekilde düzenlenmesi, ücret politikalarının, sosyal ve yan hakların adil olacak şekilde iyileştirilmesi, aynı zamanda eğitim politikalarının da istihdam politikaları ile uyumlu olacak şekilde düzenlenmesi ve birbirine uyumlu hale getirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte bu düzenleme ve iyileştirmelerin devletin denetimi ve takibi altında olması gerektiğini düşünen gençler, istihdam alanında yaşanan ayrımcılığın, hak ihlallerinin ve güvencesizliğin önüne ancak bu şekilde geçilebileceğini düşünmekte, bu noktada tüm kamu mekanizmalarının ve sivil toplum aktörlerinin birlikte koordineli bir şekilde sorumluluk alması gerektiğini belirtmektedir.

“Bence devlet, işçi haklarını yani düzelterse politikalarla kanunlarla... Düzelebileceğine inanıyorum. Mesela SGK'nın bir mühendisin bir firmada çalıştığı zaman asgari ücrete onay-

lamaması lazım. Ama demek ki adamlar yasal yollardan beni asgari ücrete orada çalıştırabiliyorsa demek ki sorun bir tek işveren de değil, bunu yürüten hangi kurum bilmiyorum, devlet organlarının da bunu takip etmesi lazım.” (K8, 25)

Görüşme yapılan gençler genç işsizliğinin nedenlerinden ve Türkiye’deki eğitimin niteliğinden bahsederken sıklıkla Türkiye’de uygulanan “hiçbir şehir üniversitesiz kalmayacak” politikasına değinmişlerdir. Türkiye’nin her yerine açılan üniversiteler, ihtiyaç dahilinde olmadan açılan bölümler ve öğrenci kontenjanları, büyüyen genç işsiz nüfusunu daha da şişirmektedir. Araştırmaya katılan gençlerin hemen hepsi üniversitelerin kontrollü bir şekilde açılması, açılan üniversitelerin de kapatılması gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte araştırmaya katılan birçok gencin aldıkları eğitimin niteliği ile ilgili belirttikleri gibi, artan üniversite sayısı ile doğru orantılı olmayan eğitimin kalitesi, yeterli şekilde kalifiye olmayan, düşünmeyen ve sorgulamayan bir genç nüfusu hazırlamaktadır. Bu durumun farkında olan gençler, temelde toplumun üniversitelere olan bakış açısının ve herkesin üniversite okuması gerektiğine dair inanın değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Gençler bu düşüncelerinin temelinde gençlerin ilgi ve yeteneklerinin dikkate alınması gibi bir beklentilerinin olduğunu belirtmektedirler. Herkesin üniversite okumak zorunda olmadığı, gençlerin ilgi alanlarına ve motivasyonlarına uygun bir şekilde istedikleri alanlarda eğitim alabildikleri senaryoda gençler, meslek liselerinin mevcut durumunun ve kaybettiği değer de düzeleceğine ve bazı mesleklerin daha çok tercih edilebileceğine inanmaktadırlar.

“Bence üniversite çağında ya da lisede, meslek liseleri olabilir ya da meslek okulları olabilir. Bu genel bir algı olarak bu yerler daha çok başarısız olarak nitelendiriliyor herkesin gözünde. Bu algının kalması olabilir. Belki oradaki eğitime daha çok önem verilmesi olabilir.” (K19, 27)

Gençler bununla birlikte aradıkları iş ilanlarında karşılaştıkları ya da iş görüşmesi deneyimlerinde yüzleştikleri en büyük sorunlardan biri olan deneyim eksikliğine değinerek, genç işsizliğinin bir nedeni olarak deneyim eksikliği kriterinin pozitif yönde geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Gençlerin deneyimsiz bulunmalarına yönelik olarak en çok yakındıkları durum, yaptıkları stajların deneyim çerçevesinde değerlendirilmiyor oluşuydu. Bunun için her alana staj imkânı sunulmasının şart olduğunu ve stajların da deneyimden sayıldığı takdirde genç işsizliğine dair sorunların bir kısmına çözüm bulunabileceğini düşünmektedirler. Gençlerin işsizliğin çözümüne yönelik olarak devlet mekanizmalarının ve karar alıcıların alması gereken sorumluluklardan bahsederken, kamu ile sivil toplumun hem bir arada çalışması gerektiğini hem de devletin istihdamla ilgili olarak sivil toplum kuruluşlarını güçlendirici politikalar izlemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuda izlenecek yeni politikalar ve yaratılacak yeni kaynaklar, sivil toplum kuruluşlarının gençlerin istihdam edilmesi yönünde daha fazla kaynak geliştirmelerini de sağlayacaktır. Özellikle kendi girişimlerini kurmak, kendi işini yürütmek isteyen gençlerin daha fazla desteklenmesi gerektiğini belirten katılımcılar, açılan girişimcilik programları ve desteklerinin gerçeğe yeterince uygun olmadığını, gençlerin maddi olarak daha fazla desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir.

Gençler işsizlik deneyimlerinden ve iş arama süreçlerinden bahsederken bizzat deneyimledikleri ya da şahit oldukları ayrımcı uygulamalardan yakınmış, eşitsiz güç ilişkilerinin adil olmayan yollar ile kullanılmasına ne kadar tepkili olduklarını göstermişlerdir. Yine genç işsizliğinin çözümüne yönelik olarak da gençler, bu ayrımcı uygulamaların adalet ve eşitlik ilkeleri gereğince ortadan kaldırılması, liyakatın ön plana çıkarılması gerektiğini belirtmektedir.

“Öncelikle liyakatin sağlanması gerekiyor. O gençlerdeki umutsuzluğu kırmanın en büyük adımı budur. Çünkü eğer biz yani gençler olarak çalışıldığında ya da bir şey için emek harcanıldığında karşılığını alacağımızın garantisini bilsek o heves kırıklığı olmayacak ve muhtemelen çalışma performansımız çok daha fazlasına çıkacak. Ama bu bir şeyler için çaba harcarken sürekli beyninin arkasında “ya boşuna çalışıyorum hissi” ya da “beni oralara sokmazlar hissi” özellikle devlet kurumlarında çalışmak isteyen ve bunun için çabalayan birisiysen eğer bu his çalışma sürecini sürekli baltalıyor. O yüzden bu sorunun cevabı en büyük çözümü liyakati sağlamış olmak. (K15, 24)

Aynı zamanda gençler, uzun yıllar aynı kurumlarda çalışan, belirli bir yaşın ve deneyimin üstündeki kişilerin gençlere daha fazla alan açılması adına güvenceli emeklilik politikaları ile emekli edilmesi gerektiğini, kadroların daha genç insanlara bırakılması gerektiğini düşünmektedirler.

BÖLÜM 3

NEET GENÇLERİN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERE BAKIŞI

BÖLÜM 3: NEET GENÇLERİN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERE BAKIŞI

1.SAĞLIK HİZMETLERİNE ULAŞIM

Görüşmeye katılan gençlere sağlık hizmetlerine ulaşımaları hakkında ne düşündükleri sorulduğunda, daha az sayıdaki katılımcının sağlık kuruluşlarına ulaşımalarının kolay olduğunu, ücretsiz bir şekilde hizmetlerden yararlanabildiklerini, randevu sisteminde sorun yaşamadıklarını, sağlık çalışanlarından iyi hizmet alabildiklerini belirttikleri görülmüştür. Buradaki önemli nokta, sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebildiklerini söyleyen bu katılımcıların görece daha küçük şehirlerde ikamet ediyor oluşlarıdır.

Katılımcıların çoğu, sağlık hizmetlerini ücretleri, güvenli olup olmadığı, ne kadar hızlı ulaşabildikleri, aldıkları hizmetin kalitesi, sosyal güvenlik uygulamalarının durumu gibi değişkenler açısından değerlendirdiklerinde, sağlık hizmetlerine bir bütün olarak yeterli düzeyde erişemediklerini belirtmişlerdir. Sağlık hizmetlerine ulaşımında rastlanan sorunlar genellikle Türkiye’de ücretsiz sağlık hizmeti sunulduğu yönünde bir anlayış olsa da tedavi masraflarının, ilaç ve testlerin ücretli olması, sağlık kuruluşlarındaki yoğunluk, sağlık çalışanlarının ilgisizliği, sağlık sigortasındaki resmi prosedürler ve gençlerin sağlık kuruluşlarına duydukları güvensizlik etrafında toplanmıştır.

“Yeterince yararlanabildiğimi düşünmüyorum. Aslında ben sigortalıyım ve devlet hastanelerinde ücretsiz bir şekilde muayene olabiliyorum. Böyle düşünmemin iki nedeni var: Birincisi ben düzenli psikiyatriste gidiyorum ve randevu bulmam çok zor oluyor. İkinci sebebi de cinsel hastalıklara yönelik aşuların falan çok pahalı olması. Geçen bunu araştırdım, kendimi garantiye alayım ne olur ne olmaz dedim ama çok çok pahalı aşular olduğunu öğrendim.” (K15, 24)

Gençlerin çoğu devlet hastanelerinin yoğunluğundan dolayı randevu alamadıklarında ya da personellerin ilgisizliği ve takipsizliği neticesinde güvenli bir sağlık hizmeti alamadıklarında özel sağlık kuruluşlarına başvurmak zorunda kaldıklarını, ancak buradaki tedavi ve takip işlemlerinin yüksek fiyatlarının herkes için ulaşılabilir olmadığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda hastanelerin yoğunlukları ve erişilebilirliği ile de alakalı olarak, sunulan sağlık hizmetlerindeki ve ekipmanlarındaki yetersizlikler, artık sağlık çalışanları tarafından da alternatifler yaratmaya yöneltmekte, bireyler acil ve öngöremedikleri durumlarda özel hastanelerde tedavi olmak ya da hizmet almak zorunda kalmaktadır.

Bununla birlikte ilaçlardan ve aşılarından alınan ücret farkları, bazı tedavi yöntemlerine ücretlerden ve yüksek talepten ulaşamıyor oluşu, gençlerin en temel haklarından biri olan sağlık hakkından yeterince yararlanamıyor olduğunu göstermektedir. Örneğin K3, Türkiye’de hala genel sağlık sigortası kapsamında uygulanmayan HPV aşısını kendisi temin edip yaptırmış olmasına rağmen, 3 doz halinde yapılan bu aşının maliyetinin hiç de ulaşılabilir olmadığını düşündüğünü belirtmektedir.

“Mesela HPV aşısı oldum çok yakın zamanda ve bu aşının tek dozu 500 liranın üzerinde bir fiyat ve ben çalışmayan, genç bir kadın olarak bu aşıya erişimim yok, yani gerçekten eczanelere gidip sorduğumda da yok, parasını vererek yaptırmak istediğimde bulamıyorum, parası zaten hani çok yüksek bir meblağ ve üç doz olması gereken bir aşı.” (K3, 27)

“Mesela geçenlerde ben sağlık ocağına gittim, normal bir soğuk algınlığı için. Normal şart-

larda ben eczaneye 15-20 lira para veriyordum, bir soğuk algınlığı, grip için. Geçenlerde 70 lira verdim. Tamam sağlık ücretsiz ama farklar, çoğu ilacın farkı kaldırıldığı için bir şekil yine cebinden para çıkıyor yani. (K8, 25)

Katılımcılar, sağlık kuruluşlarına devlet ya da özel bir şekilde randevu bulduklarında dahi erişimlerinin ekonomik olarak kısıtlı olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin, işsizlik deneyiminin getirdiği depresyon ve tükenmişlik ile başa çıkmak için profesyonel bir destek almak isteyen K12, terapi ücretleri nedeniyle bütçesine daha uygun alternatifler yaratmaya çalıştığından bahsetmiştir.

“Ama erişim olarak çok zor çünkü ekonomik olarak ciddi bütçe istiyor. Haftada bir ya da iki haftada bir yaptığınız zaman bile neredeyse aylık 2000 liraya gelen bir bütçesi oluyor ve benim de öyle bir param yok. Zaten o sıra çalışmadığım için ailemden de istemek istemedim açıkçası. Ciddi anlamda zorladı. Daha sonra bu üniversitelerin klinik psikoloji yüksek lisans dalından mezun olması gereken öğrencilerin staj yapması gerekiyor. O yüzden de kendilerine gönüllü danışan bulmaları gerekiyor. Ben de Işık Üniversitesi'nin böyle bir ilanı vardı sitesinde. Ben de oradan başvurmuştum, sıraya girmiştım. Ne zaman gelecek bilmiyordum ama birkaç ay sonra bana sıra geldi. Bana ulaştılar hatta. Bir 14 hafta kadar falan onlardan terapiden destek aldım açıkçası.” (K12, 27)

Gençler sağlık kuruluşlarına erişebildiklerinde de bekledikleri gibi bir kaliteli sağlık hizmeti alamadıklarını belirterek bazı sağlık profesyonellerinin muayeneye yeterince zaman ayıramaması ve iş yoğunlukları altındaki tutumları nedeniyle sağlık hizmetlerinden yararlanma durumunu iyi olarak değerlendirememektedir. Sağlık profesyonellerinin çalışma koşullarının Türkiye’de hak ettikleri gibi olmadığı gerçeği altında, uzun saatler fazla hasta sayısına bakma misyonu yüklenen doktorlar, yaptıkları işte de verimli olamamaktadır. Ancak bu durum çok temel bir hakka sahip olan vatandaşın perspektifinden bakıldığında da eleştirilmeye değerdir.

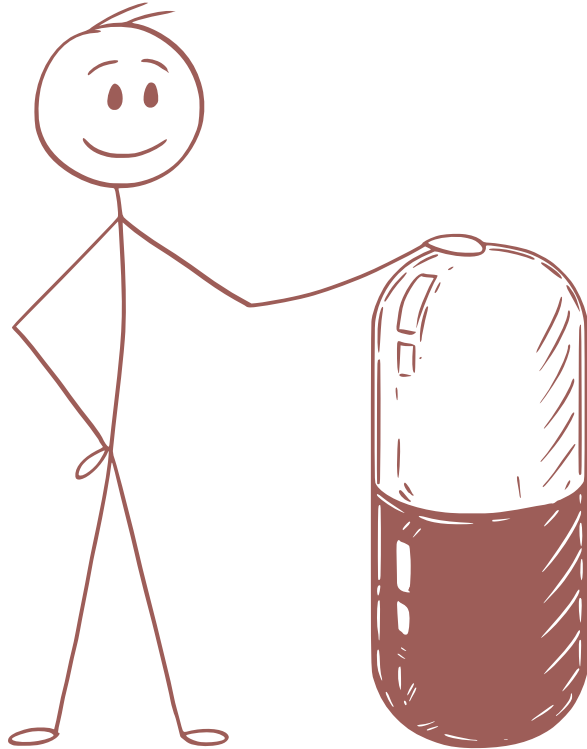
Bununla birlikte sağlık profesyonellerinden yeterli ilgi ve teknik bilgi ile hizmet alamadığını belirten gençler, bu durumun tanı ve tedavi sürecinde de güvensizlik yarattığını belirtmişlerdir. Bu güvensizlik hem hastanın herhangi bir ayrımcılığa ya da kötü muameleye uğramadan sağlık hizmeti alıp alamayacağına dair duyduğu endişe ile el ele gitmekte hem de doğru teşhis ve tedavi yöntemi konusunda sağlık profesyonellerine ve sağlık kuruluşuna dair bir kaygıyı içermektedir.

“...birkaç arkadaşına falan anlattığımda ailesi bu durumu yaşayanlar var ve bizim özel hastaneye verecek durumumuz olmasaydı belki de ben tekrar biyopsiye girecektim. Ve çok gergin bir süreç, sağlıksal. O yüzden o günden beri ne olursa olsun sağlıksal olarak para vermek daha iyidir gibi geliyor ama bu da beni daha çok gerdi çünkü Türkiye'nin sağlık sistemi iyidir falan diyoruz ama güvenilir değil bence.” (K14, 24)

Gençlerin sağlık hizmetleriyle ilgili değerlendirme yaptığı bir diğer nokta ise, sağlık sigortası ve sağlık hizmetlerine duyulan güvensizliktir. Türkiye’de genel sağlık sigortasının kapsamının belirli bir yaş ile sınırlı tutulmuş olması ve diğer tüm mevzuat, özellikle ne eğitimde ne de istihdamda yer alan gençlerin sağlık hakkından yeterince yararlanamamasına neden olmaktadır. Türkiye’de yükseköğrenime devam eden gençler 25 yaşına kadar anne ve babaları üzerinden ücretsiz sağlık hizmeti alma hakkına sahipken 25 yaşından sonra bu haktan muaf tutulmaktadır. İstihdamda yer almayan ve yakın bir zamanda 26 yaşına gelecek olan K5, sağlık sigortasından yararlanma hakkını kaybedeceği için iş bulmasının zorunluluk olduğunu belirtmekte, iş bulana kadarki süreç içerisinde-

de ise hasta olma lüksüne sahip olmadığını düşünmektedir. Sağlık sigortası ile ilgili aynı sorunu yaşayan diğer katılımcılar, istihdamda yer almadıkları için bir sağlık güvencesine sahip olmadıklarını, bu güvencesizliğin gençler üzerinde güvensizlik oluşturduğunu ve aynı zamanda pek çok noktada sağlıkla ilgili gerekliliklerini ertelemek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Genel sağlık sigortasının kapsamı, yaş ile ilgili prosedürleri vb. ile ilgili yaşanan sıkıntılar, Türkiye’deki pek çok kişiyi ekonomik durumları el verdiği ölçüde özel sağlık sigortası yapmaya yöneltmekte, ancak bu durumda dahi vatandaşlar en temel ihtiyaçları olan sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişememektedir.

“Sıkça sağlık problemi yaşayan bir insansanız nasıl böyle bir bütçeyi ayırabilirsiniz? Keza istedikleri testlerin ücretleri... ben yakın bir zamanda akciğerlerim ile ilgili bir problem yaşadım ve çok acil bir şekilde gitmem gerektiği için en yakında Acıbadem vardı ve oraya gittim muayene olmaya ve benden birtakım testler istedi. İsteddiği testlerden yalnızca bir tanesi solunum fonksiyon testi yalnızca Acıbadem’de 1500 tl idi. Ve tabii ki yaptıramadım.” (K13, 26)

2.MESLEKİ EĞİTİME ULAŞIM

Görüşmeye katılan gençlere öncelikle mesleki eğitime ulaşımları hakkında ne düşündükleri sorulduğunda katılımcıların bir kısmının üniversite eğitiminin niteliğini olumlu olarak değerlendirdiği, aldığı mesleki eğitimi yeterli bulduğu görülmüştür. Aldıkları eğitimi olumlu olarak değerlendiren katılımcılar, mesleki eğitimi genellikle eğitimi sunanlar ve mesleki alana dair uygulama imkanları açısından değerlendirmişlerdir.

Katılımcıların daha büyük bir kısmı ise mesleki eğitim olanaklarının yeterli olmadığını, bu nedenle mesleki eğitime yeterli bir şekilde erişemediklerini ve çoğunlukla mesleki olarak kendi imkanları ile kendilerini geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Gençler aldıkları mesleki eğitimleri dil eğitiminin yetersiz oluşu, pek çok eğitimin ücretli olması, eğitimin kalitesi, eğitimlerin yapısal olarak teorik oluşu ve bazı şehirlerdeki imkanların yetersiz oluşu üzerinden olumsuz değerlendirmişlerdir.

Gençlerin çoğu, zorunlu eğitim sürecinde ve sonrasında yükseköğrenim programlarında verilen yabancı dil eğitiminin yeterli olmadığını, mevcut durumdaki yabancı dil seviyeleri ve dil öğreniminde yaşadıkları zorluk üzerinden değerlendirmektedirler. Gençler dil eğitiminde olduğu gibi mesleki olarak kendilerini geliştirebilecekleri pek çok eğitimin yükseköğrenim kurumları tarafından verilmediğini, dışarıdan ücretli alınabilecek nitelikte olduğunu belirtmiştir. Ancak bu eğitimlerin, özellikle katılımcılara göre yüksek standartlara sahip nitelikli eğitimlerin ücretlerinin yüksek oluşu, gençlerin bu eğitimleri karşılayabilmelerini zorlaştırmaktadır.

“...örgün eğitim içerisinde nitelikli bi İngilizce eğitime ulaşamadım, ulaşmış olsaydım şu an YDS veya YÖKDİL’le uğraşmıyor olurdum- ya uğraşmam gerekmezdi diye düşünüyorum. İu, çünkü okullardaki verilen İngilizce eğitiminin yeterli olmadığını düşünüyorum.” (K2, 25)

Gençlerin eğitimle ilgili değindikleri bir diğer nokta, yükseköğrenim eğitiminin kalitesine dair değerlendirmeleri içermektedir. Katılımcılar eğitim kurumlarındaki imkanların standart olmadığından ve eğitim kurumunun türüne göre verilen eğitimin ve kalitesinin de farklılaştığından bahsetmektedirler. K14, devlet üniversitelerindeki ve özel üniversitelerdeki eğitimin ve sunulan öğrenme ortamının farkına aşağıdaki şekilde değinmektedir.

“Mesela ben devlet okulunda okurken de yaşıyordum bunu arkadaşlarım Bilkent’te okuyor, özel okulda okuyan arkadaşlarım vardı. Onların aldığı eğitim ile benim aldığım eğitim arasındaki farkları görebiliyordum. Dil olsun ya da sosyal olarak demeyim ama sosyal olarak da aslında bir tık farklıydı.” (K14, 24)

Bununla birlikte mesleki olarak değerlendirildiğinde pek çok gencin iş hayatına ve mesleğe dair deneyimlerini staj programlarında ya da çalışma hayatına başlayınca öğrendiklerini belirtmeleri, aldıkları üniversite eğitimini en azından pratik düzeyde yeterli bulmadıklarını göstermektedir. Görüşmeye katılan NEET gençler, iş arama deneyimleri içerisinde de karşılaştıkları şehir farklılıklarından dolayı nitelikli mesleki eğitime ulaşmakta zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Mezuniyetten sonra ya da iş sürecinin sonlanması dolayısıyla daha çok ailelerinin yanına dönüş yapan NEET gençler, ikamet ettikleri şehrin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre mesleki eğitimleri için gerekli olan kurslara ve yabancı dil kurslarına erişmekte sorun yaşamaktadırlar.

3.ÖRGÜN EĞİTİM DIŞINDAKİ EĞİTİME ULAŞIM

Araştırmaya katılan NEET gençlere örgün eğitim dışındaki informal ya da yaygın eğitim kaynaklarına ulaşım ulaşamadıkları sorulduğunda, katılımcıların hemen hemen yarısının çalışma alanları ya da ilgi alanlarıyla ilgili eğitimlerden haberdar olduğu ve bu eğitimlere katılım sağladıkları görülmüştür. Gençler bu tarz eğitimlere daha çok sivil toplum kuruluşları aracılığı ile ulaştıklarını belirtmişlerdir. Özellikle pandemi dönemi ile birlikte örgün eğitim de dahil olmak üzere birçok eğitim kaynağının çevrimiçi ortama taşınmış olması, NEET gençlerin de örgün eğitim dışındaki eğitimlere çevrimiçi ortamda dahil olabilmelerini sağlamıştır. Bu tarz eğitimlerin çevrimiçi ortama ücretsiz bir şekilde taşınmış olması, istihdamda yer almayan ve ekonomik bağımsızlıklarını eline alamayan birçok gencin daha az maddi kaygı yaşayarak eğitim fırsatlarından yararlanabilmesini sağlamıştır. Örgün eğitim dışındaki eğitim fırsatlarının ne eğitimde ne de istihdamda yer almayan gençler için işsizlik sürecinin ekonomik, sosyal ve psikolojik etkilerini azaltan bir alan açtığı bir gerçektir.

Bu araştırma kapsamında görüşme yapılan NEET gençlerin yarısı ise, örgün eğitim dışındaki eğitimlere erişimlerinin bilgi eksikliği, bu tarz eğitimlerin yayınlandığı haber kanallarına ulaşmaları ve motivasyon eksiklikleri nedeniyle kısıtlı olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte gençler kendilerini hem mesleki anlamda hem de kişisel anlamda geliştirebileceklerine inandıkları bazı profesyonel eğitimlerin ücretli olması sebebiyle bu tarz eğitimlerin hepsine erişebilmelerinin mümkün olmadığını, mümkün olduğunda ise sürekli bütçelerine göre tercih yapmak durumunda olduklarını belirtmişlerdir.

“Gerçekten çalışma alanınızı iyi belirleyip maymun iştahlılıkla hadi onu da alayım onu da alayım gibi davranmamanız gerekiyor zaten alamıyorsunuz da ciddi paralar bunlar. Yatırım, gerçekten bir yatırım yani. O diplomaların hepsine bir yatırım yapmanız gerekiyor gerçekten. Ben de bir kenara üç beş üç beş almak istediğim eğitimleri kafamda planlayıp ayırıyorum fakat dolar, Euro kurlar artıyor ve yabancı eğitmenler tarafından verildiği için kur artınca eğitimlerin de fiyatları artıyor böyle bir sistem söz konusu. Benim mesleğimde çok sıkıntılı o yüzden.” (K13, 26)

Bazı katılımcılar, bu tarz eğitimlerin sektörde tutunma gibi bir kaygı taşıdığından dolayı niteliklerini zamanla kaybettiğini ve bu nedenle ücretli ya da ücretsiz olarak nitelikli bir eğitime ulaşmakta sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte yine mesleki eğitime ulaşımında dile getirdikleri gibi katılımcılar, örgün eğitim dışındaki eğitim olanaklarına erişimlerinin yaşadıkları şehirler ile de bağlantılı olduğunu düşündüklerini söylemişlerdir. Çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen eğitimlerin haricinde katılımcılar, yüz yüze dahil olabilecekleri eğitimler bulmaya çalıştıklarında büyükşehirlerde yaşamıyorlarsa ya da kırsalda yaşıyorlarsa bu eğitimlere erişemediklerinden bahsetmişler, bu durumun eşitlikçi bir eğitim süreci olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmişlerdir.

4.KENDİNİ ÖZGÜRCE İFADE EDEBİLME

Bu araştırmaya katılan NEET gençlere aileleri, arkadaş çevreleri, içinde buldukları diğer sosyal ortamlar ve sosyal medya kanallarında kendilerini özgürce ifade edip edemedikleri ve ifade özgürlüğü noktasında ne düşündükleri sorulduğunda gençlerin bir kısmının kamusal alanda ve özellikle sosyal medyada kendilerini rahatça ifade edemediklerini belirttikleri, bazılarının ise aile ve arkadaş ortamı ile kamusal alanın sınırlı bir kısmında ifade edebildiklerini söyledikleri görülmüştür.

Gençlerin çoğu özellikle anne, baba ve kardeşlerden oluşan çekirdek aileleriyle düşüncelerini kendilerini güvende hissettikleri için rahatlıkla paylaşabildiklerini ifade etmişlerdir. Gençler özellikle kendi özel hayatları hariç hemen her konuyu aileleri ile paylaşabildiklerini belirtmişlerdir. Çekirdek aileleri dışındaki aile üyelerinden, akrabaları arasındaki diyaloglardan zaman zaman rahatsız olsalar, bazı konularda tepki alsalar ve ifadelerinin yetersiz kaldığını ya da anlaşılmadıklarını düşünseler de gençler genellikle ailelerinin yanında kendilerini daha rahat hissetmekte ve ifade etmektedirler.

Görüşmeye katılan gençlerin hemen hepsi arkadaş ortamlarının kendileri ile benzer sosyal ve kültürel sermayelerden, benzer meslek alanlarından geldikleri için “kendilerine benzer” bir sosyal çevreye sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu durumun getirdiği bir avantaj olarak gençler kendilerini arkadaşları arasında rahat ve özgür bir şekilde ifade edebildiklerini söylemişlerdir. Gençler arkadaşları arasında görüş ayrılıkları yaşamamanın olağan da olabileceğinden bahsederken, bu gibi durumlarda farklı düşüncelere açık ve saygılı olmanın önemi üzerinde durmuş, birbirlerine karşı hoşgörülü ve toleranslı olmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Gençler arkadaşları ve yakın sosyal çevreleri dışındaki sosyal ortamlarda kendilerini olabildiğince ifade etmeye çalıştıklarını belirtmekle birlikte siyasi düşünceleri, zevk ve beğenileri, yaşam stilleri ya da tercihleri ile ilgili konularda kendilerini ifade etme biçimlerinde değil ancak anlaşılma noktasında zaman zaman sorunlar yaşadıklarını söylemişlerdir. Örneğin üç buçuk yıldır vegan olduğunu söyleyen K13, her bulunduğu ortamda muhakkak veganlıkla ilgili bir konu açıldığını ve zaman zaman çok geliştirici, zaman zaman da yıpratıcı tartışmalar yaşadığını ancak düşüncelerini ifade etmekten hiçbir zaman çekinmediğini belirtmektedir.

“Yer yer yorulduğumu hissediyorum bu konuda açıklama konusunda. Çünkü beni onaylamak zorunda değilsin ben de seni onaylamıyorum sen de et yiyorsun benim gözümden bu sadece bir canlının ölümüne sebebiyet vermek gibi değil, altında daha yatan bir sürü başka sebep var. Ama beni kabul etmen gerekiyor. Aynı ortamda bu bir savaş haline döndüğü zaman ya çok yorucu oluyor, şevk kırıyor ama ben bir şekilde yine de fikrimi söylemekten ve onun arkasında durmaktan vaz geçmiyorum.” (K13, 26)

Gençler aile ve arkadaşları dışında pek çok zaman ortak kamusal alanlarda kendilerini özgürce ve rahatça ifade edebilecekleri bir ortam olmadığını, bu nedenle de düşüncelerini ifade ederken çoğu zaman söyleyeceklerini hangi ortamda, kimlerle birlikte olduklarını tartarak ifade etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun başlıca nedeni olarak Türkiye’deki sosyo-politik ortamı gösteren gençler siyasi görüşleri, etnik kimlikleri ve cinsiyet kimlikleri ya da yaşları gibi değişkenler üzerinden kendilerini ifade etmekte ya da “kendileri olabilmekte” zorlandıklarını belirtmişlerdir. Gençler bu noktada sıklıkla iletişim halinde oldukları bireyler ya da gruplar tarafından

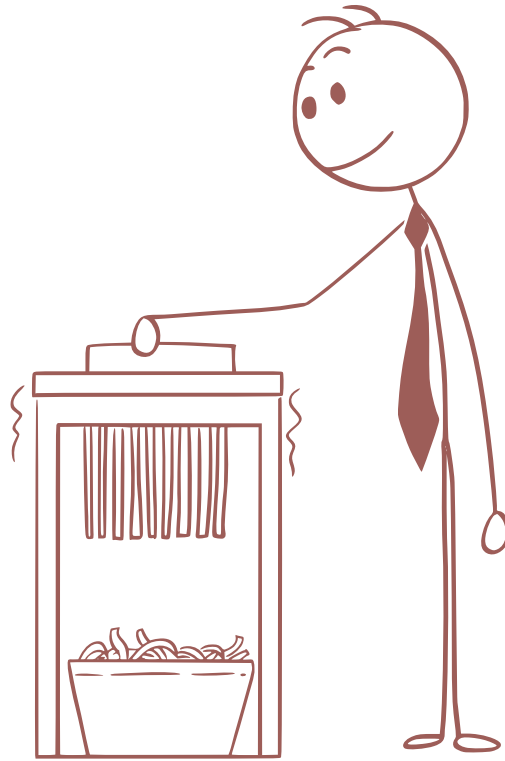
anlaşılmadıklarını ifade ederlerken, iletişimin tıkandığını ya da bir değişim/dönüşüm gerçekleştiremeyeceklerini anladıkları noktada kendilerini kısıtlamak zorunda kaldıklarını ya da kendilerine oto-sansür uyguladıklarını vurgulamışlardır. İfade özgürlüğündeki bu kısıtlamanın gençlerin ortak kamusal alanlarda kendilerini güvende hissetmemelerinden kaynaklandığı görülmüştür. Gençler, kendilerini özgürce ifade etmelerinin bazı olumsuz getirileri olacağını düşünmektedirler.

“Söylerim herhalde bilmiyorum. Yine de biraz teyakkuzda olurum açıkçası. Yani çünkü ortam çok sağlam değil açıkçası ve özgürlük önemli bir şey. O yüzden de bir de şey yani dile getirip de başını belaya soktuğunda bir şeylerin... başını belaya sokup bu gündem olduğunda bir şeylerin düzelebileceğini bilsem sıkıntı değil.” (K12, 27)

Gençlerin kendilerini ifade ettikleri ortak kamusal alan sosyal medya olduğunda ise, oto-sansürün, söylem ve ifadeleri kısıtlamanın, paylaşımlara dair kaygıların daha fazla olduğu görülmektedir. Gençler özellikle sosyal medyada kendilerini daha az güvende hissetmekte, platformlarda yapacakları herhangi bir paylaşımın olumsuz sonuçları ile hem çalışma hayatlarında hem de özel hayatlarında gelecekte karşılaşmak istememektedir.

“Yani en nihayetinde, u, KPSS’ye girecek, bi öğretmen olacak, devlet memuru olacağımdan dolayı, u, belli bi seviyede, şu anda, yani kendime, dediğim gibi, oto-sansür uygulamak zorunda kalıyorum.” (K2, 25)

“Eğer aktif kullansam bile ifade eder miyim? Hayır çünkü öyle bir siyasi taban da yaşamıyoruz şu anda. Özellikle dezenformasyonun bu kadar yaygın olduğu bir yerde, on yıl önce tweetlerden insanların yargılandığı bir toplumda kendimi güvende hissetmiyorum.” (K15, 24)

6.EKONOMİK İHTİYAÇLARI KARŞILAMA

Araştırmaya katılan NEET gençlere ekonomik ihtiyaçlarını ne derece karşılayabildikleri sorulduğunda, gençlerin hepsinin görüşme boyunca sıklıkla ekonomik bağımsızlıklarını elde edememiş olmanın getirdiği zorluklardan ve Türkiye’de ekonomik olarak ayakta kalabilme mücadelesinden bahsettikleri görülmüştür. Gençler hayatlarını devam ettirebilmek için beslenme, barınma ve sağlık gibi temel ihtiyaç kalemlerine daha fazla harcama yaptıklarını, sosyal ve kültürel aktiviteler ile kendilerini gerçekleştirebilecekleri diğer tüm ihtiyaç kalemlerine daha az ve daha tedbirli harcama yapabildiklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan NEET gençlerin hemen hepsi ailelerinin maddi desteği ile yaşamlarını sürdürmekte, dolayısıyla geçim kaynaklarına ya erişememekte ya da çok sınırlı bir şekilde erişebilmektedir. Gençler bir şekilde maddi kaynaklara erişebildiklerinde de ellerindeki ekonomik kaynağı nereye yönlendirecekleri konusunda sürekli bir değerlendirme içerisinde ya da “idare etme” durumunda olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum her ihtiyaçlarını karşılayamamalarına neden olmaktadır.

“...hani yeni bi materyal alma gibi bi seçeneğim olduğunu pek düşünmüyorum yani, bir ayakkabının fiyatı şu anda 1000 lira olduğu için onu almayı düşünemiyorum mesela. Maddi kaynaklara erişimim de çok kısıtlı çünkü hâlâ harçlık alma durumundayım.” (K3, 27)

“Genel olarak ev masrafları fazla oluyor. Onun dışında ben kendim gezmeyi çok seven bir insanım. Ona çok para harcardım, bu dönemde kısıtladım her şeyi. KPSS’ye kadar. Ondan sonra iş arayacağım. O şekilde.” (K9, 23)

Araştırma katılımcılarına barınma, beslenme, giyim, sağlık, eğitim, ulaşım, sosyal ve kültürel faaliyetler gibi gider kalemlerinden hangilerine en çok harcama yaptıkları sorulduğunda yukarıda da görüldüğü gibi, ekonomik kaynakların en çok temel düzeyde yaşamsal ihtiyaçların giderilmesine yani barınma ve beslenmeye yönlendirildiği görülmektedir. Bu durum karşısında gençlerin öz bakım ihtiyaçları içerisinde sayılabilecek özellikle giyim ve kozmetik gibi gider kalemlerini en sona yerleştirmiş olmaları, NEET gençlerin en temel birtakım insani ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorluk çektiklerini ya da karşılayamıyor olduklarını göstermektedir.

“...giyim özellikle veya da özellikle kozmetik al- alışverişlerinde zaten evdeyim düşüncesinde şu an a- almıyorum, harcamıyorum veya da erteliyorum bunu. Normalde olsa, u, almak istediğim şeyler var veya da planladığım şeyler var ama ertelemek durumunda kalıyorum. Özellikle temel ihtiyaçlara yönlendiriyorum bütçemi.” (K2, 25)

Gençlerin sıklıkla karşılamakta zorluk yaşadıklarını belirttikleri ihtiyaçlardan bir diğeri ise ulaşım. Özellikle büyükşehirlerde yaşayan gençler artan otobüs, metro, tren ve uçak fiyatlarından şikâyet ederek, ulaşım masraflarının günlük hayatlarıyla birlikte sosyal hayatlarını da etkilediğini belirtmektedirler.

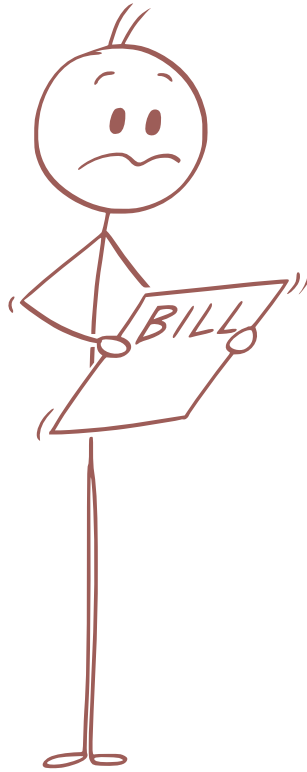
“Biliyorum, kullanıyorum ama sevmiyorum. Hem hani, şey, doğaya zarar veriyoruz, hem de u, çok masraflı artık benzin ücreti, bi de trafik, trafiği de sevmediğim için araba kullanmıyorum ama en basitinden bile ulaşım da yani metro ya da otobüs, dolmuşlar bile çok pahalı olduğu için devamlı böyle şeyim olsa, şu an onu düşünüyorum yani hani, bi, u, işim olsa gerçekten

yine sırf metroyla bile çok ciddi bir bütçe ayırman gerekiyo yani artık. O yüzden o konuda da şey- her yere artık böyle yürüyerek gitmeye falan çalışıyorum.” (K1, 26)

Bununla birlikte gençlerin mesleki eğitime erişimleri söz konusu olduğunda sıklıkla değindikleri gibi, hem mesleki eğitimlerin hem de kişisel eğitimlerin ücretlerinin yüksek olması dışında, gençler artan kitap fiyatlarıyla birlikte istedikleri bilgi kaynaklarına eskisi gibi ulaşamadıklarından bahsetmişlerdir.

Gençler sosyal yaşama katılımlarını etkileyen en önemli faktörün ekonomi olduğunu belirtirken, sosyal yaşama katılımlarını alternatifler üzerinden bütçelerine en uygun olanı tercih ederek ya da sosyalleşme sıklıklarını yine bütçeleri doğrultusunda düzenleyerek sağlamaya çalıştıklarından, yükseköğrenimleri sırasında daha aktif bir sosyal yaşama sahip olduklarından ancak mevcut durumda sosyal aktivitelerini olabildiğince sınırlandırdıklarından bahsetmişlerdir.

“Buna bir sene önce daha farklı bir cevap verirdim. Şu an enflasyon ve son zamlardan sonra çok yetersiz kalıyor kaynaklarım. Önceden de lisans hayatımda da ben burslarla falan geçiniyordum, ailemden yine yardım almıyordum ama yapıyordum. Yani sosyalleşebiliyordum ne bileyim arkadaşlarımla bir şeyler içebiliyordum, kamplara gidebiliyordum, sinemaya gidebiliyordum, sık sık şehir değiştirebiliyordum vesaire. Şimdi evdeyim yine gelirim var ama şu an onları yapmam için iki ay, üç ay öncesinden planlamam gerekiyor şu an ki ekonomik krizde çok yetersiz kalıyor. Sürekli bir şeylerden feragat etmem gerekiyor. O mu bu mu diye sürekli kafamda düşünüyorum ve bir şeyleri tercih etmem gerekiyor ne yazık ki.” (K15, 24)

7.DEMOKRATİK KATILIM SÜREÇLERİ

Araştırmaya katılan NEET gençlerden karar mekanizmalarına ve siyasi partilere katılımları, oy kullanma durumları, hukuki yollara başvurma ve adalete erişimlerinin değerlendirilmesi istendiğinde, gençlerin çok daha az bir kısmının demokratik katılım süreçlerine erişebildiklerini belirttikleri görülmüştür. Gençlerin çoğu Türkiye’deki hukuk ve adalet sisteminde çok büyük eksikliklerin olduğunu söylemekte, özellikle kanunların uygulanması ve yargı süreçlerinde açıkların olduğunu belirtmektedirler.

Ne eğitimde ne de istihdamda yer alan gençlerin özellikle iş arama süreçleri içerisinde adalet sisteminden sıklıkla söz ettiği, işe alımlarda yapılan ayrımcı uygulamalar ve atama süreçlerinde karşılaşılan durumlardan dolayı adalet sistemine ve mekanizmalarına olan güvenlerini kaybettikleri görülmüştür. Gençler güvendikleri bir adalet mekanizması olmadığını, bu nedenle de kendilerini özgür ve güvende hissetmediklerini belirtmişlerdir.

“Adalete ulaştığımı sanmıyorum. Çünkü dışarıda o kadar insan var KPSS’ye çalışan, bir de mülakat terörü var mesela. Çevremde çok insan var mülakatlara giriyorlar. Bilmiyorum belki de hiçbiri yapamıyor tanıdığım insanları ya da bir şeyler var orada, bilemiyorum. Herkesin de yapamaması normal değil.” (K8, 25)

“Bi de şey hani, yani güvenilebileceğimiz bi adalet kanalı da olmadığı için, özgürlüklerimiz (gülüyor) birazcık özgürlüklerimize bel bağlayamıyoruz yani özgür olduğumuzu hissedemiyoruz bence çünkü bi güvencesi yok şu anda.” (K3, 27)

Bununla birlikte katılımcılardan bir tanesi sosyal adalet anlayışından bahsederek, Türkiye’deki sosyal adalet yaklaşımı eksiğinin yalnız kendisi için değil Türkiye’deki pek çok toplumsal grup için ama özellikle de kadınlar, gençler, çocuklar ve mülteciler için sağlanamadığından yakınmaktadır. Gençler deneyimlerini gözden geçirdiklerinde şu ana kadar adalet mekanizmalarına erişmelerini gerektirecek herhangi bir olayla karşılaşmadıklarını belirtse de olası bir durumda yeterli bir şekilde bu mekanizmalara ulaşabileceklerini ya da mekanizmaların adil bir şekilde işleyebileceğini düşünmemektedirler. Bu durum gençlerin çok genel bir düzeyde güvensizlik duyduklarını göstermektedir.

Bu güvensizlik duygusu, her gün kitle iletişim araçlarında okuduğumuz, sosyal medya platformlarında üzerine tartıştığımız ayrımcı pratiklerden, nefret söylemi ve nefret suçlarından ileri gelmekte, yargı mekanizmasının işleyişindeki eksiklikler, bir gün hepimizin bu kötü deneyimleri yaşayabileceği riski altında olduğumuzu göstermektedir. K13, bu konudaki güvensizliğini kadın kimliği üzerinden aşağıdaki şekilde ifade etmektedir.

“Her şeyin zor olduğu bir ülkedeyiz hep tırmalamamız gerekiyor. Olmuyor yani adalet bir şekilde yerini bulmuyor. Yani bir kadın kendini korumak için kendi hayatını korumak için karşı tarafı öldürmek mecburiyetinde kaldığında müebbet yerken bütün delilleri her şeyin ortada olduğu DNA’sının dahi ortada olduğu kamera görüntülerinin olduğu kişi tutuksuz yargılanıyor. Yani hani ne diyebilirim ki? Çok üzgünüm.” (K13, 26)

Gençler yaşadıkları herhangi bir deneyim çerçevesinde adaleti sağlamakla yükümlü olan kurum ve şahıslara ulaşmak istediklerinde de belirli kaygılar neticesinde yine adil bir sonuç alıp almayacaklarına dair belirsizlik içerisinde kalmaktadırlar. Aynı zamanda bu süreçlerin getirdiği yükümlülükler, örneğin maddi yükümlülükler, istihdamda yer almayan ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanamamış gençler için daha da zorlayıcı görünmektedir.

“Boşuna açıcaksınız, boşuna avukatla uğraşıcaksınız,” diyorlar. O yüzden ailem bu konuda destek olmuyo, avukat konusunda. Yani ücretsiz bi şekilde yapmaya çalışcaz, idare mahkemesine dava açmaya çalışcaz ama umutsuzum yani. Adaleti ulaşabileceğim miyim bilmiyorum. (K20, 27)

Araştırmaya katılan gençlere oy kullanma davranışları sorulduğunda, çoğu gencin ilk kullandığı zamandan beri oy kullanmaya devam ettiği görülmüştür. Gençlerden bazıları yeterince temsil edilemediklerini düşündükleri için seçim zamanlarında sandığa çok istekli bir şekilde gitmediklerini belirtmiş ancak yine de oy kullanmaya devam ettiklerini söylemişlerdir. Yapılan görüşmeler, gençlerin demokratik katılım süreçlerine en çok oy verme davranışı ile katıldıklarını göstermektedir. Bu durum gençlerin perspektifinden de yetersiz olarak değerlendirilmekle birlikte, gençler Türkiye’de yeterli demokratik katılımın sağlanabileceği bir siyasi ortamın olmadığını düşünmekte, bu nedenle de diğer demokratik katılım süreçlerine oy verme davranışı kadar sıcak bakmadıklarını belirtmektedirler.

Gençler özellikle siyasi partilere üyelik söz konusu olduğunda, partilere ulaşmak ve çalışmaların içerisinde yer almak açısından bir sorun yaşamayacaklarını ya da deneyimleyen katılımcılar tecrübeleri doğrultusunda sorun yaşamadıklarını söylemektedir. Ancak kendi ifadeleri ile, partilere üyeliğin belirli çıkar ilişkilerine dayanması nedeniyle gençlerin siyasi partilerin içerisinde bulunmak istemediği görülmektedir.

“...benim yaşımdaki insanların ileride yükselmek ve bir yere gelmek için gençlik kollarından girip herkes böyle biraz oradan, sıçrama basamağı olarak kullanıldığını bildiğim için, ilçe belediyelerinden böyle oluyor kendi yaşadığım yerde de gördüğüm için. Bu beni çok tiksindiriyor. Kesinlikle böyle bir oluşum içinde kesinlikle bulunmak istemiyorum.” (K12, 27)

Oy verme davranışı dışında herhangi bir katılım sürecinin içerisinde yer almayan gençler kadar, belirli bir siyasal kültür ile büyümüş, ilgi ve çalışmalarını bu alanda geliştirmiş bazı katılımcılar, siyasi görüşleri ve beklentileri doğrultusunda siyasi partilere üyelik girişimlerinde bulunmuş ya da halihazırda üyeliklerini devam ettirmektedirler. Ancak görüşme katılımcılarının paylaşımları doğrultusunda büyük resme bakıldığında gençlerin çoğunluğunun siyasi partilerle iletişime geçme ve adaylıkta bulunma gibi demokratik süreçlerin içerisinde yer almaya uzak oldukları görülmektedir.

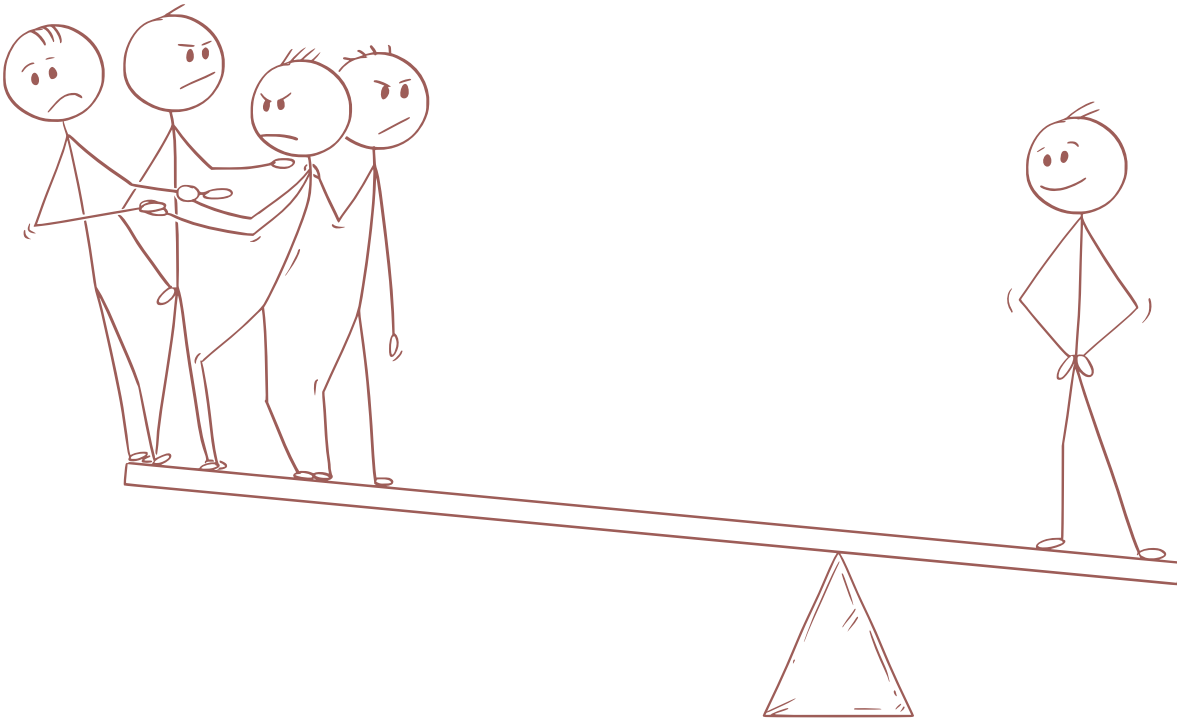
Görüşmeye katılan gençlere karar mekanizmalarına katılımları hakkında ne düşündükleri sorulduğunda, gençlerin bu mekanizmalardan özellikle siyasi partilere erişimlerinde bir sorun yaşamadıkları, yani genel erişilebilirlik açısından bir sorun olmamakla birlikte, partilerin içerisinde gençlerin oynadığı roller açısından sorun yaşadıkları görülmüştür. Gençler, siyasi partilerin içerisinde bulduklarında dahi yeterli söz hakkına sahip olmadıklarını düşünmekte. Birçok noktada gençler sivil toplum kuruluşlarına katılımları ve oralarda fikir ve düşüncelerinin dinlenmesi, karar mekanizmalarında yer alma durumları açısından daha avantajlı iken, daha geniş bir çerçeveden bakıldığında diğer demokratik katılım süreçlerinde hem kendilerini ifade etmek hem de gençleri

temsil etmek açısından yeterli hakka sahip olmadıklarını belirtmektedirler. Aynı zamanda gençler, bu katılım süreçlerini gençlerin düşük temsiliyeti ile ne kadar demokratik olduğu konusunda da sorgulamaktadır.

“...bi şekilde bi şeyler hakkında söz sahibiyiz ama, hani ne kadar demokratik veya ne kadar sözüümüzün geçtiği noktasında bi sıkıntılı durum içerisinde olduğumuzu da düşünüyorum...”
(K3, 27)

Demokratik katılım süreçlerine aktif vatandaşlık çerçevesinden bakıldığında K4, aktif vatandaş olmanın gerekliliklerinin yerine getirilmediğini çünkü pek çok gencin sahip oldukları hakların yeterince farkında olmadığını belirterek, görüşmeler sırasında değindiğimiz birçok hakka erişim noktasında gençler olarak sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcı aynı zamanda sahip olunan haklar konusunda farkındalığın çok yüksek olmadığını, bu nedenle hakların iyileştirilmesi noktasında da talepkar olunmadığını belirtmekte, bu şekilde şikâyet ettiğimiz alanlarda bir değişim yaratamayacağımızdan söz etmektedir.

“İşte barınma, eğitim, adil ücret talep etme, çalışma hakkı, sağlık az önce bahsettiğimiz sağlık ve sosyal güvenlikle ilgili haklar vesaire. Yani birçok hakkımıza erişim konusunda sorun yaşıyoruz ama bu hakların iyileştirilmesi konusunda talep etme, bi şeyleri değiştirmeye yeltenme konusunda, yani çoğu insanın eksik kaldığını düşünüyorum. O yüzden sadece hani, o, oy vermek, yani aktif olmak için oy vermenin yetersiz olduğunu düşünüyorum, o oyun peşinden gitmek, o oyu verdiği insanın neler yaptığını takip etmek gerektiğini de düşünüyorum.” (K4, 30)

8.KAMU KAYNAKLARINA ULAŞIM

Görüşmeye katılan NEET gençlerden kamusal kaynaklara ulaşımını doğru ve manipülatif olmayan bilgiye, temiz içme ve kullanma suyuna, sağlıklı ve yeterli beslenmeye, toplu taşıma hizmetlerine erişimleri ve kamu hizmetlerinden yararlanma durumlarını düşünerek değerlendirmeleri istendiğinde, gençlerin çok azı tüm bu kaynaklara ve imkanlara tam olarak erişebildiklerini belirtmişlerdir. Çok daha büyük bir kısmı ise, bütün olarak bakıldığında erişimlerinin olduğunu ancak tam bir erişimden bahsedilemeyeceğini, kamusal kaynaklardan eşit bir şekilde yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Burada gençlerin sınıfsal konumlarının bu kaynaklara ne kadar ve ne derecede erişebildiklerini etkilediği söylenmelidir.

Katılımcılardan biri bu soruya yanıt verirken öncelikli olarak kamu kaynaklarının mevcut durumunu sorgulamak gerektiğini belirtmekte ve özelleştirmeler nedeni ile eskisi gibi kamu kaynaklarına sahip olmadığımızdan bahsetmekte. Yine aynı katılımcı, devletin sağlamakla yükümlü olduğu temel ihtiyaçların vatandaşın vergi alınmasına rağmen sağlanamadığını, vergisi ödenen su ve elektrik gibi hizmetler için tekrardan özel şirketler tarafından vergi alındığını ve bunun “vergisini ödeyen vatandaş bunu yol, su ve elektrik olarak geri alır” mantığı ile bağdaşmadığını belirtmektedir.

Katılımcılar sıklıkla yaşam için temel bir ihtiyaç olan suyun, çeşmeden içilemediği takdirde dışarıdan para ile alınmak zorunda olmasını, yine aynı şekilde kullanma suyu için her ay fatura bedeli ödenmesini neoliberal politikaların ve özelleştirmelerin getirdiği bir sonuç olarak değerlendirmekte ve bunun mantıklı olmadığını düşünmektedirler. Bununla birlikte gençler içme ve kullanma suyunun temizliğinden emin olmadıklarını, dışarıdan satın alınan plastik pet şişedeki ya da damacanaadaki suların mikroplastikler içerdiğinden sağlıksız olduğunu belirtmişlerdir. Gençler daha sağlıklı ve temiz suya ulaşmak istediklerinde daha fazla para vermek zorunda olduklarının ve herkesin bu noktada eşit imkanlara sahip olmadığının farkındadır ve bunu eleştirmektedir.

“Yani işte neoliberal iktisat sisteminin bizi getirdiği nokta: Allah’ın suyu bile parayla (gülyor).” (K5, 26)

Yine aynı şekilde sağlıklı ve temiz beslenmenin de kişilerin ya da hanelerin sosyo-ekonomik yaşam standardına bağlı olduğunu belirten gençler, herkesin eşit koşullarda beslenemediğini belirtmiş, her gün artan gıda fiyatlarından yakınmışlardır. Bununla birlikte gençler beslenme tercihleri fark etmeksizin kaliteli ve temiz gıdaya ulaşamadıklarını düşünmektedirler.

Doğru ve manipülatif olmayan bilgiye erişim ile ilgili olarak katılımcılar hem sosyal medya hem de ana akım medya araçlarındaki bilgi kirliliği, talep edilen bilgiye ulaşmada getirilen kısıtlamalar ve farklı iletişim araçlarından üretilen manipülatif bilgiler nedeniyle doğru bilgiye yeterince ulaşamadıklarından bahsetmişlerdir. Gençlerin hemen hepsi kitle iletişim araçlarından televizyonu, ana akım medyadaki haberlerin taraflılığı, kamu kurumlarının halkı yanlış yönlendirmesi, kutuplaşmış bir söylem ve ortam sergilemesi nedeni ile takip etmeyi bıraktıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte uzun bir süredir üzerine konuşulan sosyal medya yasa tasarısı ile sosyal medya kanallarını takibe ve kısıtlama altına almaya dair sunulan öneriler ve halihazırda sosyal medya platformlarında ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, gençlerin doğru bilgi alma, haberleşme ve ifade özgürlüklerini engellemektedir.

Kamusal alandaki bilgilerin hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğuna dair kafa karışıklığı, sisteme karşı güvensizlik ve şüphe doğurmaktadır. Gençler kamu kurumları tarafından aktarılan bilgilerin şeffaflık ve hesap verilebilirlik açısından yetersiz olduğunu düşünmekte. Medyadaki birçok söylemin herkesin duyduğu ve gördüğü kadar anlaşılması, kutuplaşmış bir ortam da yaratmakta.

“Doğru bilgiye erişimde ciddi problemler var çünkü o kadar kutuplaşmış bir ortam var ki “Ya acaba böyle mi?” diye sormaya bile cesaret edemiyorsun çünkü hemen etiketleniyorsun.” (K15, 24)

“Bir de doğru bilgiye erişme konusunda bu biraz aslında nasıl diyeyim çok fazla manipülatif bilgi var yani. Özellikle sosyal medya bayağı kaynıyor. Özellikle biraz şey gibi herkes olayı biraz kendi çapından yorumluyor ve daha fazla aktif takipçisi olan bir internet haber hesabı konuyu alıp bambaşka bir noktaya çevirebiliyor. O yüzden de artık böyle gördüğüm her şeye inanmamaya başladım çünkü çok kaygan bir zemin yani. Neyin, kimin doğru olduğu, kendini doğru gösterdiği konusunda bayağı bir şüpheye düşüyorum açıkçası.” (K12, 27)

Gençler erişemedikleri doğru ve manipülatif olmayan bilgiye Veri Kaynağı, Teyit, Doğruluk Payı gibi bilgi doğrulama platformlarını ve bu konu hakkında çalışan sivil toplum kuruluşlarını takip ederek ulaştıklarından, özellikle sosyal medyada güvenilirliğinden emin oldukları haber kaynaklarını ve kişileri takip ettiklerinden bahsetmişlerdir.

Gençler toplu taşıma ve genel olarak ulaşımı değerlendirdiklerinde, yaşadıkları şehirlere bağlı olarak ulaşım ile ilgili ortak ve farklı sorunlarına değinmişlerdir. Her ne kadar küçük şehirlerde yaşayan gençler, şehir içi ulaşımının büyük şehirlerde yaşayanlara göre daha kolay olduğunu söyleseler de ulaşımın gelen zamlarla birlikte artık nispeten daha ucuz ulaşım imkanlarına erişememekte. Gençlerin hemen hepsinin değindiği ilk nokta, toplu taşıma ücretlerine gelen zamlardır. Ulaşımın pahalılaşması, toplu taşıma araçlarının kalabalık olması gibi nedenler pek çok gencin kısa mesafede toplu taşıma kullanmak yerine daha çok yürümeyi, daha az oranla bisiklet ya da kişisel araç ile ulaşım sağlamayı tercih etmesine neden olmuştur.

Bazı katılımcılar da araç güzergahlarının her yaşta vatandaş için erişilebilir olmadığını belirtmekte ya da kamu kurumlarının kolaylıkla ulaşılacak bir mesafede olmadığını bahsetmektedir.

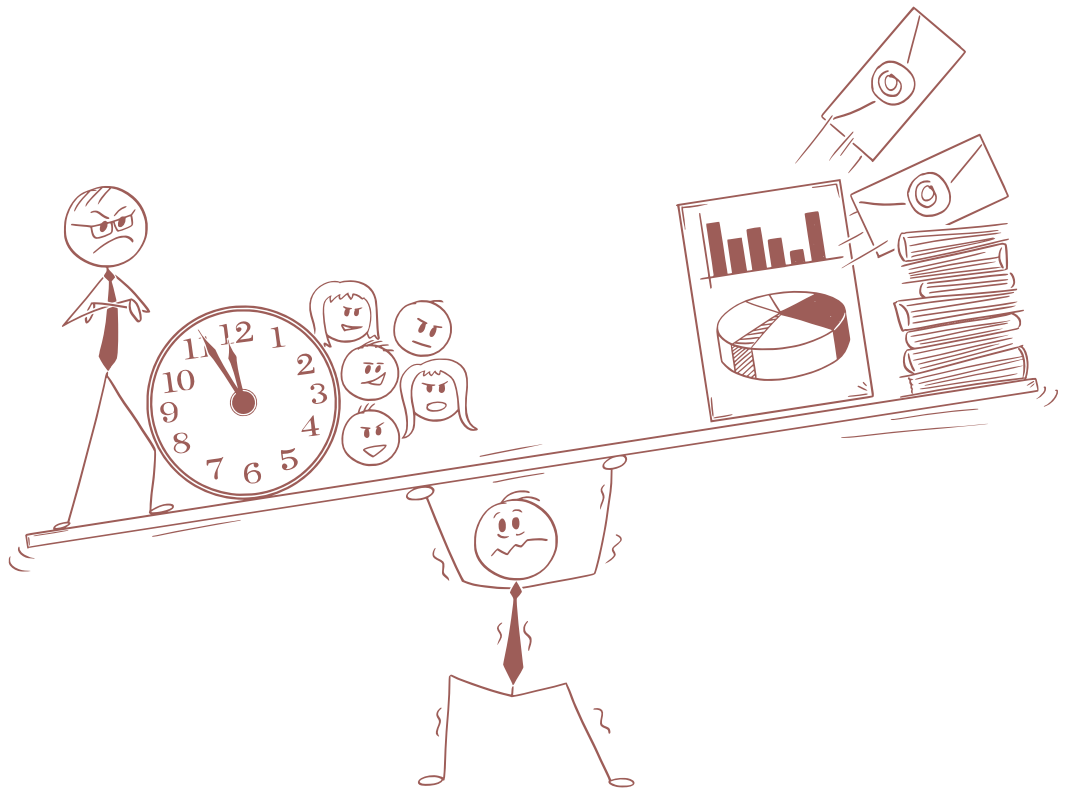
“Şehir hastanesi şehrin bayağı dışında bir yer gerçekten. Gitmek için özel bir çaba sarf etmeniz gerekiyor. Arabasız falan gitmek çok zor gerçekten. Aktararak otobüs falan değiştiriyorsunuz. Gerçekten erişim çok sıkıntılı. Bu şehirde de aynı şekilde. Ben en çok bunu engelli durumuna düşüğümde tekerlekli sandalye ve ayağımın üzerine basmadığım arabaya muhtaç olduğum zamanda daha çok yaşadım. Çünkü fizyoterapiye gitmem gerekiyor ama otobüsle gidemiyorum. Yani şey gibi otobüsle indiğim yerden gideceğim yere kadar benim sürünmem gerekiyor 3 km.” (K12, 27)

Kamu hizmetlerin erişime bakıldığında, gençlerin çoğu bu hizmetlere bir şekilde ulaşabildiklerini ancak vatandaş olarak sahip oldukları “ücretsiz” ulaşım hakkına erişemediklerini belirtmişlerdir. Gençler kamu kaynaklarının halk için harcandığı takdirde ücretsiz olması gerektiğini düşünmekte, aksi takdirde mevcut durumda deneyimledikleri gibi kamu kaynaklarının çoğunu ücretli

bir şekilde, aracı kurumlar üzerinde temin etmektedir. Aynı zamanda bazı katılımcılar, kamu hizmetlerine erişebilseler de bürokratik süreçlerin karmaşıklığının ve uzunluğunun aldıkları hizmetin niteliğini olumsuz yönde etkilediğini düşünmekte, bununla birlikte bazı kurumların görev ve sorumluluklarını olması gereken şekilde yerine getiremediğini düşünmektedirler.

Araştırmaya katılan gençlerin çoğu, gündelik hayatta kendilerini yeterince güvende ve sağlıklı hissetmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, kamu kaynaklarına duydukları güven eksikliği ve yaşanan kamusal alanlarda karşılaşılan problemlerle doğrudan ilgilidir. Gençler güvenli ve sağlıklı bir şehirde ve daha büyük çerçevede, güvenli ve sağlıklı bir ülkede yaşamadıkları hissine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

“...hem bir kadın olarak hem de bir vatandaş olarak, bir insan olarak güvensiz hissediyorum yaşadığım şehirde, yaşadığım ülkede birçok nedenden kaynaklı çünkü her gün kadınlar öldürülüyor; her gün insanlar kendilerini ifade ettikleri için göz altına alınabiliyorlar; tutuklanabiliyorlar. Kişiler kendi mesleklerini icra ettikleri için aslında tutuklanabiliyorlar, örneğin gazeteciler. Bu anlamda kendimi, sağlıklı ve güvende hissetmiyorum, keza soluduğumuz havanın bile temiz olmadığını biliyoruz. Yani birçok sorunla boğuşuyoruz aslında ama yine de hiçbir şey yokmuş gibi de yaşayabiliyoruz çünkü umut etmek belki bizi güçlü tutuyor.” (K4, 30)

9.BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNE ERİŞİM

Araştırmaya katılan gençlerden bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimlerini değerlendirmeleri istendiğinde, gençlerin çoğu dijital kaynaklara erişimlerinin olduğunu, yani teknik olarak internete, bilgisayara, akıllı telefona sahip olduklarını ancak daha iyisine erişmekte sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla gençler bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimlerini yeterli olarak değerlendirdiklerinde bile, ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamakta ancak daha gelişmiş ve daha nitelikli araçlara ve teknolojilere ulaşmakta hem pahalı olmaları hem de ekonomik bağımsızlıklarını elde edememiş olmaları nedeniyle erişmekte sorun yaşamaktadırlar.

“...asgari bir biçimde ulaşabiliyorum. Elimde bir bilgisayar var. Yani kötünün iyisi diyelim şu an ama günlük işlerimi çok rahat bir şekilde bu bilgisayarda görebiliyorum. Ha şunu söylerseniz; bunu normal şartlarda kullanır mıydım? Hayır. Diğer ülkeler gibi teknoloji ürünleri uygun olsaydı, uygun olsaydı derken fiyat olarak değil benim bir günlük aldığım ücret karşılığı ya da bir aylık aldığım ücret karşılığı benim teknolojik ihtiyaçlarımı karşılayabiliyor olsaydı, belki daha iyisini kullanabilirdim.” (K8, 25)

Bilgi ve iletişim teknolojilerine ulaşım durumlarını daha teknik açıdan değerlendiren ve yetersiz olarak gören gençler, özellikle internetin Türkiye’de pahalı olduğunu, fiyat ve performans açısından değerlendirildiğinde kaliteli olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Yaşadığımız dijital çağda bundan sonrasında yapacağımız her işin çevrimiçi ortama ihtiyaç duyduğunu düşünürsek, gençler kendilerine yatırım yapmak durumunda, hatta zorunluluğu içerisinde oldukları.

Bununla birlikte gençler bilgiye ulaşmada yaşadıkları sıkıntılardan bahsederken, kamusal alanda doğru bilgiye ulaşmakta yaşadıkları sıkıntılarla benzer şekilde, bir kısıtlama içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu kısıtlama iki şekilde ele alınabilmektedir. İlki, bilginin kontrolü açısından, gençlerin talep ettikleri, ulaşmak istedikleri bilgilere resmi kaynaklar, istatistikler, resmî kurumlar üzerinden ulaşamıyor oluşu, belirli engellere maruz kalıyor oluşundandır. İkinci olarak da doğrudan vatandaşların kontrolünü sağlayan kısıtlamalardır. Bu kısıtlamalar gençlerin ifade ve düşünce özgürlüğüne ket vurmakta, gençlere ve aslında tüm vatandaşlara yönelik bir sosyal kontrol mekanizması olarak kullanılmaktadır.

10. AYRIMCILIK DENEYİMLERİ

Araştırmaya katılan NEET gençlere yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, dil, din, etnik köken, engellilik gibi herhangi bir nedenden dolayı ayrımcılığa ve/veya nefret söylemine dair olumsuz bir deneyime sahip olup olmadıkları sorulduğunda, cinsiyet kimliğini kadın olarak tanımlayan katılımcıların hemen hepsinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli ayrımcılığa ve farklı şiddet biçimlerine maruz kaldığı görülmüştür.

Görüşme yapılan NEET gençlerin bir kısmı çalıştıkları dönemlerde maruz kaldıkları deneyimlere değinirken, çalışma hayatında en çok görmezden geldiklerini, potansiyellerinin ve yapabilirliklerinin sorgulandığını ve aşağıda gördüklerini, kendilerine atfedilen rollere dayalı alanlarda çalışmalarında baskıya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

“Mesela kadın olduğum için daha az teknoloji biliyordum gibi bir tabii ki bir tavır vardı ama dediğim gibi yaptığım işlerle bunu kanıtladığım ya da atıyorum gösterdiğim için sonrasında bu tavır değişiyor ama sonuç olarak illa bir şöyle bir şey oluyor işte Gençlikten ziyade işte kadın çok anlamaz zaten. İşte ev teknolojisi bak. İncelemesi yapsın, işte telefon incelemesi nerden anlayacak gibi falan. Ya da atıyorum arabayı, niye incelesin, araba incelemesin, otomobil incelemesi nasıl yapsın gibi kafalar oluyordu. Artık bu kafalar değişmeye başlıyor zaten ama genellikle ben hani kendi açımdan, daha çok kadın kimliği üzerinden hani biraz daha ayrımcılığa uğruyorum.” (K18, 27)

Kadın kimliği ve kadın olma deneyimi üzerinden çeşitli ayrımcı pratiklerle mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirten katılımcılar, özellikle çalışma hayatında yazılmamış bazı kurallar olarak tabir ettikleri normlar ve kalıp yargılar çerçevesinde yaptıkları iş ile değil, toplumsal cinsiyet rolleri ile değerlendirilmekte, daha az yapabilir, daha az anlayabilir, daha az bilir şeklinde yargılanmaktadır. Bu durum katılımcılardan bazılarının da belirttiği gibi kadınların iş hayatında sürekli bir kendini kanıtlama ya da toplumun beklentilerini karşılama mücadelesine dönüşmektedir.

Bununla birlikte kadın katılımcılar gündelik hayat pratikleri içerisinde de sıklıkla ayrımcılıkla ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı yargılar ve eşitsizlikler ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

“Sosyal özgürlük olarak da bayağı bir fark var bence yani kendimi bir tık şey hissediyorum: sosyal özgürlüğü kısıtlanmış. Çünkü ben gece dışarı çıktığımda -bir tık da evimiz uzak- ya arabayla gitmek zorundayım ya da arkadaşымda kalmak zorundayım. Çünkü ulaşım yok ya da ulaşım olsa bile tedirgin oluyorum gidip gelirken eve. Ya da gece eve dönerken falan... Ama bir şey yaşamadım hiç kötü çünkü her şeyi düşünerek çıkıyorum evden. Otobüsle dönersem şunu giymeyim, arabayla gidersem kendimi bir tık daha rahat hissediyorum ama gideceğim konum bile kıyafetimi değiştiriyor yani. Oraya gidersem bir tık daha rahat giyinebiliyorum falan gibi. Bence bu çok enteresan ve garip bir şey. Biraz kadın olmamızla da alakalı. Erkek arkadaşlarım bunu hiç yaşamıyor bence.” (K14, 24)

“Kadın olduğumuz için zaten her geçen gün bir miktar tacize maruz kalıyoruz. Bu sadece bana özel bir şey değil. Bugün bir insanın ters bakışı bile taciz mi taciz, çünkü rahatsız oluyoruz yani.” (K7, 29)

Katılımcıların belirttiği üzere en çok uğradıkları diğer bir ayrımcılık biçiminin yaş ayrımcılığı

olduğu görülmüştür. Gençler ailede, iş hayatında ve siyasette, kısacası toplumsal hayatın farklı noktalarında yaşlarından dolayı daha az bildikleri, daha tecrübesiz oldukları gerekçeleriyle ayrımcılığa uğramaktadır. Pek çok noktada gençler bu kalıp yargılara ve önyargılara çok sık maruz kaldıkları için bu değerlendirmelere alışmakta ve kanıksamaktadır. Aynı zamanda geleneklerine ve kültürel kodlarına bağlı bir ülkede yaşamının getirdiği “büyüğüdür”, “senden büyüklere hürmet et, saygısızlık etme” anlayışı ile gençler yaş ayrımcılığına uğradıklarında dahi bunun farkına çok geç varmaktadır. Görüşmeye katılan katılımcılardan bazıları da bu noktaya değinerek, yaş ayrımcılığı ile ilgili farkındalıklarının çok geç geliştiğinden bahsetmişlerdir.

“Yaşım sebebiyle iş ortamında birkaç kez böyle bir daha siz gençsiniz, bu işleri çok bilmezsiniz, böyle üstü kapalı şaka gibi şeylere maruz kaldım. Bunlara şu an baktığımda taciz ya da ayrımcılık olarak nitelendiriyorum. İnsan içinde yaşarken ha şaka yaptı falan diyor geçiyor yani. Ben yaş konusunda ayrımcılık yapılabileceğini çok geç fark ettim.” (K7, 29)

Katılımcılar genç olmaktan kaynaklı olarak tecrübesiz görüldüklerini ve bu durumun iş bulma süreçlerini etkilediğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda iş hayatına ya da siyasete girdiklerinde de dinlenmeme, kendini yeterince ifade edememe, yeterince söz hakkına sahip olmama, karar mekanizmalarında aktif bir şekilde yer alamama ve sürekli kıyaslanma gibi sorunlarla karşılaştıklarından bahsetmişlerdir.

“...çünkü benden daha yaşlı, çünkü benden daha tecrübeli, tırnak içinde tecrübeli ama o insan orada ve ben sırf sadece genç olduğum için bile sadece yaşımdan dolayı bile ben, 95 doğumluyum. 27 yaşındayım. Ben sadece yaşımdan dolayı bile çoğu yerde bekletilmek zorunda kalabiliyorum. Siyaset böyle bir yer çünkü. Ama baktığınız zaman aslında orada doğru kararı bile veremeyecek, daha doğru işi doğru kişiye veremeyecek bile insanlar da sizin üstünüzde yer alıyor.” (K17, 27)

Bununla birlikte gençler sıklıkla kendilerinden büyükler tarafından kıyaslandıklarını, gençlerin sahip oldukları imkân ve şartların büyüklerin yıllar öncesinde sahip olduklarıyla mukayese edilerek gençlere her fırsatta çok şanslı oldukları, iyi bir hayat yaşadıkları ve buna rağmen neden şikâyet ettiklerinin anlaşılmadığı yönünde yorumlar ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın başında kendileriyle ilgili demografik özelliklerden bahseden katılımcılardan etnik kimliklerini Kürt ya da Alevi olarak beyan edenler, herhangi bir ayrımcı pratiğe maruz kalıp kalmadıkları sorulduğunda etnik kimliklerinden ve dillerinden dolayı kalıp yargılar ile ve ayrımcı söylemlerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Özellikle katılımcılar, insanların zihinlerindeki kalıp yargılara uymadıklarında, bu yargıların dışında bir yaşam tarzına, görünüşe, konuşma biçimine sahip olduklarında toplum tarafından yadırgandıklarını belirtmişlerdir. Burada önemli bir nokta, etnik kimliğe yönelik ayrımcı pratiklerin genellikle dil ile ilgili ayrımcı pratik ve söylemleri de beraberinde getirmesidir.

“...sürekli “aaa Kürt müsün?”, “aa hiç benzemiyorsun”, “aa Kürt i-”, yani “hiç Diyarbakırlı böyle olur mu?”, “senin gibi Diyarbakırlı hiç görmedim”, “sen nasıl Diyarbakırlısın”, “bi Kürt şöyle yapar mı”, “bi Kürt-”, yani hem Kürtlerden o şeyi, baskıyı hissediyorsun, hem de Kürt olmayanlardan.” (K4, 30)

“Bana şey- “sen niye beyazsın?” falan demişlerdi. Ya ben “Arabım” diyodum, “Araplar da

kara olmaz mı, niye beyazsın?” Hani konuşma tarzımı duyunca, “sende şive yok, hani diğer Kürtler gibi konuşmuyosun” diyolardı. Hani bunlar da onların şaşkınlığını bence dile getiriyyo, ayrımcı- yani- şaşkınlıklar heralde ilk defa Siirtli biriyle tanışmışlar.” (K20, 27)

Yine aynı şekilde fiziksel görünüşe dayalı ayrımcı pratiklerin insanların zihinlerindeki kalıp yargılar, toplumun hafızasındaki stereotipler (klişeler) çerçevesinde gençlerin yaşam tarzı ya da etnik kimlikleri ile birlikte değerlendirilerek uygulandığı görülmüştür. Gençlerden bazıları dış görünüşleri ve giyim tarzlarının işe girme sürecinde bir sorun olarak değerlendirildiğini ve bunu kişisel özgürlüklerine getirilmiş bir kısıtlama olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Bununla birlikte gençler yaşadıkları habitusun, sosyal çevrenin yapısı nedeniyle de ayrımcı pratiklere maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

“Genel olarak arkadaşlarım yaptırmıyor, ben de çok yaptırmıyorum da işte işe girmemiz problem olmasın falan diye. Ya niye problem olsun ki? Çok anlamsız, çok böyle anlamsız geliyor bana. O niye böyle problem olsun ki? İşle ne alaka yani? Senin bilgi birikimin tecrübelerin ya da dünya görüşünle dövme yaptırdığın şey hepsi yok mu oluyor? Ne bileyim çok enteresan. O da bence özgürlük kısıtlamasına giriyor.” (K14, Konum 51)

“...muhafazakâr bir toplumda yaşıyorum. Ondan dolayı yaşadım bu tarz şeyler. Kötü hissettiyor tabi ki. Çok sevdiğim bir yerden ayrılmayı, gitsem de kurtulsam düşüncesine kapılabiliyorsun ama aslında istemiyorsun bunu hiçbir şekilde.” (K9, 23)

BÖLÜM 4

NEET GENÇLERİN SOSYAL VE KÜLTÜREL YAŞAMA KATILIMI

BÖLÜM 4: NEET GENÇLERİN SOSYAL VE KÜLTÜREL YAŞAMA KATILIMI

1. AİLE VE ARKADAŞLAR İLE VAKİT GEÇİRME

Görüşmeye katılan katılımcılara aileleriyle hangi sıklıkta ve nasıl vakit geçirdikleri sorulduğunda, katılımcıların aileleriyle birlikte vakit geçirme sıklıklarının aileleriyle birlikte yaşama ya da ailelerinden bağımsız yaşama şekilleri ile ilgili olduğu görülmüştür. Aileleri ile birlikte yaşayan NEET gençler aile üyeleri ile daha sık vakit geçirirken, ailelerinden uzakta yaşayan gençler birkaç ayda bir ya da senede birkaç kere farklı etkinliklerde bir araya gelmektedir. Gençlerin hemen hepsi, ama özellikle de aileleri ile birlikte yaşayanlar aile üyeleriyle daha çok ev içi aktivitelerde bulduklarını, yemekler sırasında ya da akşamları televizyon izlerken gibi ortak alanlarda daha fazla vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu durumda gençler aileleriyle geçirdikleri vakitte sosyal hayatlarının daha pasif olduğundan bahsetmişlerdir. Bununla birlikte gençler birkaç ayda bir pikniğe gitme, birlikte dışarıda yemek yeme, doğa yürüyüşü, yürüyüş, konser gibi sosyo-kültürel etkinliklere katılma, alışverişe gitme gibi etkinliklerde aileleriyle bir araya geldiklerini söylemişlerdir. Aileleriyle daha seyrek vakit geçiren katılımcılar, birlikte vakit geçirdikleri dönemin daha çok yaz tatillerine ya da bayramlara denk geldiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda gençler aile üyeleri ile farklı yakınlıktaki ilişkilerine göre, ebeveynleri ile ya da kardeşleri ile farklı aktiviteler içerisinde bulunmaktadır.

Katılımcıların arkadaşlarıyla olan görüşme rutinleri ve aktiviteleri sorulduğunda gençler, çoğunlukla yakın arkadaşları ile haftada birkaç gün görüştiklerini belirtmiş, görüşme rutinlerinde arkadaşlarına olan fiziksel yakınlıklarının, yaşadıkları şehirlerdeki imkanların, hayat pahalılığının ve maddi durumlarının etkili olduğundan bahsetmişlerdir. Gençler yaşadıkları şehirdeki sosyal ve kültürel alternatifler az olduğunda ve bu görüşmelere yeteri kadar kaynak ayıramadıklarında daha çok evde buluşmayı, evde zaman geçirmeyi tercih etmektedirler. Özellikle pandemi dönemi ile birlikte sosyalleşme alanlarının değiştiğini belirten katılımcılar daha fazla evde vakit geçirmeye döndüklerini, etkinlik ücretlerinin yüksekliği ya da dışarıda vakit geçirmenin pahalılığı nedeniyle daha az maliyetli alternatif aktiviteler ve ev içi aktivitelerde daha fazla bulduklarını belirtmişlerdir. Bu durum gençlerin sosyalleşme pratiklerinin değiştiğini göstermektedir. Gençler kaynak ayırabildikleri durumlarda da arkadaşları ile birlikte ilgi alanları doğrultusunda kamp, doğa yürüyüşü, yürüyüş, bisiklet, masa tenisi, sinemaya ya da tiyatroya gitmek ve dışarıda buluşup kahve içmek gibi etkinliklerde bulunmaktadır. Gençlerin dışarıda sosyalleşmek istediklerinde en fazla yaptıkları aktivitenin ise bir kafeye gidip arkadaşlarıyla sohbet etmek olduğu görülmüştür.

Görüşmeye katılan NEET gençlerden bazıları üniversiteden mezun olduktan sonra sosyal çevrelerinin dağılmasıyla ya da aile evlerine geri dönüşlerle birlikte arkadaşlarıyla vakit geçirme sıklıklarında ve sosyalleşme pratiklerinde düşüş yaşadıklarından bahsetmiştir. Katılımcılardan bazıları uzakta bulunan arkadaşları ile ulaşım ücretlerinin yüksekliği nedeniyle çok sık bir araya gelememekte, daha çok telefon üzerinden iletişimlerini sürdürmektedir. Bununla birlikte gençlerin sosyalleşmesini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörün maddi yetersizlik ve maddi kaygılar olduğu görülmüştür. Gençler daha az para harcayabilmek adına arkadaşlarıyla geçirdikleri vakitten kısmaktadırlar. Fiziksel uzaklık, büyük şehirlerde yaşayan gençlerin yaşadığı ulaşım sıkıntısı, maddi yetersizlik nedenleriyle gençler sosyal hayat rutinlerini değiştirmek zorunda kalmış ya da daha çok yalnız vakit geçirmeye başlamıştır.

2.SOSYAL VE KÜLTÜREL FAALİYETLERE ERİŞİM

Araştırmaya katılan gençlere sosyal ve kültürel faaliyetlere erişimlerini nasıl değerlendirdikleri, hangi sıklıkta bu faaliyetler içerisinde buldukları ve ne tür faaliyetlerle ilgilendikleri sorulduğunda, gençler ekonomik nedenlerden dolayı bu etkinliklere eskisi kadar ulaşamadıklarını belirtmişlerdir. Çoğu NEET genç, üniversite zamanı sosyal ve kültürel aktivitelerinin daha sık ve bu etkinliklere kaynak ayırmanın daha kolay olduğundan bahsederken, günümüz mevcut koşullarında ise dışarıda yemek yemenin, arkadaşlarla bir şeyler içmenin, tiyatroya ya da sinemaya gitmenin ayrı bir bütçe gerektirdiğini, bu etkinliklerin artık lüks kategorisine girdiğini belirtmişlerdir. Gençlerin böyle düşünmesinin ardındaki neden, pek çoğunun ailesinin desteği ile yaşamını devam ettirmesi ve ellerine geçen para ile ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabiliyor olmalarıdır. Gençler şayet bir iş buldukları durumda da sosyal çevrelerinden gözlemledikleri kadarıyla, sosyal ve kültürel etkinliklere ayırabilecekleri bütçe konusunda endişelidirler. Ekonomik nedenlerle bu haklarından yeterince yararlanamayan NEET gençler, ürettikleri alternatifler ile sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Bu kapsamda daha çok ücretsiz ya da bütçelerini zorlamayacak seviyedeki bütçe dostu etkinliklere yönelmekte, indirimler daha fazla takip edilmektedir. Gençler özellikle artan kitap fiyatlarından yakılarak çoğu kitap alışverişlerini biraz daha uyguna geldiğini düşündükleri için internetten satın almakta, indirmekte ya da arkadaşları ile değiş-tokuş yaparak kitaplara ulaşmaktadır.

Görüşme yapılan gençler rutin sosyal etkinlikleri arasında arkadaşları ile birlikte vakit geçirmenin, fiyatları makul olduğu ölçüde sinema ya da tiyatroya gitmenin, evde kendi başlarına ya da arkadaşları ile vakit geçirmenin olduğundan bahsetmişlerdir. Düzenli olarak spor yapan ya da spor faaliyetleri üzerinden sosyalleşmesini sağlayan gençler de vardır. Bunun dışında gençlerin hobi evine gitmek, doğa sporları ile uğraşmak, dalış yapmak, müze ve sergilere gitmek gibi farklı alanlarla ilgili olduğu ancak maddi durumları el verdiği ölçüde bu etkinlikleri gerçekleştirebildikleri görülmüştür. Gençler bu nedenden dolayı zaman zaman tek başlarına yapabilecekleri resim yapmak ya da kitap okumak gibi aktiviteleri tercih ettiklerini belirtmektedirler. Gençlerin sosyal ve kültürel yaşam faaliyetlerini kısıtlayan nedenlerden biri de yaşadıkları şehirlerin imkanlarıdır. Farklı şehirlerde ve bölgelerde yaşayan gençler, o şehirdeki sosyal ve kültürel imkanlara bağlı olarak sosyal ve kültürel faaliyetler içerisinde bulunmaya çalışmakta ancak imkanların kısıtlı olduğunu düşünen gençler bu durumdan yakılarak daha çok ev içi alanda ya da doğada vakit geçirdiklerinden bahsetmektedirler.

3.GÖNÜLLÜ FAALİYETLERDE BULUNMA

Araştırmaya katılan gençlere işsizlik süreçleri boyunca gönüllü faaliyetlerde bulunup bulunmadıkları sorulduğunda katılımcıların çoğu geçmişte ya da üniversite yıllarında sivil toplum kuruluşları içinde aktif olarak yer aldıklarını ancak mevcut durumda gönüllü faaliyetlerden haberdar olmalarına rağmen yeterince katılım göstermediklerini, kurum ve kuruluşlarla iletişime geçmediklerini belirtmişlerdir. Bu uzaklaşmada gençlerin pandemi dönemiyle birlikte yaşadıkları sosyal izolasyonun ve mezuniyet sonrası yükümlülüklerin etkili olduğu görülmüştür.

“Mezun olduktan sonra gönüllülük faaliyetine katılmadım. Zaten mezun olduktan sonra Diyarbakır’a döndüm. Pandemi süreciydi. Ondan sonra ailemde bazı özel sebepler vardı sınav telaşında dolaylı hiçbir şey yapmadım.” (K16, 25)

Pek çok genç mezuniyet sonrasında iş arama süreci içerisine girmiş ya da işsizlik sürecini deneyimlemeye başlayarak ailesinin yanına dönmüş, şehir değişikliği yapmıştır. Buldukları şehirlerdeki platform, kulüp, girişim, vakıf ya da sivil toplum kuruluşlarının sayısı, faaliyet alanı, gençlerin çalışma ve ilgi alanı gibi teknik imkanlarla gençler gönüllü faaliyetlerden NEET olma deneyimini yaşarken uzaklaşmışlardır. Bununla birlikte görüşme yapılan pek çok genç gönüllülük yapmaya dair motivasyon eksikliği yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu motivasyon eksikliğinin arkasında gençlerin içinde buldukları döneme dair taşıdığı kaygıların ve artık tam zamanlı bir işte çalışma ve para kazanma zorunluluğunun olduğu görülmüştür.

“...öncesinde baya gönüllülük deneyimim oldu. Artık şey, kendimde o enerjiyi bulamadığım için devam etmeme kararı aldım, tabii böyle gerçekten beni heyecanlandıran bir proje olmadığı sürece. Bir de artık hani daha tam zamanlı işlerde çalışmak istiyorum, daha profesyonel çalışmak istiyorum, belki o yüzden de. Yani gönüllülüğe ayıracak artık bir motivasyonda hissetmiyorum kendimi.” (K4, 30)

Katılımcılar gönüllülüğe ayıracak vakit ve eforu taşımadıkları için geçmişte buldukları pek çok gönüllü faaliyetten uzaklaştıklarından bahsetmişlerdir. Aynı zamanda atanma umudu ile KPSS’ye çalışan ya da akademik gerekliliklerini tamamlamaya çalışan NEET gençler, kendilerini izole edip sınava odaklandıkları bir dönemde oldukları için bu faaliyetlere zaman ayırmadıklarını söylemişlerdir.

“Şu an aktif bir faaliyetim yok. Olsa da zaman ayıramazdım, KPSS yaklaşıyor iki ay falan var. Bu süreçte olabildiğince izole olup kendimi sınava vermek istiyorum.” (K11, 23)

4.BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ ARAÇLARINI KULLANMA DURUMU

Katılımcılara bilgi ve iletişim teknolojisi araçlarını kullanma durumları sorulduğunda katılımcıların çoğu hem telefon hem de bilgisayar gibi bilgi ve iletişim araçlarını çok sık kullandıklarını, özellikle de telefonda çok fazla vakit geçirdiklerini ve kendilerini teknoloji bağımlısı olarak değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Gençler bu araçlar ile Instagram, Twitter, Facebook gibi sosyal medya, Linkedlin gibi iş arama ve sosyal ağ oluşturma, Youtube ve Udemy gibi bilgi, Netflix gibi eğlence araçlarını ve platformlarını sıklıkla kullandıklarından bahsetmişlerdir.

Gençler bilgi ve iletişim teknolojisi araçlarını bilgi edinmek ve iletişim kurmak gibi genellikle iki amaç etrafında kullandıklarından bahsetmişlerdir. Bu doğrultuda Twitter, gençlerin bilgiye erişmede ve gündemi takip etmede en sık kullandıkları araçtır. Gençlerin çoğu doğru bilgiye ulaşma noktasında da belirttiği gibi, televizyonu artık bilgi edinme, gündemi takip etme işleviyle kullanmamaktadır. Gençler bunun yerine doğruluğunu araştırabilecekleri, ilgi alanları ve görüşleri doğrultusunda takip listesi oluşturabilecekleri platformları ya da internet gazetelerini takip etmektedir. Instagram ve Facebook gençlerin iletişim kurmakta yararlandıkları iki araçtır. Linkedlin özellikle gençlerin yeni kişilerle tanışmak, sosyal ağ oluşturmak ve iş ilanlarını takip etmek için kullandığı bir platformdur. Gençler Udemy ve Youtube'dan, özellikle de Youtube'dan bilgi edinme aracı olarak yararlandıklarını, pek çok noktada kendilerini geliştirebilecekleri seçeneklere bu platformlar aracılığıyla ulaşabildiklerini belirtmişlerdir. Netflix ise gençlerin dizi ve film izlemek gibi kendilerine ayırdıkları dinlenme ve eğlence vaktinde kullandıkları bir platformdur.

Gençlerin bu platformları ve araçları kullanma durumları incelendiğinde, artık bağımlılık derecesinde, vakitlerinin en az 7-8 saatini telefonda ve sosyal medyada geçirdiğini belirten, bu bağımlılığın farkında olan ve bundan rahatsızlık duyarak kullanım durumunu sınırlandırmaya çalışan katılımcıların olduğu görülmüştür.

“...telefon her gün kullanıyorum. Instagramdır falan. Uyandığında bir saat reelsler’da gez uyumadan önce bir saat gez böyle bir teknoloji bağımlılığı da oluşmuş diyebilirim bende. Zaten ders çalışmak için, ders videoları izlemek için bilgisayarı da her gün kullanıyorum. Ama kitap okumaktır resim yapmaktır falan kendimi teknolojiden uzaklaştırmak istediğim de yaptığım aktiviteler diyebilirim.” (K11, 23)

Katılımcıların hemen hepsi bu platformlardan iki ya da üç tanesini her gün kullanmaktadır. Bununla birlikte bu araçları çok fazla kullanmadığını çünkü vakit harcamak istemediğini belirten gençler de vardır. Bu gençler ihtiyaç duydukları takdirde daha çok akademik yönden, bilgi edinme ve işleri halletme yönünden bu platformları kullandıklarını belirtmişlerdir.

“Şu an günümün rahat bir 10-12 saati onlarla geçiyor diyebilirim.” (K8, 25)

“...aslında çok fazla kullanmıyorum ya bilgisayarı, telefonu. Sadece işimi görmesi için, Zoom olur ya da ne biliyim flash’a bi şey aktarma olur. Öyle yani, bilgisayarı- dediğim gibi çalışmadığım için bilgisayar çok kullanmıyorum.” (K20, 27)

5. DİJİTAL OKURYAZARLIK SEVİYESİ

Araştırmaya katılan gençlere kendi dijital okuryazarlık seviyelerini nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda katılımcıların çoğunun dijital okuryazarlığını ve medya okuryazarlığını iyi seviyede ya da ortalamanın üzerinde olarak değerlendirdiği görülmüştür. Bu gençlerin pek çoğu, dijital araçları NEET olma durumundan dolayı profesyonel hayatları için kullanamasa ya da çok az kullanabilse de hemen hepsi bireysel hayatlarında bu araçları iyi kullandıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte artık dijital okuryazarlığın bir gereklilik hatta zorunluluk haline dönüştüğünden bahseden, çünkü artık herkesin içerik üreticisi konumuna geldiğini ve yalnızca işi bilgi üretmek olanların değil, içerik üreticisi haline dönüşen herkesin aynı zamanda eleştirel ve sorgulayıcı bir okuryazarlığa da sahip olması gerektiğini düşünen katılımcılar da vardır.

“...internet bir bilgi çöplüğü mü evet, ama bunun içinde bize doğru bilgiyi, yalın bilgiyi sunan pek çok şey var; burada biraz filtreleri açmak gerekiyor. Hani sınırlandırmak gerekiyor kendini ve sorgulamak gerekiyor bilgiyi. Ben bu bilgiyi aldım acaba doğru mu, bir de şu kaynağa bakayım diye ikinci bir kaynaktan, ikna olmadıysak üçüncü bir kaynaktan bakmak gerekiyor.” (K7, 29)

Bu katılımcılar mesleki hayatlarında da daha nitelikli olmak için dijital okuryazarlığı hayatlarına dahil etmeye, bu konudaki teorik eğitimlere katılmaya çalışmaktalar.

“Şöyle zaman zaman bazı konularda insan hani dijital okur yazarlığını kaybetmiş gibi davranabiliyor ama ben üniversitede hem bunun dediğim gibi dersini aldım. Şey seçmeli ders olarak aldım. Üstüne özel bir belge aldım. Dijital okuryazarlık üzerine medya okur yazarlığı üzerine daha dijital değil de medya okuryazarlığı üzerine. Ama medya okuryazarlığı içinde zaten diğer okuryazarlıklar da var o yüzden biraz daha işte bilinçliyim hani mesleğimi de bilinçli bir hale getirmek için.” (K18, 27)

Dijital okuryazarlık seviyesini ortalamanın üzerinde olarak değerlendiren katılımcılar, dijital araçları kullanırken çok sık manipülatif ve yalan bilgiye, bilgi kirliliğine rastladıklarını ve bununla teyit etme ve doğrulama yöntemlerini kullanarak mücadele etmeye çalıştıklarını, bu yüzden bilinçli bir tüketici olduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte dijital okuryazarlık kavramına çok da aşına olmayan ve bu konudaki yetkinliğinin temel seviyede olduğunu belirten gençler de vardır.

6.DİNLENME VE KENDİNE VAKİT AYIRMA

Araştırmaya katılan gençlere işsizlik süreci içerisinde kendilerine ait bir vakitlerinin olup olmadığı ve dinlenme vakitlerini nasıl geçirdikleri sorulduğunda, katılımcıların sıklıkla belirttikleri günün muhakkak bir kısmında 1-2 saat de olsa yoga, meditasyon, yürüyüş, koşu ya da egzersiz yapıyor olmalarıdır. Gençler bu faaliyetlerin hepsini hem fiziksel hem ruhsal hem de mental olarak dinlendirici ve rahatlatıcı bulmakta, bu egzersizleri yaptıkları zaman kendilerini daha iyi hissettiklerini belirtmektedirler.

“Sabah herkesten erken uyanıyorum ki herkesten erken uyanmamın sebebi de aslında bir sessizlik sakinlik vaktimin şey olması, o vakti görmek hissetmek istemem. O vakti, sessizliği ve sakinliği seviyorum. Onun için kimsenin olmadığı sessiz sakin bir odada yoga yapıyorum. Yoga çok iyi geliyor cidden. Ben etkisinin hep abartıldığını düşünürdüm ama abartılmıyormuş cidden rahatlatıyor insanı.” (K11, 23)

Birçok katılımcı özellikle yoga ve yürüyüşü kendilerine ayırdıkları, kendileri ile baş başa kaldıkları bir zaman dilimi olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte sabahın erken saatlerinde kalkıp evdeki sessizlikten yararlandığını, kitap okumaktan zevk aldığını, motivasyonunu arttırmak için müzik açıp dans ettiğini ve ihtiyaç duyduğunda hiçbir şey yapmadan uzanarak ve düşünerek vakit geçirdiğini belirten katılımcılar da olmuştur.

“Bazen evdekilerle bazen kendim. Ve en çok kendi başıma yaptığım yürüyüşlerden keyif alıyordum. Sabah 6-7 gibi saatlerde çıkıp sahilde fit fit yürüyüp geliyorum. Onun dışında genelde evdekilerden erken uyanıyorum. Onlardan erken uyandığım için de bazen kitap okuyorum bazen bomboş balkonda kahvemi içiyorum falan, o süreyi kendime ayırıyorum. Her gün olmasa bile kendime ayırdığım bir sürem var.” (K7, 29)

Katılımcıların kendilerine zaman ayırırken yaptıkları bir diğer etkinlik, gençler tarafından artık bunu telaffuz bile etmenin klişe olduğu düşünülen ancak Türkiye’deki okuma alışkanlığı düşünüldüğünde belirtmekte değer görülen kitap okuma alışkanlığıdır. Gençlerin tek başlarına kaldıklarında en çok tercih ettikleri faaliyet ilgileri, beğenileri ve mesleki alanlarına yönelik kitaplar okumak ve yayınları takip etmektir.

Bunun dışında gençler dizi ya da film izlemeyi, farklı platformlardaki kanalları, video ve içerikleri takip etmeyi de kendilerine ayırdıkları vaktin içerisinde görmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, NEET olma durumlarından dolayı neredeyse tüm vakitlerini kendilerine ayırabildiklerini, zamanlarını nasıl planlamak istiyorlarsa ona göre planlamakta özgür olduklarını belirtmişlerdir. Bu planlamalar içerisinde gençler uyku ve öz bakım ihtiyaçlarını karşılamak için kendilerine muhakkak zaman yarattıklarından bahsetmişlerdir. Aynı zamanda bazı katılımcılar arkadaşlarıyla geçirdikleri süreyi dinlenme ve kendilerine vakit ayırma olarak da değerlendirerek, arkadaşlarıyla geçirdikleri vaktin zihinsel olarak kendilerini rahatlattığından bahsetmişlerdir.

“...yani zaman benim zaten, çalışmadığım için zamanın tamamı benim. Yani yapmam gereken bir iş olmadığı için dinlenmek mi istiyorum dinlenirim. Uyumak mı istiyorum, uyurum.” (K17, 27)

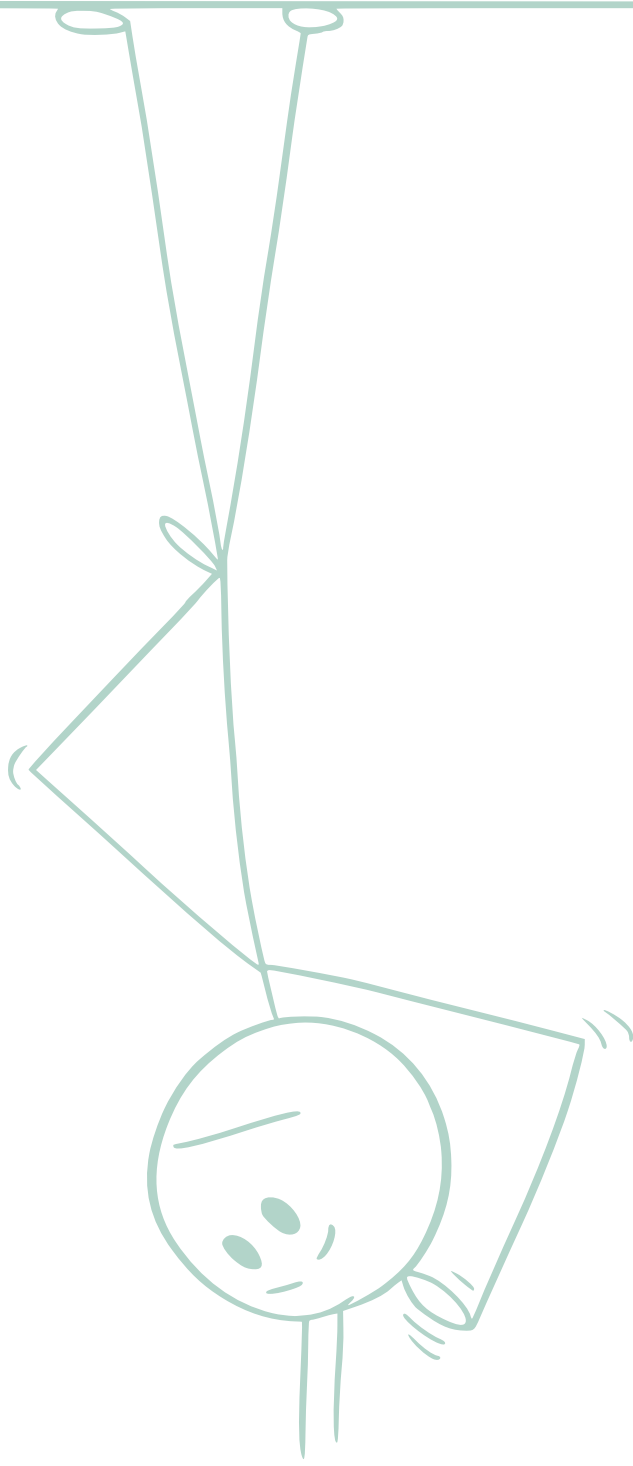
“...yani çok rutinleri olan bir insan değilim aslında. Her günüm birbirinden farklı olabiliyor.

Bazen hiç ayıramıyorum bazense bütün bir günü ayırabiliyor oluyorum. O yüzden onun bir dengesi yok açıkçası. Ama mutlaka ve mutlaka her gün minimum 10 dk kendimle baş başa kalabileceğim bir alan yaratıyorum. Yoktan var ediyorum. Bir kendimle düşünmek bir nefeslenmek.” (K13, 26)

Gençler kendilerine nasıl vakit ayırdıklarıyla ilgili deneyimlerini paylaşırken dikkat çeken noktalardan biri, özellikle sınav süreci içerisinde bulunan NEET gençlerin kendilerine dinlenmek ve sosyalleşmek için daha az vakit ayırdığıdır. Bazı gençler kendilerini bu süreçte sosyal olarak izole ederek tamamen sınava odaklandıklarından bahsetmiş, günde 10-12 saat sürelerle sınav hazırlığı içerisinde olduklarını ve kendilerine vakit ayırmak istediklerinde bunun rahatsızlığını duyduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla halihazırda ne eğitimde ne de istihdamda yer alan bu gençlerin yeterince sosyalleşemedikleri, fiziksel, ruhsal ve zihinsel olarak kendilerini çok rahat hissedemedikleri bir dönemde, kendi kişisel gelişimleri, ilgileri ve refahları için bir şey yapmıyor oluşları sistemin en çok eleştirilmesi gereken noktalarından biridir.

“Normalde ayırabiliyordum ama şu an sınav süresince psikolojikman kendimi kötü hissediyorum. Mesela 2 saatlik vakit harcadığım zaman 3 tane dersin 3 videosunu izlemiştim örnek veriyorum. Mesela kitap okuyayım dediğim zaman diyorum açıp tarihten 1 sayfa okurum diyerek kıyaslamalar yapıyorum. Bir bakıyorum öyle öyle kendime zaman ayırmamışım.” (K8, 25)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençleri tanımlamak amacıyla kullanılan NEET kavramı, genç işsizliği sorununun bir parçası olmakla birlikte, pratik olarak genç işsizliği tanımlamasından daha geniş bir kavramsallaştırmayı ve hedef kitleyi göstermektedir. Ne eğitimde ne istihdamda yer almayan gençler (NEET – not in education, employment or training), hem eğitim sisteminin dışında bulunan hem de istihdam edilmeyen gençleri belirtmekte, aynı zamanda iş gücü piyasasına girme potansiyeli ve motivasyonunda bulunan ya da bulunmayan gençleri de içermektedir. Böylelikle NEET olma durumu, ülkelerin ekonomik ve sosyal refah göstergelerini doğrudan etkileyen, aynı zamanda da hak temelli bir perspektifle gençlerin insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşam sürmesini engelleyen bir toplumsal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitimde ve istihdamda yer almayan gençler, güvencesiz ve kırılgan bir grup olma ortak özelliğini taşımakla birlikte cinsiyet, eğitim durumu, etnik mensubiyet, aile geçmişi, sosyo-ekonomik arka plan, engellilik gibi nedenlerle hem NEET olma durumunu farklı şekillerde deneyimlemekte hem de farklı ihtiyaçlara sahip olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte NEET kategorisinde yer alan gençlerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanamadıkları ve toplumsal hayattaki birçok alanda potansiyel ve ideallerini yeterince gerçekleştiremedikleri bir gerçektir. Güvencesizlik gençlerin sahip oldukları tüm hak alanlarını etkilemekte, bu alanlardan yeterince yararlanamamalarına ya da hak ihlallerine açık hale gelmelerine neden olmaktadır.

Bu araştırma kapsamında kendileriyle derinlemesine görüşme yapılan Türkiye'nin farklı bölgelerindeki yükseköğrenim mezunu, 22-30 yaşları arasındaki NEET gençlerin eğitimde ve istihdamda yer almama deneyimleri, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirilmiş, gençlerin paylaşımları, geliştirilme amacı taşımadan insan onuruna yaraşır yaşam sürme hakkına erişimleri noktasında, deneyim odaklı değerlendirmeler yapabilmeyi mümkün kılmıştır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesinden yola çıkılarak araştırmada ilk olarak NEET gençlerin yaş, cinsiyet kimliği, doğum yeri, medeni durumu, çocuk sayısı, etnik mensubiyeti, ikamet ettikleri şehir, eğitim durumu, mezun oldukları yıl ve bölüm, hane halkına ilişkin sosyo-demografik değişkenler bağlamında demografik özellikleri ele alınmıştır.

İkinci olarak, farklı NEET kategorisindeki gençlerin varsa daha önceki çalışma deneyimleri ve süreleri, işten ayrılma nedenleri, işsizlik deneyimleri ve süreleri, iş arama durumları ve araçları, eğitime devam etmeye dair koşulları ve motivasyonları değerlendirilmiştir. Buna göre, katılımcıların bir kısmı mezun olduktan sonra hiçbir çalışma deneyimine sahip değilken daha az bir kısmı da çoğunlukla mezun oldukları alanlar dışındaki işlerde çalışmışlardır. Katılımcıların çoğu lisans eğitimleri boyunca günlük, aylık ya da sezonluk olarak mesleki eğitim alanlarının dışındaki işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Çalışma deneyimine sahip gençlere işten ayrılma nedenleri sorulduğunda, özellikle eğitim aldıkları alan dışındaki işlerde çalışan gençlerin, gündelik hayatlarını devam ettirebilmek amacıyla bu işlerde çalıştıkları ancak yaptıkları işe karşı motivasyonlarının düşüklüğü nedeniyle bir süre sonra işten ayrıldıkları görülmüştür. Bununla birlikte işten duyulan beklentinin karşılanmamış olmasının, uzun ve verimsiz çalışma koşullarının, işverenler tarafından görev tanımlarına uyulmuyor olmasının, yoğun iş yükünün ve çalışanlara yönelik kötü muamele ile mobbing'in gençlerin işten ayrılmasına neden olduğu görülmüştür. Pandemi dönemiyle birlikte evden çalışma modeline geçiş, gençlerin çalışma saatlerinin uzamasıyla ters orantılı şekilde ek mesai ücretleri ve yan haklardan yararlanamamalarına sebep olmuştur. Bu durum pandemi döneminin gençler üzerindeki olumsuz etkilerinden birini göstermektedir. Kısa ya da uzun süredir işsiz

olan gençler, işsizlik süreleri fark etmeksizin maddi bağımsızlıklarını elde edememekten kaynaklanan sorunlar yaşamakta, toplumun işsizliklerine dair algı ve tutumları ile pandemi döneminin yaratmış olduğu belirsizlik ve zorluklardan şikâyet etmektedirler. Görüşmelere katılan gençlerin hemen hepsi, işsizlik süreciyle birlikte ekonomik özgürlüklerini kaybetmiş olmaktan ya da üniversite sonrasında maddi özgürlüklerini sağlayamamış olmaktan bahsetmişlerdir. Bunun sonucunda gençlerin kendi paralarını kazanamadıkları için kişisel ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadıkları görülmüş, farklı şehirlerde öğrenim görmüş olsalar da aile evine dönmüş olmaktan ve bağımsız bir yaşama geçememekten duymuş oldukları sıkıntının sosyal ve kültürel hayatlarını da etkilediği tespit edilmiştir. Pandemi dönemi, gençlerin çalışma koşullarını ve deneyimlerini etkilediği kadar işsizlik sürelerini ve deneyimlerini de etkilemiştir. Katılımcıların pandemi dönemiyle ilgili paylaşımları doğrultusunda, bu dönem gençler açısından ekonomik, sosyal ve psikolojik yönden etkisi yoğun bir dönem şeklinde değerlendirilebilmektedir. Katılımcılar pandemiyle birlikte işsizlik dönemlerinde yaşadıkları ekonomik sorunların arttığını belirtmiş, ihtiyaçlarını karşılamak ve okullarını bitirmek açısından ailelerine olan bağımlılıklarının arttığından bahsetmişlerdir. Birçok gencin pandemi nedeniyle çalışma hayatına yönelik planlarını hayata geçiremediği ya da geçirmekte zorlandığı görülmüştür. Neredeyse iki buçuk yıllık bu belirsizlik süreci, gençlerin psikolojik olarak da iyi oluş hallerini olumsuz yönde etkilemiştir. İşsizlik süreci bir de pandemiyle birleşince gençlerin hem tüketim alışkanlıkları hem de sosyal etkileşimlerinin sıklığı, yoğunluğu ve biçimi değişmiştir.

Araştırmaya katılan gençlerin bazılarının aktif iş arayışı içerisindeyken bir kısmının da iş arayışı içerisinde olmadığı görülmüştür. Özellikle kendi mesleki alanları dışındaki işlerde çalışmak istemeyen gençlerin iş arama noktasında pasif konuma geçtiği ve işsizlik dönemini KPSS, ALES, YDS gibi sınavlara çalışarak geçirdikleri görülmüştür. Gençlerden bazılarının bu dönemden rahatsızlık duyduğu, bazılarının da mezuniyet sonrasında özellikle böyle bir dönemi tercih ettiği tespit edilmiştir. Aktif iş arayışı içinde olanlar ya da bu ara dönemden rahatsızlık duyan gençler, günlük bazlı serbest zamanlı işler yaparak gelir elde etmeye çalışmakta ancak yaptıkları bu işleri “iş” olarak değerlendirmemekte, “geçici” işler olarak görmektedirler.

Son yıllarda “Ev Gençleri” olarak da kavramsallaştırılan NEET gençlerden araştırmaya katılanlar, işsizlik sürecindeki en zorlu deneyimin toplumun genç işsizliğine yönelik bakış açısı olduğundan bahsetmişlerdir. İş olanaklarının olduğu ancak gençlerin iş beğenmediği yönündeki toplumsal yargılar, işsizliğin gençlerden kaynaklanan bir durummuş gibi sunulmasına neden olmakta, gençleri sürekli kendini kıyaslama ve ispat etme, işsizliğin nedenini açıklama baskısı altında tutmaktadır. Gençler sürekli “Ne zaman işe gireceksin?”, “Şimdi ne yapacaksın?”, “Ne zaman evleneceksin?” gibi sorulara maruz kalmaktan yorulduklarını ve ister istemez kendilerini ailelerinin gençlik halleri ve olanakları ile kıyaslamak durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Görüşmelere katılan aktif iş arayışındaki gençler hem eğitimini aldıkları mesleki alanda hem de istememelerine rağmen farklı alanlarda internetteki iş arama platformları, kurum ve kuruluşların internet siteleri, mesleki dayanışma ağları, aile ve yakınlarının çevreleri ve kendi sosyal çevreleri aracılığıyla iş aramaktadırlar. Gençler her ne kadar alanları dışında, uzun mesai saatlerine dayanan düşük maaşlı işlerde çalışmak istemeseler de hayatlarını devam ettirebilme kaygısını ilk sırada tutmaktadırlar. Görüşmeler boyunca da görüldüğü üzere, NEET gençlerin iş arama süreçleri içerisinde sıklıkla değindikleri konulardan ikisi, liyakatsizlik ve yaptıkları iş başvurularına dönüş alamıyor oluşlarıdır. Gençler işe alımlarda uygulanan etik olmayan yollardan şikâyet etmekte, başvurularından dönüş alamadıklarında da bu etik sorunuyla boğuşmaktadırlar. Bununla birlikte, daha küçük şehirlerde yaşayan gençlerin iş alanlarının çeşitliliği ve sunulan çalışma koşulları açısından kendilerini dezavantajlı olarak gördükleri söylenebilmektedir. Eşit olmayan imkân ve

fırsatlardan bahseden gençler aynı zamanda askerlik durumunun, yaşadıkları sosyo-kültürel ortamın ve aile yapısının da iş arama süreçlerini etkilediğinden bahsetmişlerdir. Aktif iş arayışında olmayan gençlerin ise çoğunlukla kendi mesleki alanlarında iş bulma umutlarını kaybettiği, işe alım süreçlerindeki etik sorunlardan ve çalışma koşullarından etkilenerek iş aramayı bıraktığı görülmüştür. Gençlerin yaptıkları iş görüşmelerine dair olumsuz deneyimlerinin; deneyim/tecrübe eksikliği, kişisel özellikler ve mesleki niteliklerin geri planda tutuluyor olması, işe alımlarda etik olmayan süreçlerin temel araç haline gelmesi, şehir-yaşam giderleri-maaş üçlüsünün dengesizliği, mülakat tarz ve yapılarının farklılığı, sunulan kötü çalışma koşulları ve gençlerin yaşam tarzına müdahalelerden kaynaklandığı yorumuna ulaşılmıştır.

Halihazırda istihdamda yer almayan ve eğitime devam etmeyen bu gençlerin çoğu, ya yükseköğrenimi daha çok akademik kariyer olarak gördükleri için ya da mesleki olarak kendilerine bir getirisi olmayacağını düşündüklerinden eğitime devam etmek istememektedir. Devam etmek isteyen gençlerin çoğunun da daha çok akademisyen olarak üniversitede çalışmak istediği görülmüş, bir kısmı da maddi bağımsızlıklarını kazandıktan sonra eğitimlerine devam etmek istediğini belirtmiştir.

Üçüncü olarak, NEET gençlerin deneyimleri kapsamında genç işsizliğine dair bakış açılarını anlamak üzere genç işsizliğini nasıl tanımladıkları, nedenleri hakkında ne düşündükleri, nasıl sonuçlarla karşılaştıkları üzerinde durulmuştur. Görüşmeye katılan gençler, genç işsizliğini “gençlerin iş bulamaması”, “ekonomik özgürlüğün sağlanamaması”, “gençlerin potansiyellerini gerçekleştirememesi” ve “kimliğin bir parçası” gibi sınıflandırmalar altında tanımlamışlardır. Gençlerin aktarımları çerçevesinde; bilinçsiz olarak meslek tercihinde bulunulması, toplumun gözündeki meslekler hiyerarşisi, yükseköğrenimin herkes için ulaşılabilir olması adına artan üniversite sayısı, iş gücünü piyasası koşullarının gençlerin ihtiyaç ve beklentileri ile uyuşmaması, çalışma koşulları, mesleki alanların kısıtlılığı ve etik sınırların ihlali, eğitim kurumlarının gençleri iş hayatına hazırlayacak nitelikte olmaması, gençlere işgücü piyasasında yer açmaya yönelik herhangi bir politikanın olmaması ve uygulanan neoliberal politikalar, genç işsizliğini ortaya çıkaran nedenler olarak değerlendirilmektedir.

Ekonomik özgürlüğünü elde edemeyen gençler, daha önce de belirtildiği gibi çoğunlukla ailelerine bağımlı bir yaşam sürdürmekte, temel ihtiyaçlarını karşılarken zorlanmakta, sosyal olarak farklılaşmakta ve kendini izole etmekte, güvencesizlikle birlikte güvensizleşmekte, toplumun beklenti ve soruları karşısında kendini yetersiz ve suçlu hissetmekte, geleceğe dair umudunu kaybetmektedir. Bu nedenler ve sonuçlar zincirine karşı nasıl çözümler geliştirilebileceğine dair ise katılımcılar; gençlerin ihtiyaçları doğrultusunda belirlenecek yeni ekonomi politikaları ve tekrardan üretime dönüş ile birlikte ekonomik kalkınmanın sağlanabileceğinden, bu şekilde yeni istihdam alanlarının yaratılabileceğinden, çalışma koşullarının insan onuruna yaraşır şekilde düzenlenebileceğinden, eğitim politikaları ile istihdam politikalarının uyumlu hale getirilmesi gerektiğinden, devletin denetim ve takip mekanizmalarının güçlendirilmesi zorunluluğundan, genç işsizliğine dair daha güçlü bir kamu-sivil toplum işbirliğinin kurulmasından, üniversitelerin kontrollü olarak açılması ve eğitim kalitesinin artırılması gerektiğinden, gençlerin istihdamına daha fazla kaynağın aktarılabileceğinden, liyakat, adalet ve eşit uygulamaların öneminden ve emeklilik politikalarının iyileştirilmesi gerekliliğinden bahsetmişlerdir.

Dördüncü olarak, araştırmaya katılan NEET gençlerin ücretsiz ve kaliteli sağlık hizmetlerine, sosyal güvenlik uygulamalarına ulaşmaları değerlendirildiğinde, bir bütün olarak sağlık hizmetlerine yeterli düzeyde erişim sağlayamadıkları görülmektedir. Gençler, sağlık kuruluşlarına ula-

şabildiklerinde dahi talep edilen tedavi masrafları, ilaç ve testlerin ücretlerinin özellikle alt sosyo-ekonomik düzeydeki bireyler tarafından karşılanamadığından, sağlık imkanlarının toplumun her kesimine eşit şekilde sunulmadığından yakınmaktadırlar. Özellikle büyük şehirlerde yaşayan gençler, sağlık kuruluşlarındaki yoğunluk nedeniyle istedikleri sağlık çalışanlarından ihtiyaçları olduğu zamanlarda tedavi talep edemediklerini belirtmiş, yine aynı şekilde kuruluşların ve sağlık çalışanlarının yoğun iş yükünden dolayı bekledikleri ilgi ve hassasiyeti zaman zaman göremediklerini söylemişlerdir. Bununla birlikte, sosyal güvenlik sistemindeki uygulamalar, her NEET gencin sağlık hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanmasını engellemektedir. Bu durumda gençler ya sağlık hizmetlerinden yararlanamamakta ya da maddi imkanları dahilinde farklı standartlardaki özel sigorta uygulamalarına yönelmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durumun oluşmasında ve özellikle de bir bütün olarak sağlık hizmetlerine ulaşımında yaşanan sorunların kaynağında ne yazık ki Türkiye’de sağlık sektörünün dönüşümü yani, özelleştirmeler bulunmaktadır. Sağlık sektöründe uygulanan neoliberal politikalar, gençlerin sağlık kuruluşlarına ve bir bütün olarak sağlık hizmetlerine duydukları güvensizliğin ve gençlerin güvencesizliğinin nedeni olmaktadır.

NEET gençlerin nitelikli mesleki eğitime ulaşım durumları değerlendirildiğinde, görüşmelere katılan gençlerin sıklıkla yetersiz yabancı dil eğitiminden, kent-kırsal arasındaki eğitim imkanlarının farklılığından, tüm ülkede standart olmayan, özelleştirilmiş ve ücretli eğitim kaynaklarından yakındıkları görülmüştür. Bununla birlikte gençler, eğitim programlarının niteliğinden ve kalitesinden yeterince memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak gençlerin bir bütün olarak mesleki eğitime yeterli düzeyde ulaşamadıkları söylenebilmektedir. Gençlerin örgün eğitim dışındaki eğitime ve kaynaklara erişim durumları değerlendirildiğinde ise, gençlerin genellikle alanları ve ilgileri ile ilgili ücretsiz eğitimlere katılım sağladıkları, özellikle bu ihtiyaçlarını sivil toplum örgütlerinin kaynakları aracılığıyla temin edebildikleri görülmektedir. Okul dışındaki eğitim kaynakları NEET gençlere hem ekonomik hem de sosyal ve psikolojik olarak pozitif yönde bir alan açmaktadır. Öte yandan gençler, mesleki eğitime ulaşımında yaşadıkları benzer sorunlarla burada da karşılaşmakta, özellikle bazı eğitimlerin ücretli olmasından ve kent-kırsal arasındaki eşitsizlikten yakınmaktadırlar. Bununla birlikte gençler bu eğitimleri takip edebilecekleri haber kanallarına ulaşımalarının ve bilgilerinin eksikliğinden, pandemiyle ortaya çıkan motivasyon düşüklüğünden dolayı yeterince yararlanamadıkları dönemlerin olduğundan da bahsetmektedirler.

Gençlerin kendilerini özgürce ifade edebilme durumu değerlendirildiğinde, görüşmecilerin hemen hemen çoğunun yakın aile ve arkadaş ortamında kendilerini rahat ve güvenle ifade edebildikleri görülmüştür. Ancak ortak kamusal alanlara gelindiğinde siyasi görüşleri, etnik kimlikleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle gençler kendilerini tam olarak ifade edememekte, özellikle çevrimiçi ortamda ve sosyal medyada kendilerine oto-sansür uygulamaktadır. Bu durumun nedeni başta Türkiye’deki sosyo-politik ortamdır. Hep bir adım sonrasını düşünmek durumunda kaldıklarını belirten gençlerin, kendilerini rahat, özgür ve güvende hissedebilecekleri bir ifade ortamının eksikliğini çektikleri bir gerçektir.

Gençlerin spor, eğlence, sosyal ve kültürel faaliyetlerden yararlanma durumları incelendiğinde, buradaki deneyimlerin hem gençlerin geçim kaynakları hem de kültürel sermayeleri ve habitusları ile ilişkili olduğu söylenebilmektedir. Gençlerin sosyal yaşama katılımları genellikle maddi imkanları ölçüsünde ve şehirlerin sosyalleşme pratikleri bakımından değişmektedir. NEET gençler mevcut koşullarda ihtiyaçlarını öncelemek durumunda kalarak, tercihler yaparak ve daha ucuz, daha ulaşılabilir alternatifler yaratarak sosyal hayata katılım sağlamaktadırlar. Görüşmeciler aileleri ya da arkadaşlarıyla olan etkileşimlerinde işsizlik süreçleri nedeniyle yeterli kaynak ayıramadıkları için daha çok evde, ev içi aktiviteler yaparak ya da daha az maliyetli alternatifler yarata-

rak vakit geçirmektedirler. Burada sosyal çevreleriyle olan fiziksel uzaklığın, maddi yetersizliğin, ulaşım problemlerinin ve son olarak pandemi döneminin etkisinin olduğu görülmektedir. Tüm bu etkenler gençlerin hem sosyalleşme alanlarında hem de sosyalleşme pratikleri ve rutinlerinde değişime ve düşüşe neden olmaktadır. Pek çok genç, gün içerisinde tek başına daha fazla zaman geçirdiğini belirtmektedir. Bununla birlikte gençlerin dışarıdaki sosyal ve kültürel faaliyetlerden yararlanma durumu da eskisine göre hem sıklık hem de biçim olarak bir dönüşüm yaşamıştır. Gençler ekonomik nedenlerden dolayı bu aktivitelerin artık bir lükse dönüştüğünü ve önceliğini kaybettiğini belirtmektedirler.

Gençlerin geçim kaynaklarına erişimleri ve ihtiyaçlarını karşılama durumları değerlendirildiğinde ise, temel ihtiyaç kalemlerine daha fazla harcama yaptıkları görülmektedir. Beslenme, barınma ve sağlık gençlerin en çok harcama yaptığı ilk üç kalemdir. İşsizlik deneyimleri nedeniyle ailelerinin yanına döndüklerinde ise gençler beslenme, ulaşım ve eğitim kalemlerini incelemek durumunda kalmaktadırlar. Ulaşım maliyetleri, gençlerin günlük hayatlarını da sosyal hayatlarını da olumsuz etkileyen en güncel sorun olarak tespit edilmiştir. İstihdamda yer almayan bu gençler, geçim kaynaklarına ya hiç erişememekte ya da kısıtlı olarak erişim göstermektedirler. Gençlerin gönüllü faaliyetlere katılımının da mevcut durumlarına ve geleceklere dair yaşadıkları kaygılar, para kazanma zorunluluğu, kent-kırsal arasındaki fırsat eşitsizlikleri, mezuniyet sonrasındaki beklentileri ve sorumlulukları ve pandeminin etkisi gibi nedenlerle düşüş gösterdiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan gençlerin demokratik katılım süreçleriyle ilgili deneyimlerine bakıldığında, dikkat çeken en önemli noktanın NEET gençlerin adalet sistemine ve mekanizmalarına duydukları güvensizlik olduğu görülmektedir. Gençlerin kendilerini özgür ve güvende hissedemiyor oluşları, kendi deyişleri ile Türkiye’de yeterli demokratik ortamın eksikliği ve sosyo-politik ortam ile ilgilidir. Görüşmeciler en çok oy verme davranışı ile demokratik süreçlere katıldıklarını belirtmişler, diğer katılım süreçlerine yeterince sıcak bakmadıklarını ifade etmişlerdir. Gençler özellikle kendilerine yeterince söz hakkı verilmediğini ve çıkar ilişkilerine dayandığını belirttikleri siyasi partilerin içerisinde yer almak istememektedirler. Yalnızca oy verme davranışına dayanan, aktif vatandaşlığın gereklerinin yerine getirilmediği ve gençlerin haklarını yeterince bilmediği bir siyasal kültürde, gençlerin katılım ve karar alma mekanizmalarına yeterince ulaşamadığı söylenebilmektedir.

Gençlerin kamu kaynaklarına erişimleri değerlendirildiğinde, erişimlerinin olduğu ancak bu erişimin tam bir erişim olarak değerlendirilemeyeceği, çünkü gençlerin kamu kaynaklarından eşit, ücretsiz ve adil bir şekilde yararlanamadığı söylenebilmektedir. Bu durumun arkasında yine neoliberal politikalarla birlikte gelen özelleştirme uygulamalarının, “yap-işlet-devret” modelinin olduğu görülmektedir. Gençler kamu kaynaklarının ücretsiz olarak sunulması gerekirken ücretlendirilmiş olmasını, bürokratik süreçlerin uzun ve karmaşık yapısını, ulaşımın pahalı ve herkesin erişimine uygun olmayışını, doğru bilgiye ulaşımında yaşanan sıkıntıları ve bilgi kirliliğini, ifade ve haberleşme özgürlüklerinin engellenmesini kamu kaynaklarına duydukları güvensizlik üzerinden anlatmakta, gündelik hayatta kendilerini yeterince güvende ve sağlıklı hissetmediklerini belirtmektedirler.

Gençlerin, bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarına diğer hak alanlarından daha fazla erişebildiği söylenmekle birlikte, daha iyi, daha gelişmiş teknolojilere erişmekte sorun yaşadıkları görülmektedir. Gençler bu araçları daha çok bilgi edinme ve iletişim kurma amaçlarıyla, çoğunlukla iyi ya da ortanın üstü düzeyde kullanmaktadır. Öte taraftan, gençlerin bilgi ve iletişim teknolojilerini aktif ve sürekli kullanımı, düşünce, haberleşme ve ifade özgürlüğü ile de yakından ilişkilidir.

Gençler bu teknolojileri aktif ve artık bağımlı olarak kullansa da bu teknolojilerin sosyal kontrol ve denetleme mekanizması olarak kullanımı, ifade ve düşünce özgürlüğünde sorun yaşamalarına neden olmaktadır.

Görüşmecilerin yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, dil, din, etnik mensubiyet ya da engellilik gibi herhangi bir nedenden dolayı ayrımcı pratiklere ve nefret söylemine ilişkin bir deneyimleri olup olmadığı değerlendirildiğinde ise, özellikle kadın katılımcıların hemen hepsinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli ayrımcılığa ve farklı şiddet biçimlerine toplumsal hayatın farklı alanlarında maruz kaldıkları söylenebilmektedir. Bununla birlikte gençler, hakkında daha az şey bildiklerini ve farkındalıklarının daha geç geliştiğini söyledikleri yaş ayrımcılığını da çok temelde, hayatlarının merkezlerinde, daha tecrübesiz oldukları ve daha az bildiklerine yönelik kalıp yargılar ve söylemler ile deneyimlemektedirler. Gençlerin en çok karşılaştıkları bir diğer pratiğin de etnik mensubiyetleri ve onunla birlikte üretilmeye devam eden dil farklılığına yönelik ayrımcı söylemler olduğu görülmektedir.

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**